

Pilot
BROJ

SIDA: 2000. godine 60 miliona sa HIV virusom

MODERNI SRPSKI NEDELJNIK

EVROPLJANIN

Smrt u
bolnici -
Bogovi
ubijaju iz
nehata

Broj 1 21. april 1998. 20 DIN

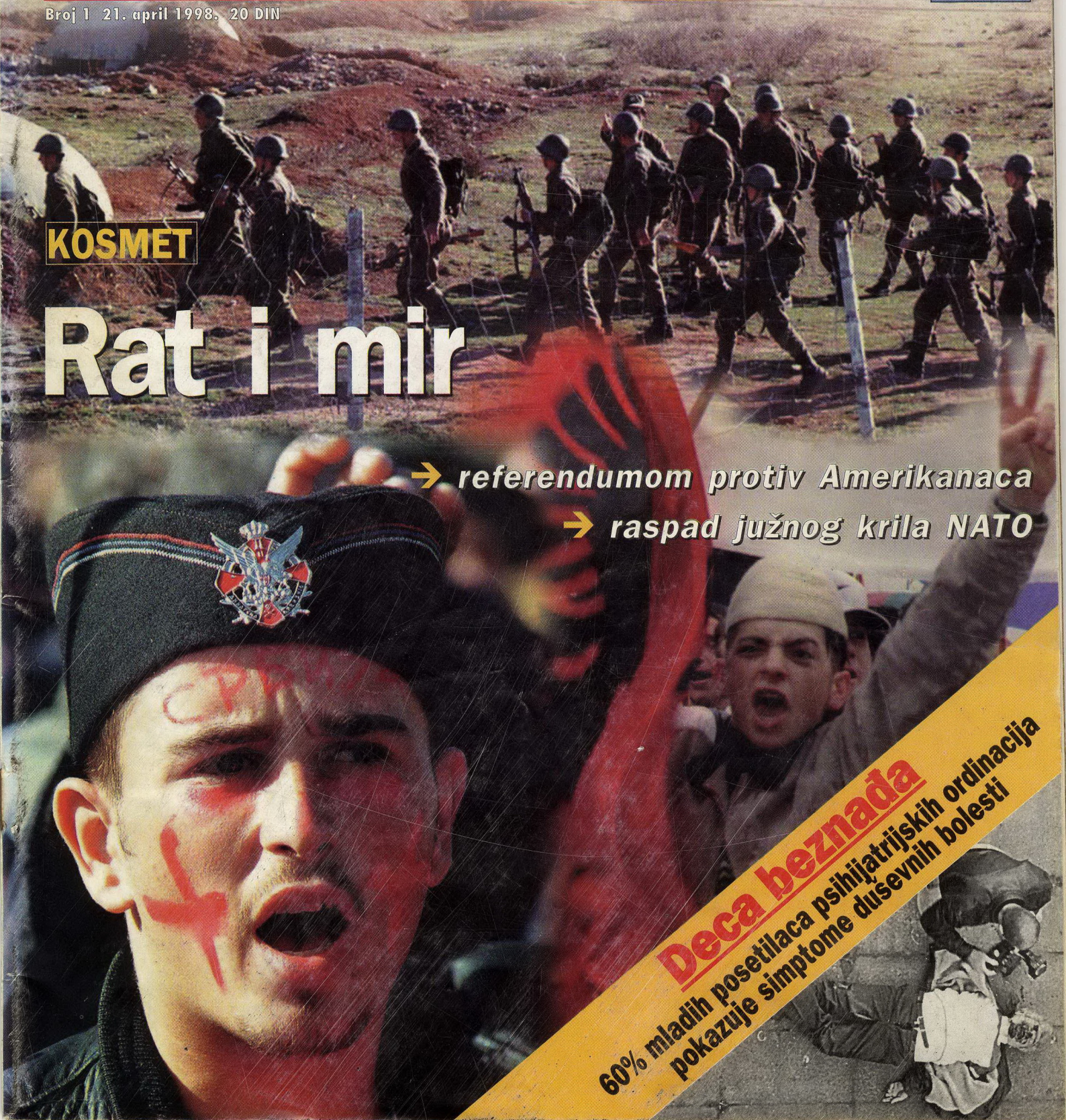
KOSMET

Rat i mir

→ referendumom protiv Amerikanaca

→ raspad južnog krila NATO

Deca beznada
60% mladih posetilaca psihijatrijskih ordinacija
pokazuje simptome duševnih bolesti

Osnivač Slavko Ćuruvija

Zašto Evropljanin?

Još jedan nedeljnik, i to Evropljanin!

Zašto nedeljnik? Naše tržište štampe vapi za novim nedeljnikom uprkos činjenici da se kiosci trenutno urušavaju pod teretom svakakve ponude. Vapi za modernim nedeljnikom, dinamičnim, analitičnim, luksuznim, pametnim, lepim, za nedeljnikom koji će nuditi činjenice, koji neće deliti lekcije i držati umišljene pridike, koji će poštovati čitaoca i njegovu pamet i koji će usred ovog ludila iznad svega pokušati da dokaže sada nedokazivu stvar: u Srba i u Srbiji još ima pameti, za Srbe i Srbiju još ima nade!

Zašto Evropljanin? Zbog te nade. I izlaza.

Jedan poznati (i umišljeni) američki kolega nedavno je komentarisao: „Glupo ime. Nespojivo sa Srbima. Oni neće kupovati novine s takvim imenom“.

Promašili smo?

Mislim da nismo. Ime je, naravno, znak. Ime Evropljanin je i znak i opcija. Ubeden sam da evropska opcija i evropsko ime nije nespojivo sa Srbima. Hoću u to da

verujem. Uprkos svemu. Čak i uverenju da će za nekoliko dana većina Srba na ovom referendumu da glasa upravo protiv evropske opcije.

Evropa jeste ponekad odvratna. Srbi su trenutno nabrušeni na nju. I uvređeni. I zgađeni. Ali, nabrušeni

su i Francuzi i Englezi i Nemci. Ili su to bili bar jednom u svojoj istoriji.

Danas nema nijednog mislećeg Evropljanina koji bar jednom u svom životu nije bio antievropejac, zgađen nad kumulativnim zlom ljudske istorije koje se dogodilo u ovom veku upravo u Evropi i upravo od Evrope i Evropljana. Zlom, destrukcijom i degeneracijom u svom najelementarnijem i najbrutalnijem obliku.

Ali, danas nema nijednog mislećeg Evropljanina kome nije jasno da je Evropa, uprkos monstruoznoj dimenziji svoje istorije, istovremeno stvorila i dostigla najviši standard razvoja duha, slobode i progressa.

Srbija je sada na svojoj istorijskoj prekretnici. Upravo se odlučuje njena sudbina u najbukvalnijem smislu. Srbija je dovedena dotle da više nije u pitanju samo odbrana njene teritorije, već i opstanak i budućnost srpskog naroda. Da li postoji izbor?

Postoji, samo jedan. Evropa. Da li je to poraz? Nije. Srbi su prastari evropski narod. Balkan je kolevka evropske civilizacije. Srbi su oduvek bili deo te civilizacije. I danas su to, iako ih je istorija opet izbacila na periferiju Evrope. Veliki povratak se dogodio u 19. veku, novi povratak je ponovljen početkom ovog veka, sledeći veliki povratak neminovno sledi početkom 21. veka.

Otud Evropljanin.

Za takvu evropsku Srbiju napravljen je ovaj nedeljnik.

Baume & Mercier & Ja

Nerdajući čelik, kvarcni mehanizam visoke preciznosti, zakrivljeno safirno staklo otporno na grebanje. Vodootporan do 30 metara. Podešavajuća kopča narukvice.

BAUME & MERCIER
GENEVE

HAMPTON

MAESTRO JEWELERS

HOTEL BEOGRAD INTERCONTINENTAL, BEOGRAD, YUGOSLAVIA. TEL/FAX (+381 11) 311 14 59, 311 33 33 / 721

TEOTI

Crta i piše: Dragan Filipović

FOTO NEDELJE

1. Dragan Bujošević
(glavni i odgovorni urednik)
2. Ljiljana Smajlović
3. Aleksandar Tijanić
4. Zoran Mamula
5. Dragan Babić
6. Srboľjub Bogdanović
7. Slavko Ćuruvija
8. Voja Žanetić
9. Bogdan Tirnanić
10. Dr Branka Prpa
11. Dragan Mojović
12. Ivan Radovanović
(zamenik glavnog i
odgovornog urednika)

Mi pravimo

MODERNI SRPSKI NEDELJNIK
EVROPLJANIN

10 Srbi i Albanci

Međunarodna zajednica procenjuje da bi otepljenje Kosmeta završilo **opštim ratnim požarom** i raspadom južnog krila NATO pakta

60 Deca beznada

Kada nijedan pokušaj da se izbave iz teskobe i depresije ne uspe, **mladi pokušavaju da se ubiju**

52 Dr Ho

Posle primene njegove koktel terapije, HIV virusu u krvi izgubio se trag

70 Nafta

Ako se velike sile ne slože oko načina eksploatacije i transporta kaspijske nafte, Čečeni, Azerbejdžanci, Gruzijci... opet će krenuti u rat za „**čast naroda**“ i „**Boga jedinog**“

Milan Orlić, stručnjak za zaštitu od zračenja

Branko Đurić, zamenik direktora Instituta u Vinči

Dejstvo ispošćenog urana

„Jače je prirodno zračenje na Kopaoniku nego u mestima u Bosni koje je 1995. godine NATO bombardovao projektilima

sa osiromašenim uranom“, tvrdi za „Evropljanin“ Milan Orlić, stručnjak za zaštitu od zračenja, jedan od autora analize projektila koju su uradili Institut za nuklearnu fiziku iz Vinče i beogradski Institut za bezbednost.

Granate na položaje bosanskih Srba ispaljivane su iz topova GAU-8A koje nose avioni tanderbolt A-10A. Brzina kojom gađaju topovi (četiri hiljade granata u minuti) dovoljna je da svaki tenk pretvori u sito. Granate od ispošćenog urana ne spadaju ni u biološko ni u hemijsko oružje. Da se želelo trovanje stanovništva, mnogo bi efikasniji bio gram čistog botulinusa (ima ga u pokvarenim konzervama). Ubačen u vodovod dovoljan je da uništi šest miliona ljudi.

„Ako bi neko držao u rukama komad granate neprekidno 40 sati, dobio bi opekotine. Ako samo prolazite pored njega, neće se pojaviti reakcija, kao što se ne javlja ni od prirodnog zračenja. Opasnost pretil ljudima koji su komade granata uzeli kao suvenir. Tragove kontaminacije je lako otkloniti: treba samo sakupiti ostatke granata na jedno mesto i ne dozvoliti ljudima da dugo tu borave“, kaže Orlić.

„Kada bi neko celu godinu bez pomeranja stajao pored komada granata udaljen od njih metar-dva, bio bi ozračen kao profesionalac koji se koristi radioaktivnim izotopima ili pilot aviona DC-10. Jačem zračenju izloženi su pacijenti koji se podvrgavaju izotopskim medicinskim ispitivanjima“, kaže Branko Đurić, zamenik direktora Instituta u Vinči.

Iako ne nalazi opravdanja za američko korišćenje protivtenkovskih granata od ispošćenog urana, Đurić misli da upotreba ovog oružja ne predstavlja zločin protiv čovečnosti, kao i da cilj operacije nije bila kontaminacija RS, jer bi se za to upotrebilo znatno efikasnije oružje.

Tema broja

- ▶ **12 Hod po žici:** Srbija bira između sankcija i povratka u svet
- 16 Intervju:** Mahmut Bakali i Miodrag Jovičić
- 18 Dijalog po naređenju:** Albanci ne mogu iz Jugoslavije, Srbija bez apsolutne nadležnosti na Kosmetu
- 21 Stiven Berg:** Šta bi sve Amerikanci trebalo da ponude Slobodanu Miloševiću

Jugoslavija

- 23 Vlada Srbije:** Ko će koga prevariti, radikali socijaliste ili Milošević Šešelja
- 26 Zločini:** Mrkšić, Radić i Šljivančanin sve bliži Hagu
- 29 SVEBOR:** Srpska Veština Borenja
- 30 Zdravstvo:** Lekar se, ako neko umre njegovom greškom, ne sudi za ubistvo

Reportaža

- 32 Beograd:** U sprovođenje železnice kroz grad utrošeno je dve milijarde dolara, ali smo još daleko od pravog metroa

Kultura

- 40 Damijan:** Slikar bezbrojnih mena
- 44 Film:** *Do gole kože*
- 45 Liste/Preporuke**
- 46 Pozorište:** Glumci bez korice hleba
- 47 Galerija**

Nauka i tehnika

- ▶ **52 Sida:** 2000. godine 40 miliona ljudi biće zaraženo virusom HIV
- 57 Poligon**
- 58 CD ubica:** Muzikom protiv policijskih radara
- 59 Računari**

Moderni život

- ▶ **60 Samoubistva:** Zašto mladi Srbi sve češće oduzimaju sebi život
- 66 Muzika:** Senegalski pop u Beogradu
- 67 Reflektor**

Trendovi

- 68 Euro, rusko oružje, Bil Gejts, dominacija Amerike**

Svet

- 70 Kaspijsko more:** Šta rade Amerikanci u ruskom dvorištu
- 73 Diplomatsko čoše:** Đilas „protiv“ Gelbarda

Rubrike

- 3 Dnevnik • 4 Fotografija nedelje • 7 Periskop • 73 Impresum • 74 Evropa**

VESTI / ČINJENICE / OTKRIĆA

EKSPERTIZA

Dejstvo ispošćenog urana

„Jače je prirodno zračenje na Kopaoniku nego u mestima u Bosni koje je 1995. godine NATO bombardovao projektilima

sa osiromašenim uranom“, tvrdi za „Evropljanin“ Milan Orlić, stručnjak za zaštitu od zračenja, jedan od autora analize projektila koju su uradili Institut za nuklearnu fiziku iz Vinče i beogradski Institut za bezbednost.

Granate na položaje bosanskih Srba ispaljivane su iz topova GAU-8A koje nose avioni tanderbolt A-10A. Brzina kojom gađaju topovi (četiri hiljade granata u minuti) dovoljna je da svaki tenk pretvori u sito. Granate od ispošćenog urana ne spadaju ni u biološko ni u hemijsko oružje. Da se želelo trovanje stanovništva, mnogo bi efikasniji bio gram čistog botulinusa (ima ga u pokvarenim konzervama). Ubačen u vodovod dovoljan je da uništi šest miliona ljudi.

„Ako bi neko držao u rukama komad granate neprekidno 40 sati, dobio bi opekotine. Ako samo prolazite pored njega, neće se pojaviti reakcija, kao što se ne javlja ni od prirodnog zračenja. Opasnost pretil ljudima koji su komade granata uzeli kao suvenir. Tragove kontaminacije je lako otkloniti: treba samo sakupiti ostatke granata na jedno mesto i ne dozvoliti ljudima da dugo tu borave“, kaže Orlić.

„Kada bi neko celu godinu bez pomeranja stajao pored komada granata udaljen od njih metar-dva, bio bi ozračen kao profesionalac koji se koristi radioaktivnim izotopima ili pilot aviona DC-10. Jačem zračenju izloženi su pacijenti koji se podvrgavaju izotopskim medicinskim ispitivanjima“, kaže Branko Đurić, zamenik direktora Instituta u Vinči.

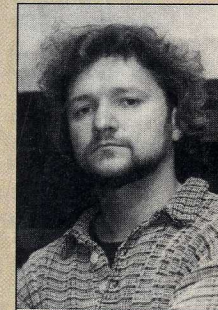
Iako ne nalazi opravdanja za američko korišćenje protivtenkovskih granata od ispošćenog urana, Đurić misli da upotreba ovog oružja ne predstavlja zločin protiv čovečnosti, kao i da cilj operacije nije bila kontaminacija RS, jer bi se za to upotrebilo znatno efikasnije oružje.

BERGMAN U JUNU

U Muzeju jugoslovenske kinoteke ne žele da saopšte ime sledećeg dobitnika „Zlatnog pečata“. Priznanje Jugoslovenske kinoteke povodom Veka filma poslednji je primio filmski reditelj Emir Kusturica. Pre njega Pečat su dobili Liv Ullmann, Per Bačo, Đuzepe de Santis, Teo Angelopoulos i Jirži Mencl. Kusturica je jedini domaći filmski poslenik koji je dobio ovo priznanje. Inače, broj lauraeta ograničen je na petnaest. Možda se ime sledećeg dobitnika krije među budućim gostima Kinoteke.

U junu će se održati Ciklus švedskog filma, a gosti će biti Danijel Bergman, sin Ingmara Bergmana. Za septembar je planirano gostovanje iranskog režisera Abasa Kijerostamija, čiji je film otvorio ovogodišnji Fest.

Dinko Tucaković, upravnik Muzeja kinoteke, kaže da se planirani Ciklus kanadskog filma s gostima iz Kanade neće održati jer su Kanadani zbog situacije kod nas otkazali gostovanje.

IZBORI U CRNOJ GORI

Pridobijanje siromaha

Izborni štab Demokratske partije socijalista kao tajnu čuva detalje svoje predizborne kampanje za parlamentarne izbore predviđene za kraj maja. Zna se da su umesto marketinške agencije Idea plus iz Beograda, koja je protekle jeseni radila kampanju za predsedničke izbore u Crnoj Gori, ovoga puta posao dobili lokalni momci nazvani Media pool iz

Podgorice. Iako je predsednička kampanja Mila Đukanovića jesenas po opštem sudu bila vizuelno na evropskom nivou, u štabu DPS su se zapitali koliko skupi i glamurozni spotovi postižu efekat među siromašnim Crnogorcima, među kojima po pravilu svoje pristalice regrutuje Socijalistička narodna partija Momira Bulatovića.

Milo Đukanović: Novi kurs

Foto: P. Mamuzić, Rojters, Evropljanin

EVROPLJANIN PITA

Da li biste pristali na nestranačku vladu stručnjaka koja bi za dve godine izvela ekonomske i druge reforme, posle čega bi bili raspisani izbori za novu vladu koju bi obrazovale stranke s većinom glasova?

U potpunosti podržava	47%
Pretežno podržava	27%
Pretežno se protivi	6%
Potpuno se protivi	4%
Ne zna	15%

(izvor: Medium, ispitivanje 1.100 građana Srbije, od 15. do 20. marta)

Trajan Stojanović, jedan od najvećih svetskih poznavalaca Balkana, profesor evropske i svetske istorije iz Nju Džersija, došao je u Beograd na promociju svoje

Trajan Stojanović:
Znalac balkanskih svetova

knjige *Balkanski svetovi - prva i poslednja Evropa*, koju je upravo objavila izdavačka kuća Equilibrium Vlastimira Đokića. Susret sa autorom *Balkanskih svetova* susret je sa impresivnom intelektualnom biografijom. (Rođen je 1921. u „bitoljskom okrugu“.) Doktorirao je u Parizu, kod sjajnog učitelja Fernana Brodela, vođe Anala najslavnije istorijske škole; bio prvi hroničar i autor prve knjige o njenoj stvaralačkoj radionici. Danas je jedan od najvećih istoričara Balkana, enciklopedista i erudita, znalac svetskih i balkanskih jezika i jedini istoričar jugoslovenskog porekla XX veka citiran u čuvenoj *Kembridgekoj enciklopediji ekonomske istorije*.

Svetski značaj i slava, po kojima se može porediti samo sa Cvijićem, nisu bili dovoljno gromoglasni da za njega čuju jugoslovenski istoričari. Tek 1995. godine, sa prevodom na srpski njegove knjige *Balkanska civilizacija* (Centar za geopolitiku), većina najeminentnijih naših istoričara prvi put saznaje za njegovo ime.

Knjiga *Balkanski svetovi* je svojevrsna enciklopedija u kojoj je predstavio deset hiljada godina Balkana, ne govoreći o ratovima i revolucijama.

Istražio je kada su Srbi naučili da ližu so, kotrljaju točak, da uprežu volove... Iz njegove knjige može se saznati: zašto su Srbi u školama vekovima vukli đake za uši; zašto su pri prošenju mlade više verovali ušima nego očima; zašto su se Srkinje porađale stojeći a deca ispadala naglavačke; šta su smatrali grehom od pamtiteva...

STUDENTI

Čistunci iz Ilinoisa

Univerzitet Ilinoisa iz Čikaga omogućio je da 40 studenata Beogradskog i Novosadskog univerziteta pohada letnji program na toj visokoškolskoj ustanovi. Kandidati moraju imati prosek preko 9,00, a biće odabrani oni koji budu pokazali najbolje znanje engleskog u eseju *I have dream* (Sanjam).

Svim kandidatima je podeljeno uputstvo o vladanju tokom boravka u Čikagu u kome se navodi i:

Pušenje na američkim univerzitetima i studentskim domovima nije dozvoljeno. Pušiti se može jedino na otvorenom prostoru.

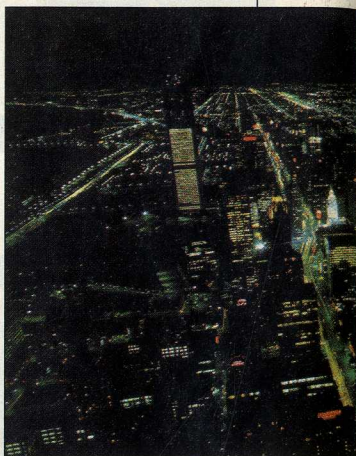
Lična higijena. Kompletno jutarnje tuširanje je pravilo. *Cleanliness is next to godliness*, uobičajena je izreka u Americi. Po dolasku će svaka vaša soba dobiti sapun, šampon, izopropil-alkohol i vatu, kao i fen za sušenje kose. Savetujem vam da vatu natopljenu alkoholom koristite ispod pazuha bar dva puta nedeljno, jer alkohol uklanja bakterije, a sapun ne. Iz iskustva znamo da to nije uobičajeno u mnogim zemljama i mnoge strane delegacije koje

nas posećuju imaju taj problem. Vi, kao elitna akademska grupa to sebi ne možete dozvoliti. Ako do sada niste stekli tu korisnu naviku, počnite da je stičete odmah.

Brijanje. Pojam "tvrda brada - meka koža" u Americi ne postoji. Od vas se očekuje da svakoga dana budete obrijani.

Za vreme razgovora gledajte sagovornika pravo u oči. U detinjstvu su nam govorili da se "ispravimo", ali ne i da gledamo u oči osobu sa kojom razgovaramo.

Bio bi lep znak pažnje ako osoblju na institutima koje će vam biti na usluzi u toku boravka ovde donesete neku sitnicu iz narodne radinosti, ili neku malu teglu slatka ili ajvara (koji je veoma cenjen). Nipošto nemojte donositi vina i žestoka pića!

Čikago: Ajvar umesto rakije

Mobilni telefoni

U Jugoslaviji trenutno ima oko 96.500 pretplatnika na mobilne telefone: u Srbiji zasada jedini operater Mobtel, u GSM mreži ima 65.000 pretplatnika, u NMT sistemu još 10.000, dok crnogorski Pro Monte opslužuje svojih 21.000 korisnika.

NMT sistem pokriva 18 gradova u Srbiji: Subotica, Novi Sad, Karađorđevo, Šabac, Valjevo, Beograd, Pančevo, Požarevac, Čačak, Kragujevac, Kraljevo, Kruševac, Niš, Novi Pazar, Kosovska Mitrovica, Peć, Priština i područje Kopaonika.

GSM telefoni funkcionišu u više od 30 gradova Srbije.

Ugovori o takozvanom romingu, ili mogućnosti da se šeta kroz inostrane mreže, potpisani su do sada sa 33 operatera iz 22 zemlje. Tako Mobtelovi telefoni mogu da se koriste u: Engleskoj, Grčkoj, Mađarskoj, Belgiji, Rusiji, Švajcarskoj, Kipru, Francuskoj, Makedoniji, Španiji, Češkoj, Slovačkoj, Holandiji, Austriji, Italiji, Bugarskoj, Danskoj, Nemačkoj, Norveškoj, Poljskoj, Rusiji, Švedskoj, a i u Crnoj Gori.

Crnogorski operater Pro Monte pokrio

je 80 odsto naseljene teritorije ove republike. Znači da pokretni telefoni priključeni na mrežu ovog operatera rade duž cele jadranske obale koja pripada ovoj republici. U Podgorici, Nikšiću, Bijelom Polju, Danilovgradu, Cetinju... Oni se još ne čuju jedino u Plavu, Rožaju, Gusinju, Andrijevici i Mojkovcu.

Crnogorski operater omogućio je svojim pretplatnicima da koriste svoje telefone u Mađarskoj, Austriji, Makedoniji, Velikoj Britaniji, Grčkoj, Italiji, Švajcarskoj, Švedskoj, Sloveniji, Francuskoj i, naravno, Srbiji.

GSM mreža u Srbiji

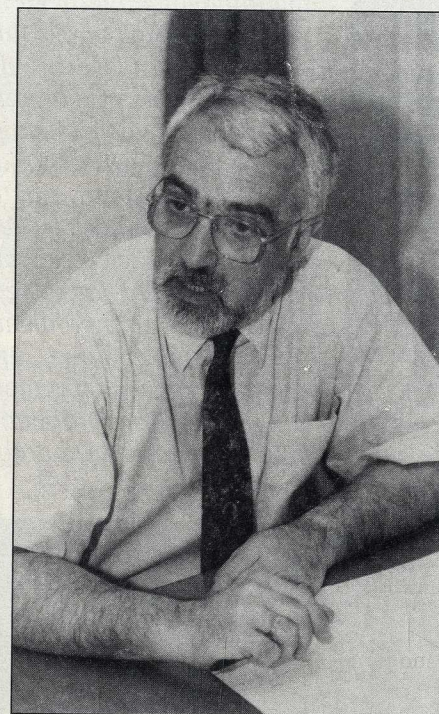
Preći štampanje novca

EVROPLJANIN: Verujete li u blagotvornost devalvacije?

Labus: Devalvaciju očekujem već šest meseci. Hoću da kažem da ovo u stvari nije devalvacija nego usklađivanje kurseva. Šticovani kurs je dostizao 5,8 dinara za marku pa je jasno da ne može biti reči o devalvaciji već samo o usklađivanju paralelnih kurseva.

EVROPLJANIN: Ipak, novi kurs je nešto viši i od šticovanog i od crnog uličnog kursa koji je iznosio 5,3 dinara za nemačku marku?

Labus: Da, ali je neizvesno koliko će se taj novi kurs održati. Nove emisije novca će sigurno biti, pitanje je koliko. Zemlja koja ima normalne devizne rezerve od oko 800 miliona dolara mogla bi da zaštiti kurs. Devizne rezerve trebalo bi da čine dvomesečni izvoz. Naš izvoz iznosi 800 miliona za tri meseca. Očekujem, pod uslovom da postoji volja za takvo nešto, da sada-

Miroljub Labus, profesor
Ekonomskog fakulteta

šnji kurs potraje nekoliko meseci.

EVROPLJANIN: Kako će se novi kurs održati. Šta nas očekuje?

Labus: Novi kurs će svakako uticati na izvoz. Cene će morati da rastu, i to ne samo zbog toga što će benzin biti skuplji, jer on učestvuje svega dva procenta u ukupnoj promeni cena, ali će ostale cene lančano rasti. Pitanje je šta će biti s električnom energijom i drugom robom čije cene vlada kontroliše, jer su kontrolisane cene čak trećina svih cena. To je ono što treba da reši vlada.

EVROPLJANIN: Ipak, nosi li novi kurs i nešto dobro?

Labus: Ako se održi restriktivna monetarna politika, mogu se očekivati efekti normalne devalvacije. Federalna kasa uvećaće prihode carinskim dažbinama. Nažalost, prihod savezne države stvara prostor za novu emisiju novca, i to je ono što je opasno.

SLIKE ROBIJAŠA

U beogradskoj galeriji Vid samo dva dana trajala je izložba slika Duška Tadića, bosanskog Srbina osuđenog za ratne zločine pred Međunarodnim sudom u Hagu. Sve izložene slike Tadić je napravio u zatvoru, a izložba se iz Beograda preselila u Frankfurt. Organizator izložbe i Tadićev advokat Milan Vujin najavljuje da će od maja u galeriji Vid biti stalna postavka dela prvog kojeg je osudio Međunarodni tribunal.

Dušan Tadić,
autoportret

KVALITET ŠTITI

Kratka deklaracija na svakom proizvodu marke nestle jedina je zaštita potrošača i kompanije Delta M, najvećeg uvoznika švajcarskog programa nestle, od piratske čokolade i kafe, koje se proizvode od Rumunije i Turske do Albanije.

Maja Babić iz marketinga Delte M, zadužena za prehrambene proizvode, kaže: „Delta M uvozi originalne švajcarske proizvode, i sve dok smo zadovoljni njihovom prodajom ne moramo posebno, sem deklaracijom, da se štitimo od falsifikata. Imamo ugovor s najvećim delom trgovina koje prodaju isključivo našu robu. Kvalitet je naša najbolja zaštita“.

TENDENCIOMETAR		
Danko Đunić	↔	Napustio Vladu Jugoslavije. Imao mnogo protivnika od kojih je najjači bio Kosta Mihajlović. Ostaje mu privatni biznis.
Milk Džeger	↑	Konačno će i on videti Beograd. Ako mu damo 1,5 miliona dolara i ako nam ne uvedu sankcije.
Bil Klinton	↑	Demantovao one koji su tvrdili da nema ukusa. Bivša mis Amerike priznala da je bila s njim.
FK „Partizan“	↓	Pre košarkaša Partizana stigao na „fajnal for“ (konačna četvorka).

Tesno je albanskom klinu u srpskoj peti, ne može ni Srbija s nemirnim Kosmetom da stane na obe svoje noge. Ipak, Srbi i Albanci odlažu razgovore o rešavanju nesporazuma, nerazumevanja i neprijateljstva među sobom.

Svet požuruje razgovore, želi da učestvuje u njima. Albanci nemaju ništa protiv toga, zagledani u fotografiju sa srdačnim zagrljajem Ibrahima Rugove i Roberta Gelbarda. Srbija ne želi učešće stranaca u rešavanju njenog unutrašnjeg problema, plašeći se da se ponuđeno posredovanje inostranstva pretvori u odlučivanje.

Svet je Srbiji već izrekao prvu kaznenu meru: zabranu uvoza oružja. Rusija je bila „za“, Kina je ćutala. Preti joj ponovnim uvođenjem sankcija. Na pritisak inostranstva predsednik Jugoslavije Slobodan Milošević odgovara referendumom na kome će građani Srbije reći da li su za strano učešće u rešavanju problema na Kosmetu.

Ko će i kako će dalje „upravljati krizom“ na Kosmetu, kakav će biti njen rasplet, na stranama koje slede za Evropljanin pišu trojica stručnjaka: Stiven Berg, Predrag Simić i Nenad Kecmanović

KOSMET

Rat i mir Srba i Albanaca

Dva naroda moraće posle godina sukoba da nauče da žive u istoj državi

KOSMET

Hod po žici

Upravljanje kosmetskom krizom ne rešava srpsko-albanski sukob već služi da se vidi da li će se NATO proširiti i na preostali deo Evrope

Američki „Njujork tajms“ je 1990. godine objavio članak Dejvida Bajndera (David Binder) u kojem se predviđao građanski rat i raspad tadašnje Jugoslavije u narednih osamnaest meseci. Iako je rat odista izbio naredne godine, to se nije dogodilo, kako se očekivalo, na siromašnom i nacionalno podeljenom Kosovu nego u najbogatijoj i jedinoj etnički homogenoj republici bivše Jugoslavije.

Za razliku od zapadnih jugoslovenskih republika, kosovski Albanci opredelili su se za strategiju pasivnog otpora u nadi da će kraj jugoslovenskog sukoba doneti internacionalizaciju kosovskog problema i da će međunarodna zajednica ispuniti njihova očekivanja.

Krajem 1995. godine politički događaji na jugoslovenskim i balkans-

kim prostorima krenuli su drugim tokom. Kosovo se nije našlo na dnevnom redu Mirovne konferencije u Dejtonu, a nepunih godinu dana donije Albaniju je pogodio politički zemljotres koji je početkom 1997. odneo sa scene nacionalistički režim Salija Beriše.

Već u tom trenutku moglo se pretpostaviti da albanski nacionalni pokret nepovratno gubi podršku međunarodne zajednice, nespremlne za novu balkansku avanturu. Na srpsko-albanskim razgovorima u proleće prošle godine u Njujorku američki učesnici nisu se ustezali da albanskim predstavnicima poruče da Zapad neće podržati stvaranje nove albanske države na Balkanu pošto je već postojeća za dlaku izbegla građanski rat.

U prilog takvom raspoloženju međunarodne zajednice govornice su i prognoze da bi otepljenje Kosova verovatno izazvalo novi balkanski sukob u koji bi najpre bile uvučene Albanija i Makedonija a potom i druge balkanske zemlje, što bi se završilo opštim ratnim požarom na južnom Balkanu i, verovatno, raspadom čitavog južnog krila Severnoatlantskog pakta. Za nešto takvo ni Sjedinjene Države ni Evropska unija očigledno nisu spremne.

U takvim okolnostima albanski nacionalni pokret na Kosovu suočio se sa svojevrsnim „časom istine“ u kome je čitava dotadašnja politička strategija dovedena u pitanje. Prvi takav izazov Demokratskom

Prazne stolice: Predstavnici Albanaca nisu došli na razgovore s delegacijom Vlade Srbije

Foto: Rojters, Evropljanin

KOSMET SUKOBI

■ **1918–1926.** Upadi kačaka (odmetnika) iz Albanije na Kosovo. Pokret kačaka bio je naročito jak u periodu između 1919. i 1925. godine. Vođa odmetnika bio je Azem Bejta. Kačaci su pustošili i palili sela i pokušali da podignu bunu u Crnoj Gori

Vođa pobunjenika Azem Bejta (sedi): Umro od rana zadobijenih u obračunu s vojno-žandarmerijskom formacijom 15. jula 1924. godine. Azemove kosti su 1971. godine iznete iz jame i svečano su sahranjene

■ **1918–1919.** Članovi Kosovskog komiteta traže od velikih sila (Italija, Austrija, Francuska) da se „Kosovo ujedini s autonomnom Albanijom“

■ **12. 8. 1941.** Stvaranje velike Albanije pod italijanskim protektoratom

■ **1943.** Druga prizrenska liga (zahtev za stvaranje velike Albanije)

■ **Novembar 1944.** NOV oslobađa Kosovo

■ **1. 12. 1944.** Pobuna Albanaca u Drenici

■ **2. 12. 1944.** Napad balista na Uroševac - neuspeo. Posle toga na planini Žegovcu stvorene su veće grupe odmetnika

■ **17. 12. 1944.** Napad na Gnjilane. Novi talas progona Srba - naročito u Metohiji

■ **23. 1. 1945.** Upad u Drenicu (vođa odmetnika Šaban Poluža). U Drenici organizovano oko 10 hiljada pobunjenika. Oko 500 Albanaca pobunilo se u brigadama NOV. U borbama sa odmetnicima poginulo 650, ranjeno 1.360, a nestalo 1.256 vojnika

■ **Februar–mart 1945.** Uvedena tromesečna vojna uprava

■ **1947.** Uništene odmetničke grupe koje su napale Kosovsku Mitrovicu i zaposlele Trepču

■ **1952.** Završene poslednje borbe sa odmetnicima

Nesvakidašnja diplomatija - Robert Gelbard i Ibrahim Rugova: Amerikanci su rekli da ne podržavaju nezavisnost Kosova

savezu Kosova i njenom do tada nepornom lideru Ibrahimu Rugovi uputili su sami Albanci. Ubrzo posle Dejtona na kosovskoj političkoj sceni oglasila se opozicija koja je zahtevala radikalni zaokret, a njeni glavni protagonisti postali su Adem Demaći, Bujar Bukoši, Hidajet Hiseni i mnogi drugi. Najveća promena na kosovskoj političkoj sceni, međutim, desila se kada se u proleće 1996. prvi put pojavila misteriozna Oslobođilačka vojska Kosova sa serijom terorističkih napada koji su predstavljali pouzdan signal da se deo kosovskih Albanaca odlučio da nasiljem pokrene događaje s mrtve tačke.

Političke poruke akcija OVK bile su nedvosmislene i višestruke. Pre svega, trebalo je sprečiti rascep u vlastitim redovima atentatima na Albance koji su prihvatili saradnju s vlašću, i to kako na one koji su prišli srpskim strankama tako i na obične državne službenike. Drugo, OVK je sistematskim napadima na Srbe na Kosovu i naročito na izbeglice iz Krajine očigledno

Felipe Gonsales: OEBS želi da on posreduje u razgovorima Srba i Albanaca. Dok je bio premijer Španije sumnjalo se da je organizovao tajne snage za likvidaciju baskijskih separatista. Njegove preporuke o organizovanju izbora u Srbiji vlast nije poštovala

nastojala da izazove nemir među nealbanskim stanovništvom, onemogućujući izmenu etničke strukture u pokrajini i dovrši proces etničkog čišćenja. Treće, poruka srpskim vlastima glasila je da kosovski Albanci ne zaziru od oružanih sukoba i da ne odustaju od svojih političkih ciljeva. Četvrto, poruka upućena novoj vladi Fatosa Nanoa u Tirani bila je da odustane od zbližavanja s Beogradom i agresivnije podrži kosovske Albance ili da se suoči s opozicijom u vlastitom narodu. U prilog tome govori i podatak da je svega nedelju dana pre događaja u Drenici vlada u Tirani bila prinuđena da silom uguši pobunu pristalica Salija Beriše i zavede vanredno stanje u Skadru, odakle dolazi najjača podrška OVK.

Konačni cilj je, nesumnjivo, bilo izazivanje krize koja bi uz podršku albanske dijaspeore i proalbanskih krugova na Zapadu u jednom trenutku nametnula internacionalizaciju kosovskog pitanja i aktiviranje mera iz 7. glave Povelje UN koje predviđaju mandatnu akciju Saveta bezbednosti u slučajevima pretnje međunarodnom miru i bezbednosti.

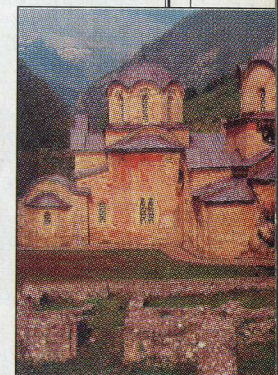
Po svemu sudeći, radikalni kosovski Albanci svoju poslednju šansu ►

KOSMET SUKOBI

- **1958.** Prvi put se pominje zahtev za republiku Kosovo
- **28. 9. 1968.** Demonstracije u Prištini, intervencija vojske i policije. Pobuna se širi na Uroševac, Peć, Prizren i Drenicu
- **Mart - april 1981.** Pobuna na Kosovu (studentske demonstracije)
- **16. 3. 1981.** Paljenje konaka Pečke patrijaršije

Pečka patrijaršija: Jedan od oblika pritisaka na Srbe bilo je i paljenje konaka Pečke patrijaršije koju nisu sprečili ni Albanci koji po tradiciji „čuvaju“ manastir

- **1. 4. 1981.** Masovne demonstracije za republiku Kosovo. Policija i vojska intervenišu
- **2–8. april** Vanredno stanje. JNA nije učestvovala u sukobima. Poginula su devetorica demonstranata i dva milicionera. Ranjeno je 57 demonstranata. Policija je pucala u Vučitrnu i Uroševcu
- **1968–1981.** Iseļavanje Srba pod pritiskom

Seoba: Posle 1961 godine sve je veći broj Srba napušta Kosovo prethodno prodajući svoje kuće. To su učinili i mnogi srpski političari

- **1989.** Sužavanje autonomije. Demonstracije nakon saglasnosti Skupštine SAP Kosova na amandmane na Ustav SR Srbije 23. marta 1989. (kao nastavak akcija iz 1981, novembra 1988. i februara 1989)
- **23. 3.** Demonstracije u Uroševcu šire se na Prištinu, Mitrovicu, Gnjilane, Lipljan, Vučitrn i Podujevo
- **27. 3.** Jedan policajac poginuo je u Titovoj Mitrovici, a jedan u Podujevu
- **29. 3.** U Gnjilanu na ulice izašlo 100 hiljada demonstranata

KOSMET SUKOBI

- **28. 3.**
U sukobima u Dečanima poginula četvorica demonstranta, povređeno deset demonstranata i 14 milicionera. Centar pobune u selima Dušanovo i Žur. Policija je gađana kamenicama. Demonstranti su pucali, pogođen je helikopter i uništeno je mnogo policijskih vozila, privatnih autobusa i automobila
- **29. 3.**
Neuspeli pokušaj demonstracija u Peći. Bilans: dvojica policajaca su poginula, dvojica su teško ranjena, devet je lakše povređeno, ozleđena su 122. Poginulo je 28 demonstranata
- **1990.**
Proglašenje republike Kosovo. Grupa delegata Albanaca pred skupštinom Kosova proglasila je republiku.

Albanski vojnici uz granicu s Jugoslavijom: Međunarodna zajednica procenila je da bi se otcepljenje Kosmeta završilo opštim ratnim požarom na jugu Balkana i raspadom južnog krila NATO pakta

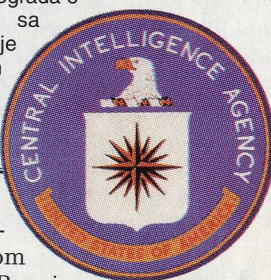
potražili su u pokušaju da se na Kosovu ponovi nešto slično događajima u Sloveniji, Hrvatskoj i Bosni iz 1991/92. godine, kada su oružani sukobi pokrenuli lanac događaja koji se završio međunarodnim priznanjem nezavisnosti ovih bivših jugoslovenskih republika. Haotična zbivanja na Kosovu tokom prva tri meseca ove godine samo su pothranjivala takav utisak, a sukob srpske policije s grupom Adema Jašarija u Prekazu mnogi su protumačili kao početak „drugog dreničkog ustanka“. Iako su američke i zapadnoevropske reakcije na događaje u Drenici u prvom trenutku nagoveštavale da bi se na Kosovu moglo ponoviti ono što je već viđeno u zapadnim jugoslovenskim republikama, ubrzo se pokazalo da ni Balkan ni svet 1998. godine nisu isto što su bili 1991. godine.

Za razliku od 1991., kada je jugoslovenska kriza ipak zatekla međunarodnu zajednicu nespremnju, za kosovsku krizu su se i lokalni i međunarodni akteri pripremali barem od 1991, ako ne i od 1981. godine, pa i pre toga. Otuda su reakcije članica Kontakt-grupe nalikovale na brzopotezno šahovsko otvaranje u partiji među iskusnim igračima. Neposredno posle sukoba u Drenici u Londonu je održan sastanak Međunarodne kontakt-grupe, formirane još 1994. godine u sklopu međunarodnog bavljenja krizom u Bosni i Hercegovini, kada su u nju ušle SAD, Rusija, Francuska, Velika Britanija i Nemačka (njima se u međuvremenu pridružila i Italija). Osuđujući istovremeno i albanski terorizam i prekomerno nasilje srpske policije, Kontakt-grupa je bez mnogo okolišanja čitav instrumentarijum za uprav-

KOSMET CIA

„Vašington post“ (Washington Post), u četvrtak 5. marta objavio je da je CIA još sredinom januara „privatno upozorila visoke ličnosti u američkoj administraciji da jugoslovenska vlada planira udar na etničke Albance“.

Sredinom februara CIA saopštava da se mobilizuju oklopne jedinice u Srbiji, a ubrzo zatim i da su snage Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije na granici pokrajine. Prema istim izvorima, srpske policijske jedinice ubacile su se na područje sela Donji Prekaz, uporište Adema Jašarija i još u januaru pokušale da ga ubiju. Privatni izveštaji CIA o pokretu policijskih jedinica nagnali su diplomate SAD i njihove saveznike da, opet privatno, upozore Slobodana Miloševića da „represija nužno vodi oružanom konfliktu na Kosovu“. Plan Beograda o obračunu sa OVK ostao je posle ovih upozorenja nepromenjen.

ljanje balkanskim krizom razrađen u Bosni „preselila“ na Kosovo i, istovremeno, stavila do znanja kakve nagrade i kakve sankcije ima u vidu u slučaju da se ispune, odnosno ne ispune njeni zahtevi.

Pažljiviji posmatrači već su u tom trenutku primetili da su svi osnovni parametri krize postavljeni tako da Kosovo ostane u sastavu Jugoslavije i/ili Srbije i da je albanski nacionalni pokret definitivno izgubio podršku za otcepljenje. Albanski političari su pri tome zauzeli stav: „Nikada više sa Sr-

KOSMET PARALELE

Pesimisti podsećaju da „na Kosovu miriše proleće 1991. godine“. Robert Gelbard je uoči sukoba na Kosovu izgovorio istu rečenicu kao i američki državni sekretar Džejms Bejker 1991. godine neposredno pre sukoba u Sloveniji: „Podržavamo teritorijalni integritet Jugoslavije, ali se protivimo upotrebi sile“. Slobodan Milošević je i 1991. godine odlučno odbio svako spoljnje mešanje u unutrašnje stvari Jugoslavije. Spas se ponovo očekuje s one strane s koje je prošli put izostao - od Rusije i Kine.

Ista je i zgranutost predstavnika vlasti: „Rezolucija Saveta bezbednosti je rutinska.“ (Vladislav Jovanović, tadašnji ministar spoljnih poslova Jugoslavije, posle uvođenja sankcija 1992. godine); „Priče o sankcijama su glupost.“ (Ivica Dačić, portparol SPS, nekoliko dana pre londonskog sastanka Kontakt-grupe).

Jedina razlika između Slovenije '91. i Kosmeta '98. jeste u tome što će se kaznena politika Zapada prema Jugoslaviji, koja je stekla status „povratnika u prestupu“, ovoga puta, izgleda, primenjivati mnogo brže.

bijom - nikada više pod Srbijom“, vodeći računa da ne pomenu Jugoslaviju i pažljivo osluškajući poruke koje su dolazile iz pet zemalja Kontakt-grupe koje su uglavnom glasile: „Ništa izvan Jugoslavije“.

Ukratko, raspon očekivanih rešenja

Paralelna nastava: Posredstvom organizacije Sveti Edidio počeo je povratak albanskih učenika i studenata u škole i univerzitete

je negde između namerno neodređenog „specijalnog statusa“ i Kosova kao treće republike SR Jugoslavije. Iako je time i kosovskim Albancima i vlastima u Srbiji i Jugoslaviji sužen manevarski prostor za očekivane pregovore, upadljiva nedorečenost stavova o tome kakav status međunarodna zajednica zapravo želi za Kosovo ukazuje na dve stvari.

Kao što se moglo pretpostaviti, Vašington kosovsku krizu vidi u svetlu svojih nastojanja da proširi granice NATO i svoj uticaj na istok, Moskva se tome suprotstavlja koliko može, Pariz se na vreme pridružio Bonu i njegovim inicijativama za Kosovo i time sprečio sukob poput onog iz avgusta-septembra 1991. godine, London vrši svoju funkciju predsedavajućeg EU ali pri tome vodi računa o svojim interesima na Balkanu i partnerstvu sa SAD, dok Italija sledi politiku koju je započela još pre nekoliko godina najpre humanitarnom a zatim i veoma uspešnom mirovnom intervencijom u Albaniji.

To ukazuje da će „upravljanje“ kosovskom krizom po svemu sudeći imati mnogo opštije ciljeve od srpsko-albanskog etničkog spora (koji je ionako gotovo nerešiv) i da se upravo na Kosovu krije odgovor na pitanje da li će se NATO i EU u dogledno vreme proširiti i na poslednji deo Evrope koji još nije obuhvaćen evropskim i evroatlantskim integracijama.

Za sada je izvesno da će UNPREDEP i američki vojnici ostati barem ▶

KOSMET SUKOBI

- **9. 3. 1998.**
Kosovski odbor za zaštitu ljudskih prava objavio je 34 imena poginulih, među kojima je 25 iz porodice Jašari. Ubijene su i dve dvanaestogodišnje devojčice, jedan dečak od 13 i jedan od 16 godina, kao i 94-godišnja starica

Grobovi: Albanska strana tvrdi da je u poslednjim sukobima poginulo 80 Albanaca, mahom civila

- **19. 3. 1998.**
Protestovali su Srbi u Prištini. Po završetku mitinga sukob Srba i Albanaca. Policija je intervenisala. Prema albanskim izvorima poginuo je jedan Albanac

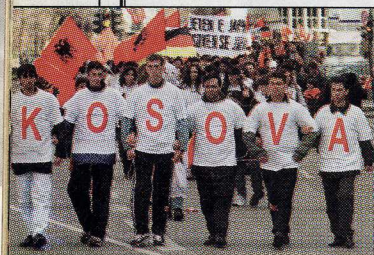
Protesti: U martu i aprilu i Srbi demonstrirali u Prištini protiv terorizma, povratka Albanaca na Univerzitet i nezavisnosti Kosmeta

- **24. 3. 1998.**
U selu Gločani, u sukobu policije i terorista poginuli policajac Miodrag Otavici i Hisen i Artan Mehmetaj. MUP Srbije saopštava da su teroristi od 1996. do 5. marta 1998. ubili desetericu policajaca i 21 civila Albanaca
- **6. 4. 1998.**
Pronađena tela šestoro mrtvih Albanaca pored puta Mališevo - Orahovac. Sumnja se da ih je ubila OVK zbog ekonomske saradnje sa Srbima

Demonstracije: U čestim sukobima demonstranata i policije u gradovima na Kosmetu poginulo je mnogo i Albanaca i pripadnika MUP

- **22-23. 1.**
Poginula 32 demonstranta (albanski izvori)
- **5. 7.**
Skupština Srbije donela je Zakon o raspuštanju skupštine i vlade Kosova. Po albanskim izvorima, od 1984. do 1991. godine na Kosmetu je poginulo 90 Albanaca

Pohod: Albanci ne odustaju od ideje Kosovo republika

- **28. 2. 1998.**
Teroristička grupa Adema Jašarija napala je policijske patrole u Donjem Prekazu. Ubijena su četvorica, a ranjena dvojica policajaca. Ubijeno je 16 terorista, a uhapšena su petorica
- **5. 3. 1998.**
Novi napad na policijske patrole u Donjem Prekazu. U 27-časovnom sukobu poginula su dva policajca, a sedam ih je ranjeno. U obe akcije ubijeno je 67 Albanaca (izveštaj MUP)

još nekoliko godina u Makedoniji (zbog čega su političari u Skoplju verovatno konačno mogli da odahnu), Stroub Talbot je obišao Bugarsku, Makedoniju i Albaniju nudeći brže povezivanje s NATO, Kontakt-grupa je zakazala sastanak s pet susednih balkanskih zemalja, Beograd su pose-tili najpre ruski ministar Jevgenij Primakov a zatim i tandem Kinkel-Vedrin posle čega je monsinjor Vinčenco Palja iz vatikanskog kolegijuma Sveti Edidio konačno mogao da privede kraju srpsko-albanski sporazum o obrazovanju na Kosovu. Ukratko, kosovska kriza je uzburla južni Balkan i pokrenula događaje čiji će se konačni smer i efekti videti tek narednih nekoliko meseci, ako ne i godina. Pri tome, ulog i za lokalne i spoljne aktere je veliki.

Za Srbiju to je hod po žici između novih sankcija i povratka u međuna-

Ibrahim Rugova: Nesporni vođa Albanaca zasad ne odustaje od ideje o nezavisnom Kosovu, mada neki od njegovih savetnika kažu da znaju da je to maksimalni zahtev na koji međunarodna zajednica, najverovatnije, neće pristati

rodnu zajednicu, za Albance to je prilika da se spase ono što se još može spasti od nacionalnog programa, za susedne zemlje, pre svega za Makedoniju i Albaniju, to je pitanje da li će biti uvučene u novi balkanski sukob koji bi mogao prevazići sve ono što je dosada viđeno u prethodnoj Ju-

goslaviji, dok je za „međunarodnu zajednicu“, preciznije rečeno, za članice Međunarodne kontakt-grupe to pitanje kako će konačno Balkan izgledati u novom rasporedu moći i uticaja u Evropi. ■

DR PREDRAG SIMIĆ

OSLOBODILAČKA VOJSKA KOSOVA GLASNI TERORISTI

Oslobodilačka vojska Kosova pojavila se zvanično aprila 1996. godine kada priznaje da je u februaru bacila bombe na naselja Srba izbeglih iz Krajine i da je 22. aprila u akcijama u Dečanima i Štrmilju ubila četvoricu policajaca i jednu Albanku.

Te dve akcije OVK je priznala saopštenjima (dosad 42) koja su prvo poslata Bi-Bi-Siju (BBC) i Glasu Amerike, a potom su redovno objavljivana u listu „Zeri i Kosoves“ koji izlazi u Švajcarskoj i Nemačkoj.

OVK se pripisuje ubistvo trojice policajaca sredinom 1993. godine na ulasku u Glogovac, mada ova to nije priznala.

Broj žrtava terorističkih akcija OVK je oko 40, a među njima je i dosta Albanaca proglašanih za „narodne iz-

Adem Jašari: Vođa terorista iz Prekaza, poginuo u policijskoj akciji u svojoj kući

dajnike“ ili „kolaboracioniste srpskog okupatora“.

Saopštenjem broj 41 OVK preuzima odgovornost za napade na policijske stanice u Nrapu i Kumanovu i na sud u Gostivaru. Makedonska policija demantuje saopštenje tvrdeći da je reč o propagandnoj izmišljotini OVK.

Smatra se da je OVK nastala spajanjem nekoliko terorističkih grupa Albanaca na Kosmetu 1993. godine. To je bio pokušaj da se uz pomoć bivših oficira JNA obrazuje vojska samoproglašene Republike Kosovo.

Osnovni cilj OVK je otepljenje Kosmeta od Srbije i stvaranje velike Albanije, koja obuhvata i delove Makedonije i Grčke.

Dosad je OVK izvodila akcije po sistemu trojki koje se okupljaju neposredno pred akciju. Članovi privremeno okupljene trojke se ne poznaju.

U akcijama OVK se služi automatskim puškama, mitraljezima, snajperima, ručnim bombama, ručnim bacačima, minobacačima i raketama tipa stinger.

Pol Biver (Paul Beaver) iz časopisa „Džejs difens“ (Jane's

defence Weekly) smatra da OVK ima oko dve stotine pripadnika. Organi bezbednosti Srbije saopštavaju da je oko 10.000 Albanaca prošlo obuku OVK. David Gajić iz Državne bezbednosti Kosmeta kaže da se teroristi obučavaju u Albaniji, a najbolji imaju i dopunski diverzantsko-teroristički trening u Nemačkoj i Austriji. General Radovan Radinović smatra da OVK ne može da „preraste u separatističku vojsku koja bi izazvala unutrašnji rat“.

Predrag Simić iz Instituta za međunarodnu politiku tvrdi da je OVK direktno povezana s biv-

šim albanskim premijerom Salijem Berišom.

OVK se finansira od dela poreza koji plaćaju Albanci na radu u Zapadnoj Evropi i novcem jake albanske mafije (trgovina drogom i oružjem i organizovana prostitucija).

MUP Srbije je dosad uhapsio oko 50 pripadnika OVK.

Ibrahim Rugova, lider najveće albanske partije na Kosmetu, ne priznaje postojanje OVK, već govori o „incidentima frustriranih ljudi“. Nasuprot njemu, za Adema Demaćija OVK je „ozbiljna snaga iznedrena iz dela albanskog naroda“.

Uhvati ribu ili odseci mamac

Šta Amerika mora da kaže Miloševiću i Rugovi

piše Stiven Berg

Stiven Berg (Steven Berg), američki ekspert za Balkan, autor više knjiga o Jugoslaviji, profesor na prestižnom Univerzitetu Brandajs (Brandeis) i autor izveštaja o Kosovu, koji je prošle godine sačinila ugledna njujorška spoljnopolitička organizacija Savet za spoljnopolitičke odnose (Council on Foreign Relations)

su podizali lestvicu pred Miloševićem. Na njima je da ponude takav predlog Miloševiću i da ga ubede da imaju ozbiljne namere.

Čini mi se da bi Amerikanci mogli da predlože niz koraka koje bi Milošević i beogradska država mogli da preduzmu u saradnji s Rugovom da bi smanjili napetost na Kosovu, počevši od primene sporazuma o školstvu pa sve do univerziteta. Znam da se srpski zvaničnici plaše, i to s razlogom, da će se na taj način stvoriti institucionalno uporište za nacionalizam i separatizam. To je neizbežno, moguće je oformiti komisije o nastavnim programima i na druge načine izbeći da nacionalisti i separatisti potpuno „osvoje“ univerzitet. No ti mehanizmi kontrole moraću da budu „stručne“ a ne „političke“ prirode.

U ovom je času, međutim, najvažnije pitanje civilne policije. Tu će napredak u pružanju lokalne samouprave, odnosno autonomije u policijskim poslovima, zahtevati više vremena i znatno međunarodno prisustvo. No, bez napretka na tom planu, ništa neće biti viđeno kao stvarni napredak. Bili

bi korisni izbori za pokrajinske institucije vlasti, parlament i vladu.

Da bi se bilo šta od ovoga desilo, kosovska strana (Rugova) mora prihvatiti da je Kosovo deo Srbije i Jugoslavije i mora da se odrekne zahteva za hitnom nezavisnošću. Kao što sam predložio u izveštaju Saveta za spoljnopolitičke odnose (Council on Foreign Relations), rešavanje ovog pitanja moglo bi se izbeći tako što bi pregovori otpočeli a njihov konačan ishod bi ostao „otvoren“.

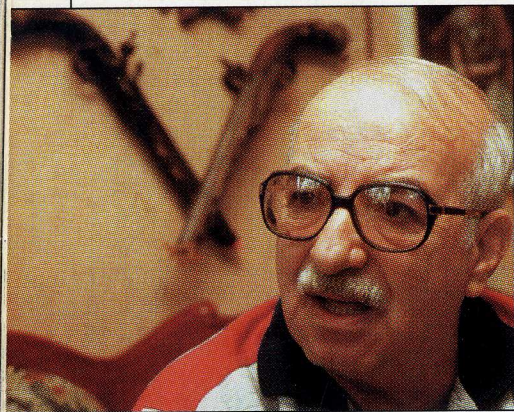
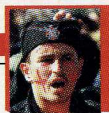
Skorašnje nasilje na Kosovu jasan je znak da je vreme da se, kako mi u Americi kažemo, „hvata riba, ili odseca mamac“. Amerika mora da pokaže Rugovi da Kosovo vidi kao deo Srbije, i da konačni status pokrajine može biti rešen jedino pregovorima unutar nje i da neće biti internacionalizacije ovog konflikta.

Po mom mišljenju, „internacionalizacija“ je najsigurniji put ka eskalaciji sukoba i njegovom prelivanju na Makedoniju.

Kosovo je upaljač za Makedoniju, s implikacijama na Albaniju, Srbiju, Grčku, Bugarsku, pa možda čak i Tursku. A ko zna kakav bi efekat nasilje na Kosovu moglo imati na Bosnu?

Ako na Kosovu dođe do podele ili otepljenja, zašto se isto ne bi desilo u RS (Banjaluka u BiH, Drina u Srbiju)? Ako Srbija hoće da zadrži Kosovo, taj bi joj argument mogao koristiti kod Amerike, jer će okrenuti Zapad protiv radikalnih zahteva kosovskih Albanaca. Ali ako je Srbiji Drina važnija od Kosova, onda - ko zna?

Naravno da ne mislim da je autonomija iz 1974. nešto čime bi se kosovski Albanci mogli zadovoljiti. Oni hoće svoju državicu, međutim, neko „prelazno“ rešenje na Kosovu moglo bi da vodi oživljavanju (neki kažu rapočetku) ekonomskih aktivnosti, a veze sa srpskim tržištem i resursima bile bi logičan razvojni put. To bi, opet, moglo da dovede do protivrečnih interesa među Albancima. Činjenica da je sada Albanija u katastrofalnoj ekonomskoj situaciji nimalo ne škodi srpskoj stvari, ali ne treba računati da će to trajati duže od desetak godina. Prema tome, Beogradu i Americi bilo bi bolje da počnu sada.

Posledice novog rata na Balkanu
bile bi nesagledive
MAHMUT BAKALI

ŽIVOT MAHMUT BAKALI

- **Rođen:** 1936. godine u Đakovici
- **Profesija:** završio Visoku školu političkih nauka i magistrirao na Prištinskom univerzitetu
- **Karijera:** podneo ostavku na mesto predsednika Predsedništva PK SK Kosova zbog albanskih demonstracija. Tvrdio da su demonstracije 1981. godine inscenirane, i dokaze o tome nudio je Lorensu Iglbergeru. Smatrao da one zaustavljaju pretvaranje pokrajine u republiku
- **Uticao:** tri puta boravio u SAD. Nezvanično se tvrdi da su mu Amerikanci predlagali da bude protivkandidat Rugovi na nedavnim izborima. Član pregovaračkog tima kosovskih Albanaca

Mahmut Bakali i Edvard Kardelj: Tvorci pr-
etvaranja pokrajine u federalnu jedinicu

Kosovski Albanci neće biti izbeglice

Pregovori mogu da otpočnu kada se ispuni sporazum o obrazovanju

EVROPLJANIN: Kako ocenjujete trenutnu situaciju na Kosovu? Da li su oružani sukobi policije i Albanaca uvod u rat?

Bakali: Situacija je izuzetno teška. Albanski narod na Kosovu izjasnio se na referendumu da ne prihvata jurisdikciju Srbije i traži da poput ostalih članica nekadašnje federacije ostvari nezavisnost. Režim u Srbiji to pravo ne priznaje i već godinama drži Kosovo u vanrednom stanju primenjujući nad Albancima najteže oblike policijskog nasilja. S obzirom na to da se represija na Kosovu traje dugo i da se u poslednje vreme pojačava neke ljude izdalo je strpljenje, što se manifestuje u pojedinačnim i grupnim nasilničkim akcijama. Siguran sam da iza tih oružanih grupa ne stoji nijedna albanska stranka. Nisam, ipak, spreman da tvrdim da će, kao što neki priželjkuju, ovde izbiti rat ili širi konflikt. Ne treba zaboraviti, postoje političari na Kosovu, u Srbiji, ali i u susjednim državama, koji direktno prizivaju rat na Kosovu. Makedonski predsednik Kiro Gligorov izneo je vrlo morbidan koncept, navodno dogovoren s predstavnicima NATO, o stvaranju nekakvog koridora kroz Makedoniju, kojim bi se u slučaju oružanog konflikta pola miliona kosovskih Albanaca iselilo u Albaniju. To je veoma uvredljivo za Albance. Pre svega, ako bi izbio rat na Kosovu, Albanci se svakako ne bi pretvorili u izbeglički

narod već bi branili svoju zemlju. SAD, Rusija i zemlje Evropske unije, izuzetno su se angažovale da bi sprečile konflikt na Kosovu i učiniće sve da ne bude novog rata na Balkanu, jer bi njegove posledice bile nesagledive.

EVROPLJANIN: Međunarodna zajednica ne prihvata otepljenje Kosova. Da li bi, po vašem mišljenju, Albanci prihvatili da Kosovo ostane u SRJ kao treća jugoslovenska republika.

Bakali: Teško je sada reći da li bi Albanci prihvatili Kosovo kao treću jugoslovensku republiku, ali mislim da je to dobra osnova za otvaranje dijaloga između legitimnih predstavnika države Srbije i Albanaca uz prisustvo međunarodnih posrednika. Jasno je da albanski narod ne želi da Kosovo bude republika u okviru ove Jugoslavije. Ako bi se za početak priznalo postojanje republike Kosovo, ravnopravne sa Srbijom i Crnom Gorom, one bi trebalo da se dogovore kakvu će zajednicu da grade, ali ja ne želim da preudiciram kakva će ona biti. Znam samo da mora biti demokratska i u okvirima evropskih integracija, a ne nova imperija na Balkanu.

EVROPLJANIN: Kakve bi garancije albanska strana mogla da pruži kosovskim Srbima, koji bi u slučaju izdvajanja Kosova iz Srbije ostali van matice?

Bakali: Mora se voditi računa da se bilo kojim rešenjem statusa Kosova ni

na koji način ne povrede dostojanstvo i prava srpskog naroda. Pod interesima Srbije na Kosovu ne podrazumevaju se samo Srbi koji čine deset odsto stanovništva već i osećanje celog srpskog naroda prema Kosovu, sentiment i monumeni srpske istorije. Mi treba da negiramo samo mitske predstave o Kosovu koje danas dominiraju u srpskom narodu i ne treba da prihvatimo da zbog tog istorijskog sentimenta Kosovo s dva miliona Albanaca pripadne Srbiji, ali se ovo što sam naveo mora poštovati.

EVROPLJANIN: Da li je i albanska strana spremna na dijalog bez uslovljavanja?

Bakali: Jedini uslov koji bi albanska strana trebalo da postavi pre početka pregovora jeste ispunjavanje već potpisanih sporazuma o Kosovu.

EVROPLJANIN: Stav vladajuće stranke je jasan: Kosovo je deo Srbije. Postoje li po vašoj oceni političke snage u Srbiji koje bi, ukoliko bi došle na vlast, dozvolile otepljenje Kosova?

Bakali: Ako bi i vlast i opozicija u Srbiji pristale na dijalog s Albancima, uveren sam da bi srpski intelektualni krugovi, političke stranke i srpski narod shvatili da se mora uvažavati činjenično stanje - da Kosovo ne može ostati u sastavu Srbije. ■

INTERVJU:
ZORAN MAMULA

Spas u regionalizaciji

Akademik Jovičić tvrdi da je problem Kosova nastao kada je manjinsko pitanje pretvoreno u teritorijalno i zalaže se za podelu Srbije u 10-12 regiona

EVROPLJANIN: U čemu je po vašem mišljenju suština problema na Kosmetu?

Jovičić: Koreni problema leže u uspostavljanju teritorijalne autonomije na Kosovu i Metohiji 1945. godine, čime je manjinsko pitanje pretvoreno u teritorijalno. Ako je šiptarskoj manjini, kao i ostalim manjinama u Srbiji, trebalo priznati ista lična, politička i ekonomsko-socijalna prava kao i svim ostalim građanima zemlje, nikako joj se nije smelo dati pravo na posebnu autonomnu jedinicu.

EVROPLJANIN: Za rešavanje statusa Kosmeta predlažete regionalizaciju Srbije.

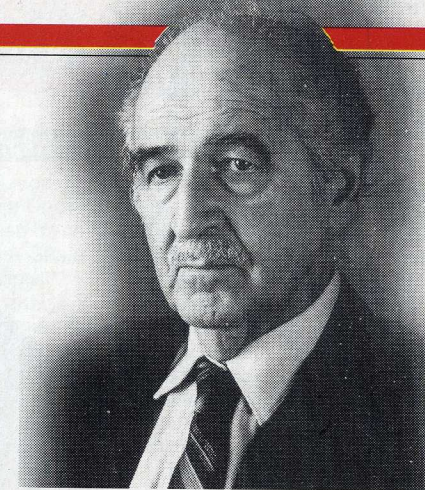
Jovičić: Rešenja koja podrazumevaju ostajanje Kosova i Metohije u okvirima Srbije moraju se naći. Optimalno među njima svakako je regionalno uređenje. Shodno tom rešenju, Srbija bi postala regionalna država bez autonomnih pokrajina, od čijeg je postojanja

nja ova zemlja imala neprocenjivu štetu. Srbija bi se pretvorila u desetak-dvadesetak regiona, teritorijalnih jedinica koje uživaju široku autonomiju, s istovetnim statusom i nadležnostima. Regionalna država počivala bi na načelima decentralizacije i demokratije, a svim njenim građanima bila bi priznata sva prava i slobode koje danas predstavljaju međunarodni standard. Regioni bi preko svojih predstavnika bili zastupljeni u jednom od dva veća centralnog parlamenta, veću regiona.

EVROPLJANIN: Kako bi u tom sistemu bilo organizovano Kosovo?

Jovičić: Kosovo i Metohija bili bi dva regiona u takvoj regionalnoj državi. Većinskom šiptarskom stanovništvu bilo bi omogućeno da prema ustavu i zakonima i pod izvesnim nadzorom centralnih institucija učestvuju u upravljanju regionima. Srpsko stanovništvo i ostali narodi koji žive na Kosovu i u Metohiji bili bi zaštićeni od majorizacije. Za razliku od ostalih regiona s kojim bi uživali isti status i imali iste nadležnosti, organizacija Kosova i Metohije razlikovala bi se po tome što bi se regionalna skupština kao najviši organ vlasti u regionu sastojala od dva veća. Jedno bi bilo obrazovano prema načelu „jedan čovek - jedan glas“ i u njemu bi Šiptari svakako imali veliku većinu, dok bi drugo počivalo na paritetnoj osnovi s jednom polovinom šiptarskih predstavnika i

Predlog regionalizacije Srbije: Regionalna skupština Kosova i Metohije sastojala bi se od dva veća - jedno bi bilo obrazovano po načelu jedan čovek jedan glas, a drugo bi počivalo na paritetnoj osnovi s jednom polovinom šiptarskih glasova

ŽIVOT MIODRAG JOVIČIĆ

- **Rođen:** 7. 1. 1925. u Jagodini
- **Profesija:** završio i doktorirao na Pravnom fakultetu u Beogradu
- **Karijera:** Institut za uporedno pravo, profesor Pravnog fakulteta u Novom Sadu, član SANU
- **Knjige:** *Struktura i teritorijalna osnova lokalne samouprave u evropskim zemljama*, *Putevi i stranputice jugoslovenske ustavnosti*, *Državnost federalnih jedinica*, *Kud ideš, Srbijo*
- **Uticao:** njegov projekat regionalizacije načelno podržavaju Demokratska stranka Srbije, Studentski politički klub i Srpski pokret otpora

drugom polovinom predstavnika Srba i ostalih građana regiona. Za svaku odluku regionalne skupštine bila bi neophodna saglasnost obaju veća, a za najvažnije bi se zahtevala dvotrećinska većina. Ovakva specifična organizacija dvaju regiona trajala bi dok Šiptari ne pruže dovoljno dokaza o svojoj lojalnosti državi čiji su građani.

EVROPLJANIN: Kosmeti Albanci su međunarodnoj zajednici mnogo bolje objasnili svoje interese od Srba i Srbije.

Jovičić: Srbija je propustila ne samo da na pravi način reši ovaj problem nego i da tu zajednicu upozna s pravom istinom o Kosovu. Šiptari koji na Kosovu i Metohiji danas imaju demografsku većinu, do nje su došli pretežno nepravim sredstvima - vekovnim zulumom nad srpskim stanovništvom. Pouzdani istorijski podaci govore o više stotina hiljada Srba koji su, u talasima, bili prinudeni da se s Kosova i iz Metohije iseljavaju, a da se na njihovo mesto s albanskih planina spuštaju brojni uzurpatori njihovih kuća i imanja. S tom činjenicom Srbija nije uspevala da upozna međunarodnu javnost. ■

INTERVJU:
ZORAN MAMULA

Priština: Da li bi kosovski Albanci bili radi da kao ekonomski i kulturno bolji deo nacije postanu mlada braća sunarodnicima u matici, a Rugova da bude samo šef poslaničkog kluba

KOSMET

Dijalog po naredjenju

Albanci ne mogu iz Jugoslavije, Srbija nema neograničenu nadležnost na Kosmetu - stav je sveta o kome će Albanci i Srbi morati da se dogovore

Mnogi se još sećaju da je Ibrahim Rugova negde početkom raspada SFRJ, odnosno u vreme pobune Srba u Hrvatskoj, izjavio da će Kninska krajina imati onoliko autonomije u Tuđmanovoj državi koliko i Kosovo dobije u Srbiji.

Ako bi ova njegova politička jednačina važila i u obrnutom smeru, onda Albanci na Kosmetu ne samo da ne bi ništa dobili nego bi bili oterani u susednu maticu. Političke jednačine očigledno nisu isto što i matematičke. Naprotiv, Srbi koji su u Hrvatskoj do rata bili konstitutivni narod postali su na-

cionalna manjina, a Albanci koji su u Srbiji bili nacionalna manjina, sada traže zasebnu državu, tvrdeći valjda tako pazar za svoju nacionalnu republiku u okviru federalne Jugoslavije.

Čak i ako Rugova bude morao da se zadovolji samo realizacijom svoga minimalnog cilja, a to je autonomija u okviru Srbije po Ustavu iz '74, nju izgleda, više niko i ne dovodi u pitanje - to će praktično biti veoma blizu maksi-

Restauracija ustavnog položaja iz '74. i u dvočlanoj federaciji, odnosno trećoj Jugoslaviji, praktično obezbe-

đuje Albancima da vladaju u tri države. Separatistička varijanta, međutim, omogućuje im da vladaju u jednoj, i to samo u prelaznom periodu do ujedinjenja s maticom. U njoj bi bili ipak samo mlada braća, zahvalna što ih je prihvatila velika nacionalna porodica s centrom u Tirani.

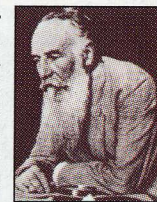
Rugovino poređenje između položaja Kninske krajine u Hrvatskoj i Kosova u Srbiji ne samo da iz današnje perspektive izgleda neukusno nego je i u ono vreme kada ga je izrekao bilo potpuno neumesno. Usporedba bi danas možda još imala nekog smisla je-

KOSMET CENA

- ✓ 350-400 hiljada Albanaca u dijaspori (Zapadna Evropa, Evropa, Danska, Finska...) na Kosovo mesečno šalju između 30 i 50 miliona maraka. Alternativni poštar (uglavnom vozači i osoblje privatnih turističkih agencija na liniji Priština - Budimpešta - Beč) u proseku dobijaju 5 odsto od ukupne sume koju donose.
- ✓ Srbija dnevno gubi oko 15 miliona dinara jer albanski privatnici ne posluju u okviru državnih finansijskih tokova (porezi, banke).
- ✓ Na Kosovu je trenutno oko 13 hiljada policajaca čija je prosečna mesečna plata dve i po hiljade dinara.
- ✓ Dragoslav Avramović je 1994. godine u filijali NBJ u Prištini izjavio da Srbija dnevno na Kosovu gubi 100 miliona maraka.

ŠTA DA SE RADI S KOSMETOM PAŠIĆ, ČUBRILOVIĆ, ANDRIĆ

Nikola Pašić je 1912. godine u dokumentu koji se zove Sporazum o zajednici Srba i Albanaca pisao o autonomiji Kosmeta koja podrazumeva posebnu Skupštinu nadležnu za prosvetu, religiju, socijalnu i zdravstvenu zaštitu i delom za pravosuđe.

Nikola Pašić

Na sastanku u Versaju 1919. godine delegacija Kraljevine SHS na čelu s Nikolom Pašićem pokušava da održi granice Albanije i smanji uticaj Italije, držeći se načela Balkan - balkanskim narodima. Tada jaka Srbija postavlja uslov: ukoliko Italija zakorači na prostor Albanije, neke njene teritorije moraju se ustupiti Kraljevini SHS.

Nešto kasnije Pašić je bio uveren da bi politika koju je knez Miloš vodio oko 1840. godine, kada su se muslimani iselili iz Srbije, bila dobra i za Kosmet. Zato je smatrao da deo Albanaca s Kosova treba raseliti

a deo asimilovati. Pretpostavljao je da će za asimilaciju biti potrebno 25 godina. Znajući da su mnogi Srbi iz Stare Srbije (Kosmet, delovi Raške, Makedonije) prvo primili islam pa postali Albanci da ne bi bili raja (nacionalno se određuju kao Arnauti), smatrao je da će ozbiljnom političkom akcijom uspeti da ih asimiluje. Istovremeno, razmatrao je mogućnost da srpskim doseljenicima popravi demografsku sliku Kosova.

Vasa Čubrilović

Vasa Čubrilović, istoričar, zabrinut zbog položaja manjina čiji je uticaj stalno rastao, predložio je 1938. godine u Srpskom kulturnom klubu nekoliko mera koje se smatraju radikalnim. To nije bio zvaničan stav Srbije, već njegovo gledište. Posmatrajući geostrateški položaj albanske populacije, Čubrilović kaže da Albanci u Srbiju ulaze kao klin koji će je razoriti. Zato ih treba raseljavati. Ako se nešto ne reši u najskorije vre-

me, Albanci će razbiti meki trbuh Balkana, zaključuje Čubrilović koji je pretpostavljao da će za 25 godina cela Stara Srbija biti preplavljena Albancima.

U svom ekspezeu zalagao se i za strogo primenjivanje zakona na Kosovu. Naime, smatrajući Albance za plemena koja ne priznaju vladavinu prava, predlagao je da ih za svaki prekršaj treba kažnjavati. Takođe, smatrao je da Kosovo treba naseliti Crnogorcima, koji su najbližnji Albancima, te će zato oni najlakše s njima izaći na kraj.

Srbija se 1939. godine dogovarala s Italijom o eventualnoj подели Albanije. Proširenje granica Srbije na teritoriju Albanije knez Pavle je prokomentarisao: „I s ovim što imamo na Kosovu ne znam šta ćemo. Albanci s Kosova su nam kao nož u kičmi“.

Neposredno pre pregovora Milana Stojadinovića i grofa Čana **Ivo Andrić** je razmišljao o predstojećem dogovoru i napravio referat o Albaniji, koji ne predstavlja njegov, već stav vlade čiji je činovnik bio.

„Balkan treba da ostane bal-

kanskim narodima. Treba činiti da se spreči dalja ekspanzija Italije. Ako ona uzme deo Albanije bez etničke podloge, to bi predstavljalo presedan, pa bi i druge sile mogle da se jave sa sličnim pretenzijama.

Pri proceni celog ovog pitanja treba izbegavati sukob s Italijom, a treba izbeći i da Italija sama okupira celu Albaniju. Podela Albanije može da se prihvatiti samo kao nužno i neizbežno zlo kome se ne može odupreti. Podelom Albanije nestao bi privlačan centar za arnautski narod koji bi se u toj situaciji lakše asimilovao. Mi ćemo dobiti još 200-300 hiljada Albanaca, većinom katolika koji su s muslimanima u lošim odnosima. Tako će se eventualno iseljavanje Albanaca u Tursku vršiti pod novim okolnostima.“

Ivo Andrić

KONSULTANTI:
DR ĐORĐE BOROŽAN
DR LJUBODRAG DIMIĆ

dino s Republikom Srpskom u BiH, a tamošnji Srbi su je, naravno, odmah i napravili. Zašto, pitaju se, međunarodna zajednica 90-procentno albansko Kosovo podržava u što većoj autonomiji unutar Srbije, a istovremeno 90-procentno srpski entitet u BiH gura u što veću integraciju s Muslimansko-Hrvatskom Federacijom?

Argument da tamo u Bosni, odnos-

no u Republici Srpskoj, žele da otklone posledice etničkog čišćenja i da Bošnjake vrata na njihova ognjišta, naprosto pada pred podacima da se s Kosova, i to u mirnodopskom vremenu, pod pritiskom iselilo ne manje Srba. Štaviše, ako je reč o BiH, etničko čišćenje Bošnjaka s područja Republi-

ke Srpske bilo je srazmerno etničkom čišćenju Srba s područja Federacije, dok prinudno iseljavanje Srba s Kosova nije bilo praćeno recipročnim masovnim proterivanjem Albanaca s teritorije uže Srbije.

Dalje, iako je Rugovi kao neprikosnovenom lideru kosovskih Albanaca ▶

STATUSI KOSMETA

- 1944-1945. vojna uprava
- **Ustav 1946:** Kosmentska oblast u okviru Srbije
- **Ustav 1963:** Autonomna pokrajina u okviru Srbije bez elemenata državnosti
- **Ustav 1974:** autonomna pokrajina i konstitutivni element federacije, izjednačen sa Srbijom. Ima zakonodavnu sudsku i izvršnu vlast. Skupština Srbije nije mogla da usvoji nijedan zakon bez saglasnosti Skupštine Kosova
- **Promene Ustava Srbije 1989:** ukinuti svi elementi državnosti Kosmeta
- **1990:** Skupština Srbije donosi odluku o vanrednim merama na Kosmetu kojom je suspendovana autonomija

Medlin Olbrajt i Klaus Kinkel: Interesi „šestorice velikih“ nisu identični i Kosmet je idealno mesto za odmeravanje snaga, što se u političkoj terminologiji zove „upravljanje krizom“

jasno rečeno da ne može računati na izlazak iz Jugoslavije, međunarodne simpatije za njegov pokret, iako otvoreno separatistički, toliko su izražene da se stiže utisak da baš nikome ne bi mnogo smetalo ako bi Srbija pokazala spremnost za sporazumnu promenu granica.

Prekordrinski Srbi se pitaju kako bi taj veliki svet reagovao kada bi se, recimo, Milan Milutinović, Ibrahim Rugova, Fatos Nano, Momčilo Krajišnik, Franjo Tuđman, Krešimir Zubak, pa čak i Alija Izetbegović, ako bi mu bio stavljen u izgled Sandžak, zajedno pojavili pred Savetom bezbednosti Ujedinjenih nacija i ponudili svojevrsnu multilateralnu kompenzaciju teritorija kao rešenje za balkansko bure baruta? Sigurno je da bi bio zaprepašten zbog inicijative s terena, bez obzira na to što međunarodni ugovori o evropskoj bezbednosti ne osporavaju sporazumno menjanje granica i što bi ovakvo mirno zaokruživanje još nekoliko nacionalnih država na Balkanu umnogome trajno pacifikovalo region.

Jasno je i zašto. Prvo, to bi zarazno delovalo i na Albance u Makedoniji i na Turke u Bugarskoj, i na Mađare u Rumuniji i tako u nedogled, Balkanom uzduž i popreko, na kome nema baš nijedne države u kojoj je manjina

STAVOVI POLITIČARA KOSMET JE U SRBIJI

Tomislav Nikolić, SRS:

Maksimum koji SRS može da pruži albanskoj nacionalnoj manjini na Kosovu i Metohiji jeste kulturna autonomija. Omogućilo bi joj se da sama uređuje obrazovanje, zdravstvo, kulturu, da sama odlučuje o sredstvima iz penzionog fonda. Kosovo i Metohija moraju ostati sastavni deo Srbije.

Vuk Drašković, SPO:

Zahtev za nezavisnim Kosovom ili republikom Kosovo nerealan je i predstavlja opasan poziv na rat i razbijanje SRJ - ključni je stav Platforme SPO o Kosovu i Metohiji. U Platformi stoji i da Kosovo i Metohija treba da dobiju najširu autonomiju u granicama Srbije. Pokrajinsku skupštinu Kosova i Metohije činila bi dva veća: veće građana, koje bi odlučivalo većinom glasova, i veće naroda, koje bi bilo sastavljeno od predstavnika svih nacionalnih manjina na Kosovu i

koje odlučuje pomoću opšte saglasnosti. Njihov cilj bi bio da se onemoguću preglasavanje bilo kojih nacionalnih prava. SPO predlaže i izmenu Zakona o lokalnoj samoupravi, čime će se znatno ojačati nadležnost lokalne vlasti.

Vojislav Koštunica, DSS:

DSS smatra da rešenje kosovskog pitanja treba tražiti u rešavanju problema nacionalnih manjina u SRJ, a Albancima treba obezbediti manjinska prava u vidu regionalne i lokalne samouprave.

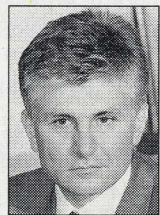
Milan Milutinović, predsednik Srbije

Nudi se u Deklaraciji o Kosmetu kao garant srpsko-albanskog dijaloga zasnovanog na principu „očuvanja teritorijalnog integriteta i uključivanja u dnevni red pitanja samouprave na Kosovu i Metohiji u okviru Srbije“. Milutinović

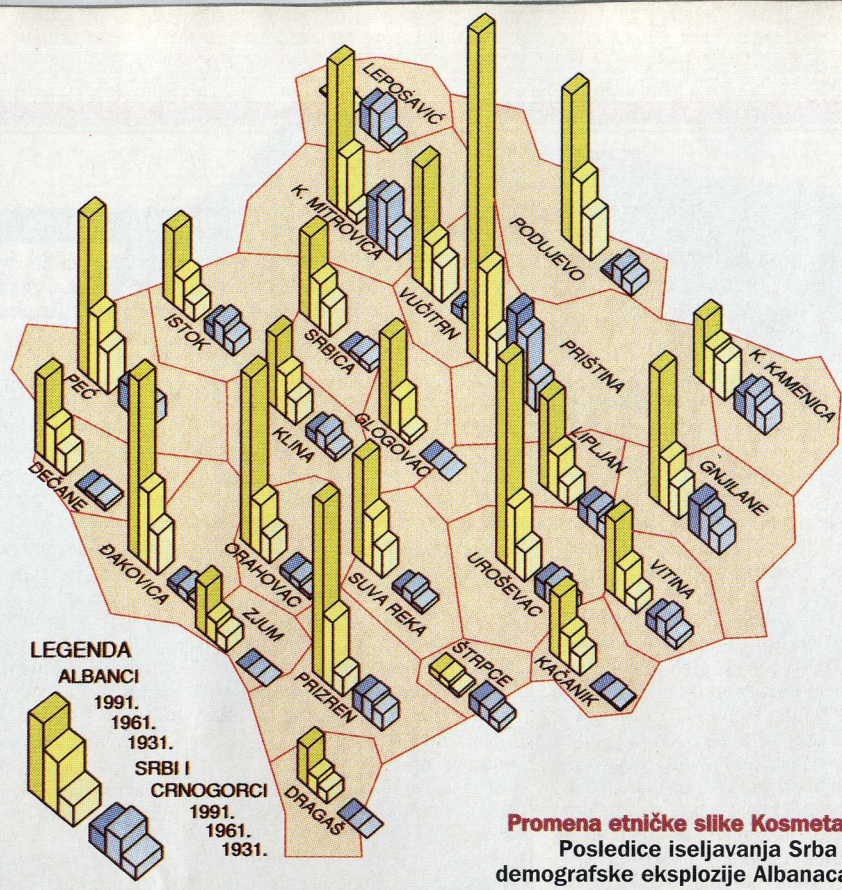

ma; oni bi tako postali žrtve ovakvih aranžmana. Treće, masovno pomeranje stanovništva na bezbroj tačaka ionako zapaljivog Balkana izazvalo bi lančane lokalne sukobe izbeglica, odnosno njihovih sunarodnika različitih

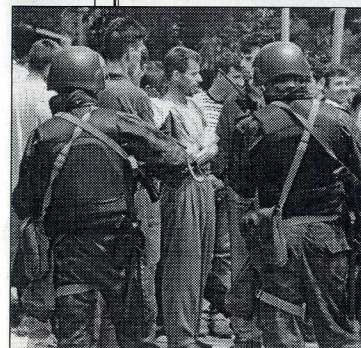
Zoran Đinđić, DS:
DS smatra da je što hitnije potrebno afirmisati Ustav na Kosovu i Metohiji i obezbediti javni rad svih državnih organa u ovoj oblasti. Problem Kosova treba rešavati u okviru Srbije u formi autonomije, što podrazumeva visok stepen demokratije, razvijenost pravne države i institucija u celoj Srbiji.

Vesna Pešić, GSS:
GSS se zalaže za međunarodno posredovanje u rešavanju kosovske krize, po mogućstvu misije OEBS koja bi izvršila pritisak na obe strane da napuste ekstremne pozicije: s jedne strane, zahtev za nezavisnim Kosovom, a s druge, održavanje postojećeg stanja.

MAKEDONIJA BEZ ALBANSKIH ZASTAVA

Tetovo, 9. jul 1997. godine: Sukob Albanaca

Da bi u Makedoniji Albanci mogli da traže bilo kakvu vrstu autonomije, najpre moraju da se izbore za status nacije. Po makedonskom ustavu Makedonija je „država makedonskog naroda“, u kojoj nacionalne manjine (Albanci u stanovništvu Makedonije učestvuju s četrdeset odsto) i imaju „punu jednakost“.

Albanska deca u Makedoniji školu uče na albanskom jeziku, ali po makedonskom nastavnom programu rade po makedonskim udžbenicima prevedenim na albanski jezik.

Pokušaj da se u Makedoniji oformi paralelni albanski univerzitet nije naišao na blagonaklonost Zapada, koji nije reagovao čak ni na primenu sile protiv profesora i studenata paralelnog univerziteta „u osnivanju“.

Albancima u Makedoniji uskraćeno je pravo da nacionalne simbole ističu na javnim mestima.

nacionalnosti, što bi se lako pretvorilo u regionalni rat, već treći u modernoj istoriji. Četvrto, iskustvo nedavno minulog rata u prethodnoj Jugoslaviji pokazalo je još jednom da balkanski narodi nemaju baš mnogo demokratske kulture za političko razrešenje konflikata kao, recimo Česi i Slovaci, pa čak ni kao Rusi i ostali narodi bivšeg

Foto: P. Mamuzić, Rojters

KOSMET NOVAC NEMA NACIJU

Remzi Koljgeci, direktor prištinskog predstavništva Montenegro banke

Jedina tačka u kojoj se dva paralelna života na Kosmetu dodiruju jeste biznis, i to, naravno, privatni. Hotel „Park“ jedno je od retkih mesta u Prištini gde za istim stolom sede Albanci i Srbi. Opremljeni mobilnim telefonima - trguju. „Ništa tu nije čudno“, tvrdi za „Evropljanin“ Remzi Koljgeci, direktor prištinskog predstavništva Montenegro banke i nekadašnji predsednik Predsedništva Kosova koji je 1989. nakon pobune rudara u Starom trgu, morao da demisionira. Saradnja se bazira pre svega na ekonomskim interesima, jer

„novac ne poznaje naciju“. To dovodi i do kvalitetnijih ličnih odnosa Srba i Albanaca. „Ne možeš da poslužeš s nekim koga smatraš neprijateljem.“ Koljgeci ipak upozorava na to da se celokupna privredna situacija

ne može popraviti bez smirivanja političke tenzije. Teško se na politički trusnom području može očekivati ulaganje stranog kapitala u Trepču, Feronik ili Elektroprivredu Kosova, nekadašnje privredne gigante, koji bez finansijske injekcije ne mogu da obnove proizvodnju. Koljgeci kaže da vlasti u Srbiji ne pokazuju nimalo volje da se kosovski problem reši. No, dijaloga nema i zahvaljujući radikalnim i nepopustljivim stavovima albanske strane. Neophodno je ukinuti vanredne mere na Kosovu i početi pregovore.

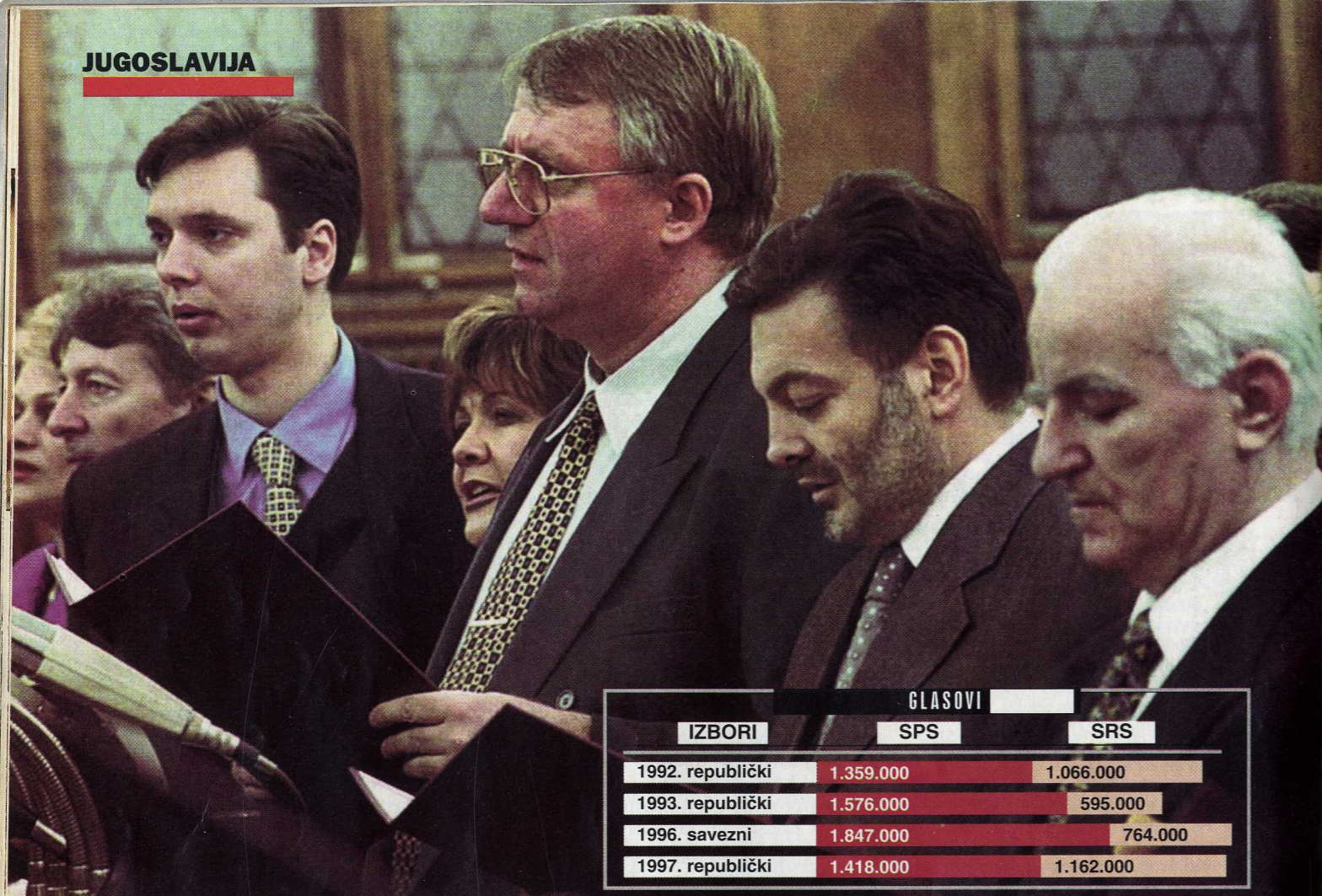
SSSR. Peto, velike države Zapadne Evrope, koje muku muče sa svojim Irčima, Baskijcima, Korzikancima, ne žele u svome dvorištu loš primer ratnog razrešavanja takvih sukoba, jer ih kod kuće drže pod kontrolom uz relativni minimum represije u kombinaciji s političkim kompromisima. Šesto, stratezi Evropske unije nemaju ni volje ni strpljenja da sačekaju balkanske narode da nadoknade istorijsko zakašnjenje u zaokruživanju nacionalnih država i umesto toga hoće, i to brzo, malo mrkvom - malo motkom da im nametnu koncept regionalne integracije uz maksimalnu zaštitu manjina. Sedmo, što zbog neefikasnosti zapadnoevropskih saveznika u primeni novog svetskog poretka na jugoistoku kontinenta, što zbog delikatnog sprečavanja povratka ruske spoljne politike na Balkan, u ovdašnje regionalne (ne)prilike direktno su se umešali Amerikanci s manjkom evropskog

sluha za lokalne istorijske specifičnosti i viškom uverenosti u univerzalnost vlastitog modela „lonca za taljenje nacija“. Osmo, još je naizvesno da li će posle pada Berlinskog zida nastati nove globalne podele po religijskim, kulturnim i civilizacijskim raselinama, kako tvrdi Semjuel Hantington (Samuel Huntington), ili do uspostavljanja jedinstvenog planetarnog poretka, kako tvrdi Fransis Fukujama (Francis Fukuyama), ali je izvesno da jedina svetska velesila svom svojom superiornom vojnom, ekonomskom i političkom snagom upire na ovome drugom projektu.

Zato, bar za sada, iako to nije ni časno ni dostojanstveno, najbolje prolaze oni koji američko prisustvo sami traže - poput Gligorova, ili revnosno zapinju da ispune njihova očekivanja - poput Kučana, ili slušaju zato što moraju - poput Izetbegovića, ili znaju da okrenu list kada se to isplati - poput Đukanovića i Dodika, Milutinović i Rugova, ukoliko se budu mnogo junčili, neće imati dovoljno vremena da, eventualno, dočekaju Hantingtonove promene u svetskoj konstelaciji snaga, jer srpsko-albanski dijalog o Kosovu mora, zapravo, da se završi i pre nego što je započeo u već zadatim okvirima, koji pojednostavljeno glase: Albancima nema odlaska iz Jugoslavije - Srbiji nema neograničene nadležnosti na Kosovu!

DR NENAD KEČMANOVIĆ

Etnički čista čajdzinica: Niko iz sveta ne govori o povratku Srba na ognjišta na Kosovu i Metohiji

IZBORI	GLASOVI	
	SPS	SRS
1992. republički	1.359.000	1.066.000
1993. republički	1.576.000	595.000
1996. savezni	1.847.000	764.000
1997. republički	1.418.000	1.162.000

ZAKLETVA: Sastav nove Vlade Srbije premijer Marjanović saznao je nekoliko sati pre početka sednice Skupštine Srbije

SPS-SRS

Pošteno, pa ko koga prevvari

I dok budu koračali zajedno levica i radikali, Milošević će pokušati da ispumpa radikalski balon a Šešelji da prigrabi svu vlast jer s delićima nije zadovoljan

Ulazak radikala u Vladu Srbije svakako je jedan od najvažnijih događaja u njenom postsocijalističkom političkom životu, bez obzira da li je doživljen kao „povratak bludnog sina“, „ostvarivanje testamenta Zorana Todorovića Kundaka“ ili „novo Slobino čudo“, on je dokaz o složenom političkom sistemu u kojem su svi spremni za igru, u kojem će pokušati da nateraju partnera da prvi stane na trulu stepenicu.

Kada su u noći između 21. i 22. septembra prošle godine postajali jasni rezultati parlamentarnih izbora, Zoran

Todorović Kundak možda i najmaštovitiji proizvođač političkih igara je, videvši radikalsku plimu, mirno kazao: „Odlično, imaćemo patriotski blok SPS-JUL-SRS“.

Šest meseci kasnije, ujutro 24. marta, Slobodan Milošević, predsednik Jugoslavije, odbacio je dve opcije: koaliciju levice i SPO i vladu levice uz precutnu podršku radikala - i odabrao koaliciju levice i radikala.

Šta je Miloševića navelo na potez iznenađenja? Prvo, to je rasprostranjeno uverenje da je Šešelji pouzdani saradnik od Draškovića, sklonog

promeni raspoloženja i solističkim izletima van dogovorene politike. Drugo, biračko telo radikala i broj njihovih poslanika u savezu sa levicom omogućava upravljanje Skupštinom Srbije skoro kao da je reč o jednapartijskom sistemu.

U nacionalnoj retorici radikala krije se narednih nekoliko razloga zašto im je Milošević dao 13 ministarskih i dva potpredsednička mesta u Vladi Srbije. Nema ničeg boljeg u vremenu kada se donose odluke od sudbonosnog značaja za naciju od stranke najradikalnije nacionalne reto-

rike uz sebe. Ne samo da se time plasi druga pregovaračka strana nego se zatvaraju usta mogućem najvećem domaćem kritičaru. Ako je potrebno potpisati Dejtonski sporazum o Kosmetu, onda nema ničeg boljeg od toga da se obezbedi da se na njemu nađe i pečat ultranacionalista. Sličnom manevru Milošević je pribegao posle pada Knina. Prvih dana posle hrvatske „Oluje“, koja je oduvala Srbe iz Krajine, telefonirao je Draškoviću u Budvu, gde se nalazio na letovanju. Pregovorima o ulasku SPO u Vladu Milošević je amortizovao Draškovićevu kritiku zbog gubitka srpskih zemalja, ali je i inostranstvu emitovao poruku da između njega i mirotvornog Vuka u pitanju rata i mira nema razlike.

Milošević time troši mit o Šešelju kao najvećem borcu za svekoliko srpstvo. Vođa radikala biće pretvoren u lažnog proroka nacionalizma, kao što je vreme pretvorilo Miloševića u lažnog proroka socijalnog blagostanja a Draškovića u lažnog proroka tradicionalne Srbije i monarhije.

Ulazak u vlast kompromituje naročito stranke koje su makar samo deklarativno opozicione, peti je razlog zbog kojeg je Milošević između precutne radikalske potpore manjinskoj vladi levice i njihovog ulaska u nju, izabrao ovo drugo. Predsednik Jugoslavije je i praktično proverio koliko je štete naneo i SPO i DS uspevajući da učini dostupnim javnosti svoje razgovore s Vukom Draškovićem i Zoranom Đinđićem. Istovremeno, poznata su mu istraživanja koja dokazuju da su na predsedničkim izborima Šešelju pripali glasovi ljudi jednako

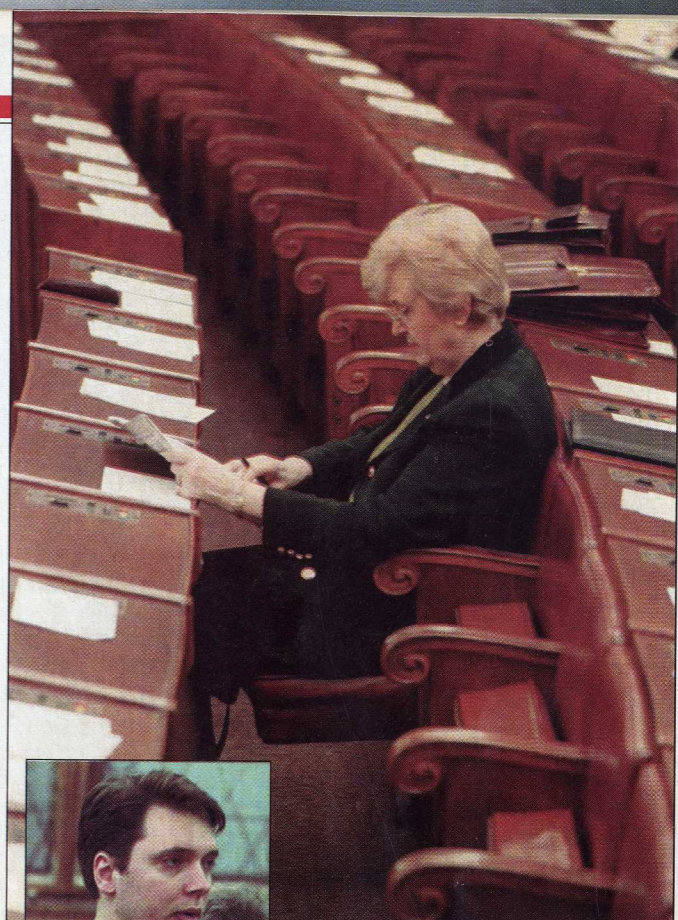
razočaranih i u vlast i u opoziciju, da se mnogima vojvoda učinio kao „treći put“, nešto kao nesvrstani u blokovskoj podeli sveta.

Šesto, Milošević pruža priliku narodu da shvati kako ni radikalski vojvoda nema ljutu travu za sve ljute rane naroda, da su njegova obećanja o vraćanju stare devizne štednje, redovnoj isplati penzija i dečjih dodataka, obračunu s kriminalom... isto što i šećerna vodica ponuđena kao spasonosni lek obolelom od raka. U očima penzionera koji su svoju crkavicu dobili dan uoči devalvacije i Šešelji će uz Končića i Marjanovića postati čovek koji im je zavukao ruku duboko u džep - ne da ga napuni, već ga isprazni. Političari i analitičari već su primetili da ministarstva koja su dobili radikali znače maksimum odgovornosti i minimum moći praktikanja vlasti.

Prihvativši „bludnog sina“ koji je 1993. godine napustio saučesništvo u vlasti, Milošević ponovo obnavlja raširenu priču da on Šešelja „drži pod kontrolom“, da ima nešto kompromitujuće protiv radikalskog šefa. I to je sedmi razlog za Miloševićevu odluku, sasvim upotrebljiv, čak i ako niko ne može da navede šta je to toliko nepovoljno za Šešelja, a što zna Milošević.

Osmo, stavljajući do znanja da je interes a ne ljubav osnova braka s radikalima, Milošević ranjenog Vuka ostavlja u nadi da će koliko sutra - ako bude zatrebalo - biti pripušten u još toplu bračnu postelju. Drugačije rečeno, sa Šešeljem u vladi, Milošević uspešno kontroliše i dozira Draškovićevu ponašanje u „opoziciji“.

I Šešelji je imao mnogo razloga zašto je odustao od ulaska u vladu zajedno sa SPO, odrekao se zahteva da

USAMLJENA: Bivša ministarka informisanja Radmila Milentijević i njen naslednik Aleksandar Vučić

PROGNOZE

◆ **Milan Božić**, predsednik Političkog saveta SPO:

Šešelji je mnogo dobio ulaskom u vlast, a sve što je izgubio može da prepegla propagandom. Sva vlast je i dalje u rukama Miloševića koji u relativno stabilnim uslovima pobeđuje Šešelja. Njemu šanse rastu u kriznim vremenima... Hindenbrug je Hitlera pogrdno nazvao „češkim kaplarom“, ali je ovaj postao firer. Doduše, istorija pamti i kaplare koji nisu uspeli da postanu generali. Pretpostavljam da će se pregovori s Albancima završiti u proleće naredne godine. Tada će se na izborima videti ko je dobio, a ko manjkao.

radikal bude premijer, pristao na ministarstva puna problema a lišena novca...

Po Šešeljevoj političkoj filosofiji, Srbija nikada ne glasa protiv države, a državu poistovećuje sa strankom na vlas-

PROGNOZE

◆ **Vojislav Koštunica**, predsednik DSS:

Ulazeći u vladu radikali su morali da se naoružaju strpljenjem. Brzim izlaskom iz nje oni ili ostavljaju prostor za većitu rezervu - SPO, ili izazivaju nove izbore. Na njima će se pojaviti stranke koje su bojkotovale izbore i, verovatno, Albanci. Šešelji je ušao u vladu u uverenju da je on jedan od dva aligatora koji će preživeti borbu u rukavcu. Ali, možda će mu vatra vlasti izgoreti grudi, dok mu se leđa neće ogrejati.

PROGNOZE

♦ **Zoran Đinđić**, predsednik DS: Da je ostao u opoziciji, Šešelji bi za godinu bio premijer, bez obzira na to ko bi dobio izbore. Ulasikom u vlast on je počeo da troši mit o sebi. Ako brzo izađe iz vlade i izazove nove izbore, ima veće šanse za dobar rezultat nego ako ostane u vladi godinu dana.

Milošević i Drašković: Ko je raskinuo saradnju i ko će prvi pružiti „ruku pomirenja“

ti. Zato je uvek dobro biti pri vlasti ili u njoj, jer se opozicionarstvo doživljava kao nemoć. Šešelji se od 1990. godine do danas pridržavao ovih svojih postulatata, osim u trenucima kada je s ludom hrabrošću napadao levicu. Činio je to da bi spasao glavu od linča koji mu je ona spremala prestajući da bude „prorok nacije“ i postajući „prorok mira“.

Šešelji mirno može da izgubi nekoliko stotina hiljada inadžijskih glasova koje je dobio kao predsednički kandidat, ali zna da je osnovno jezgro njegovih glasača disciplinovano koliko i članovi njegove stranke. Kao što su mnogi od ovih potonjih škrgutom zubi prokomentarisali ulazak u vladu, ali su ostali u stranci - tako će i birači od kojih se 51 odsto protivi saradnji sa socijalistima (istraživanje agencije Medijum sprovedeno od 15. do 20. marta) i na sledećim izborima zaokružiti SRS. Pod uticajem partijske propagande radikali su SPS doživljavali i kao „svoju drugu stranku“ i kao „stranku za koju nikad ne bi glasali“. Disciplina članova SRS i velikog dela njenih glasača drugi je razlog što Šešelji može da računa da će preživeti ulazak u vladu.

Treće, Šešelji je uveren da svojom retorikom može biračima još jednom da obeća obećano. Granicu Srbije na liniji Karlobag - Karlovac - Virovitica

prvo je osvajao uz pomoć JNA i dobrovoljačkih jedinica, a posle izgubljenog rata kaže da će do nje stići uz podršku Rusije koja će jednog dana ponovo biti moćna. Odloživši obećanje, Šešelji će sada moći da se brani zato što penzije i dečji dodaci kasne, što se ne prodaju kuće po Dedinju da bi se vratila stara devizna štednja, što nije prekinuta nelegalna prodaja cigareta... U svemu tome pomagaće mu činjenica da se i za dobre i za loše poteze odgovornost pripisuje celoj vladi, a ne pojedinim ministarstvima, za koje se, pre svega, vezuju lični skandali.

Četvrti važan razlog za ulazak u vladu Šešelji vidi u mogućnosti da u slučaju razlaza s levicom spreči ponavljanje brutalne kampanje u državnim medijima protiv sebe, kakvu je doživeo u jesen 1993. godine i zbog čega je izgubio gotovo polovinu ranijih birača. Iako se kamermani TV Srbije trude da sakriju Šešeljevo prisustvo na sednicama vlade, na njenim ekranima će se radikali nužno pojavljivati mnogo češće nego ranije, pre svega kao ljudi koji daju podršku potezima Miloševića, savezne vlade ili centrala SPS i JUL.

Odsustvo negativnih zvaničnih reakcija iz inostranstva na njihov ulazak u vladu radikali već mogu da tumače kao početak ostvarivanja još jednog

njihovog cilja: popravljanja svog imidža u inostranstvu. Zvanično, London je pružio novoj vladi poslovičnih 100 dana za dokazivanje, a zvanični Vašington je ostao nem sasvim suprotno, na primer, potrebi Bila Klintonu da lično komentariše dobrovoljni odlazak svakog Srbina u Hag.

Činjenica da ulazak u vladu znatno pospešuje „materijalnu, kadrovsku i funkcionalnu pokretljivost radikala po društvenoj i državnoj vertikali“, još je jedan od motiva za njihov ulazak u vladu. Neće samo ministri materijalno i društveno unapredovati, nego će se i stranka obogatiti i novcem i ljudima koji su joj dosad nedostajali.

Milošević i Šešelji su kao dva poslovna partnera sklopili ugovor i pružajući ruke jedan drugome rekli: „Pošteno! Pa ko koga prevari“. Čak i dok budu koračali zajedno, izvesno je da će se Milošević i te kako truditi da „ispumpa radikalski balon“, kao što će Šešelji učiniti sve da u svoje ruke prigrabi svu vlast jer ga njeni delići ni u jednom trenutku ne čine srećnim.

Ali, sada nije trenutak obračuna već miroljubive i aktivne koegzistencije, u kome i Milošević i Šešelji veruju da je vreme upravo na njihovoj strani. ■

DRAGAN BUJOŠEVIĆ

PROGNOZE

♦ **Srbobran Branković**, istraživač javnog mnjenja: Svaki pokušaj radikala da nešto promene u vlasti ličiće na trčanje u vodi do brade. Šešelji neće uspeti da sruši Miloševića, koji ga zbog nečega očigledno drži u šaci. Ako padnu, pašće zajedno.

Foto: A. Stanković

JUGOSLAVIJA

SVEBOR

Oni koji se bave Sveborom tvrde da su Srpske Veštine Borenja drevne i da ih svaki Srbin ima u genima. Tačno ili ne, u vreme kada ceo narod biva ubrzano guran unazad, u srednji vek, bajdučke veštine možda neće biti na odmet.

Na slici: Željko Božić, glavni trener i član Saveta Svebora prikazuje jednu od tehnika kod crkve Ružice na Kalemegdanu

Foto: P. Mamić

VESELI RADIKALI: Mirčić, Todorović i Nikolić

RATNI ZLOČIN

Tajne iz Ulice nove

Sve je bliži politički trenutak za pojavljivanje Mrkšića, Radića i Šljivančanina u Hagu

U selu Palež Šljivovski (Žabljak, Crna Gora) ljudi nemaju nikakvih dilema: Veselin Šljivančanin, jedan od četvorice Jugoslovena čije izručenje traži Međunarodni sud za ratne zločine iz Haga, treba da se vrati u Palež, svoje rodno selo i da ništa ne brine.

Njega i njegovu kuću - podignutu na 1.440 metara nadmorske visine, uz rubove borove šume, na placu koji je Šljivančanin dobio od opštine Žabljak posle vukovarske bitke - meštani Paleža Šljivovskog braniće,

izjavili su listom za „Evropljanin“, ako treba i puškama.

Na Šljivančaninovu sreću ovaj lokal-patriotizam ostao je nepotreban. Luiz Arbur, glavni tužitelj Haškog tribunala, tražila je izručenje optuženih za ratne zločine (Veseli- na Šljivančanina, Mile Mrkšića, Miroslava Radića, Slobodana Miljkovića Lugara) i od jugoslovenskih zvaničnika ponovo dobila jedno veliko ne.

Vesti o mogućoj promeni stava zvaničnog Beograda dobile su posle

ČEKANJE: Sudije Haškog tribunala za sada bez velikih procesa

PAD VUKOVARA: Dobrovoljci sprovode zarobljenog Hrvata

HAŠKA optužnica

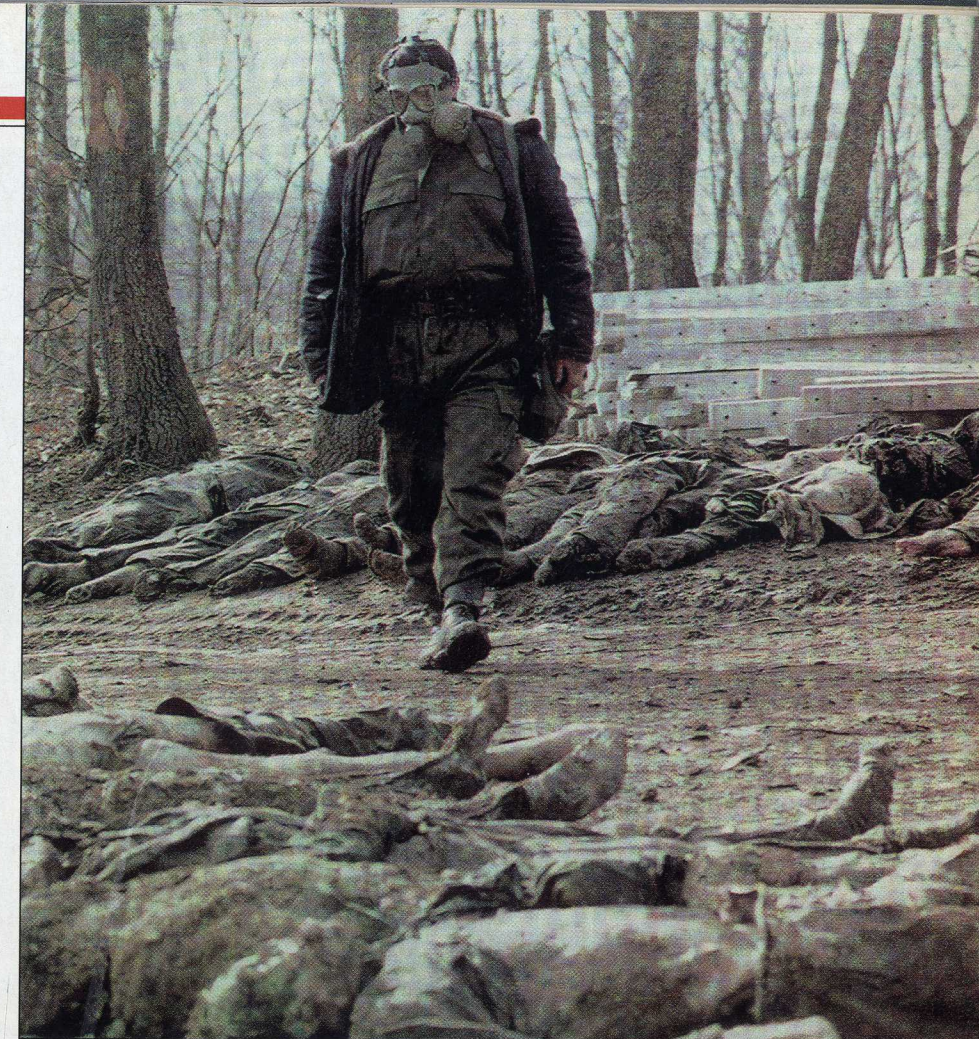
Sušтина optužnice protiv trojice oficira bivše JNA, koju je glavni tužilac Haškog tribunala podigao 7. novembra 1995. godine:

„Oko 20. novembra 1991. godine JNA i pripadnici srpskih paravojnih snaga pod komandom ili nadzorom Mile Mrkšića, Miroslava Radića i Veselina Šljivančanina, odveli su oko 200 ljudi iz vukovarske bolnice, a zatim ih prevezli u jednu poljoprivrednu zgradu na Ovčari, gde su ih nekoliko sati tukli. Posle toga, vojnici pod komandom ili nadzorom Mile Mrkšića, Miroslava Radića i Veselina Šljivančanina te su ljude, u grupama od 10 do 20, prevezli na mesto između Ovčare i Grabova, gde su u njih pucali i poubijali ih...“

tog ne status glasine. Da sve bude čudnije, mnoge od njih bile su sasvim autentične i nagoveštavale skoro odlazak optuženih ili u Hag ili u dobro branjena rodna sela.

U Vojski Jugoslavije, kako „Evropljanin“ saznaje gotovo je prevladalo ubedenje da je došlo vreme da dvojica nekadašnjih (Mrkšić, Radić) i jedan sadašnji oficir VJ (Šljivančanin) izađu pred sud, pa bio on i u Hagu.

Neispunjeni zahtev Luiz Arbur vratio je sve na početak. Ponovo se pominju komplikovane procedure, ►

ŽRTVE: Identifikacija poginulih u jednoj od bitaka tokom rata u bivšoj Jugoslaviji

KO je ko

Slobodan Miljković Lugar

Rođen 1953. godine u Kragujevcu.

Za vreme rata bio zamjenik komandanta 2. poveljske brigade, paravojne jedinice iz Srbije, poznate kao „Sivi vukovi“.

Optužnica ga tereti da je početkom aprila 1992. u selu Crkvina kod Bosanskog Šamca sa saborcima ubio 16 Hrvata i Muslimana.

U lokalnim novinama govorio o akcijama u Hrvatskoj i Bosni.

Kao misteriozni četvrti optuženi iz Jugoslavije pojavio se u leto 1997. godine. Tajnu o njegovom identitetu razrešio je Fond za humanitarno pravo, otkrivši da je optužnica protiv njega podignuta još 1995. godine.

Veselin Šljivančanin, pukovnik VJ

Rođen 1953. godine na Žabljaku u Crnoj Gori.

U ratu s činom majora bio zadužen za bezbed-

nost u Gardijskoj brigadi. Posle vukovarske operacije unapređen u čin potpukovnika, a 1.12. 1995. postao pukovnik. Optužen za teške povrede ženevskih konvencija, kršenje ratnih zakona ili običaja i zločin protiv čovečnosti. Od septembra 1997. polaznik je Škole nacionalne odbrane VJ, čija je diploma uslov za sticanje generalskog čina.

Izjave: „Bilo bi ponižavajuće za mene, i za moje starešine, i za moje vojnike, i za sve koji su bili sa mnom, i za moj narod, da se pod ikakvim uslovima nađem u Hagu“ („Intervju“, 29. mart 1996).

„Ako treba, ići ću tamo (u Hag - prim. nov.), ukoliko je to razlog da moj narod više ne pati“ („Blic“, 6. jun 1997).

Mile Mrkšić, general-major u penziji

Rođen 20. jula 1947. godine u okolini Vrginmosta. U ratu u činu pukovnika komandovao Gardijskom brigadom bivše JNA, a posle borbi za Vukovar postao general-major. Nalazi se na čelu Vojske Republike Srpske Krajine u vreme trijumfalne hrvatske „Oluje“ izvedene početkom avgusta 1995. godine.

Sada povremeno navraća u jedan beogradski streljački klub.

Optužen za teške povrede ženevskih konvencija, kršenje ratnih zakona ili običaja i zločin protiv čovečnosti.

Izjava: „Vukovarska operacija će se proučavati na vojnim akademijama“ („Politika“).

Miroslav Radić, major u penziji

Tužilaštvo Haškog tribunala procenilo je u novembru 1995. da je Radić „star oko 35 godina“. Domaći izvori tvrde da je rođen u bivšoj jugoslovenskoj republici Bosni i Hercegovini. Ne znaju se tačno godina i mesto njegovog rođenja. U ratu, kao kapetan, komandovao Prvom četom, Prvog bataljona Gardijske brigade JNA, specijalnom pešadijskom jedinicom koja je imala važnu ulogu u borbama za Vukovar.

Vojsku Jugoslavije napustio u činu majora, a pretpostavlja se da živi u jednom vojvodanskom selu.

Nijedan list nije zabeležio njegovu izjavu. Optužen je za ista dela kao i Šljivančanin i Mrkšić.

SVE vukovarske (para)vojske

■ Tokom borbi za Vukovar od maja do kraja novembra 1991. zvanični organi negirali su postojanje paravojnih formacija uz objašnjenje da je reč o združenim jedinicama TO i JNA, što je samo donekle bilo tačno. Zvanični podaci o broju vojnika JNA, rezervista, dobrovoljaca, teritorijalaca i mnogih skupina slobodnih strelaca, nikada nisu objavljeni.

■ Zna se, međutim, da su udarnu snagu predstavljali Novosadski korpus i Gardijska brigada kojom je komandovao oficir bezbednosti major **Veselin Šljivančanin**, za mnoge glavni čovek u vukovarskim operacijama.

■ Krajem leta u istočnu Slavoniju došao je **Željko Ražnatović Arkan** s 24 dobrovoljaca. U početku je njegova jedinica ratovala u sastavu Novosadskog korpusa, a kasnije pod vrhovnom komandom **Gorana Hadžića**, predsednika RSK. Obuku u centru u Erdutu prošlo je, kako su u Srpskoj dobrovoljačkoj gardi tvrdili, oko 10.000 ljudi.

■ Leteći dobrovoljački odred „Dušan Silni“ Srpske narodne obnove imao je u sastavu oko 100 ljudi kojima je komandovao **Milorad Bastaja**, privatnik iz Pančeva.

■ Najviše dobrovoljaca, pretpostavlja se oko 15.000, bilo je u jedinicama Srpske radikalne stranke. One su, navodno, priznavale komandu JNA, ali su postojali posebni odredi, čete, bataljoni... Ratovali su uglav-

KOMANDANTI:
Radovan Stojčić
Badža i **Željko Ražnatović Arkan** predvodili su neke od srpskih jedinica koje zvanično nisu bile ni pod čijom komandom

nom za svoj račun. Oficiri JNA izbegavali su sadejstvo s njima, iako su Vojislava Šešelja prilikom njegovog obilaska fronta dočekivali u stavu mirno (13. novembar 1991, u 17.30 u Vukovaru, Ulica nova broj 81).

■ Jedinica dobrovoljaca kojom je komandovao **Slaviša Milojević** iz Mionice (poginuo greškom nišandžije tenka JNA prilikom napada na Borovo naselje) dejstvovala je potpuno autonomno. Posle pogibije komandanta, jedinica je odnoseći rati plen, napustila bojište.

■ Specijalci MUP Srbije ratovali su pod komandom **Radovana Stojčića Badže**, koji je ujedno bio i komandant TO Vukovara. Badžini specijalci predvodili su dobrovoljce i

teritorijalce i jedinice formirali prema trenutnoj potrebi.

■ Zloglasnom formacijom „Žute ose“ komandovao je **Vojin Vučković** iz Umke. Bilo ih je pedesetak. Zbog zločina i pljačke Vojislav Šešelj ih se odrekao i Vučkovića isključio iz stranke.

■ Sve u svemu, apsolutno je nemoguće utvrditi koliko je i čijih jedinica učestvovalo u borbama za Vukovar. Gradom su lutale mnogobrojne naoružane grupe, a ljudi iz tih grupa predstavljali su se kao pripadnici neke, najverovatnije izmišljene, jedinice za specijalne namene, za tihe likvidacije, čete TO, diverzanata, interventnog voda. Bilo je opasno pitati ko su, a kamoli šta rade.

RAZARANJA: Sudije u Hagu pre svega zanima ko je naredio rat do istrebljenja

od nemogućnosti promene saveznog ustava koji ne dozvoljava ekstradiciju YU državljanima, do začkoljica oko sudske nadležnosti.

Za uporno odbijanje Jugoslavije da saraduje s Hagom postoje neki posebni razlozi. Da bi se oni otkrili, potrebno je rekonstruisati šta se sve dogodilo u Vukovaru po njegovom „oslobađanju“. Pre svega, ko je sve to tamo bio umešan.

Haška optužnica je u tom delu za sada štura. Veselina Šljivančanina tereti zbog toga što je iz vukovarske bolnice izveo Hrvate koji će kasnije biti streljani u Ovčari. Miroslava Radića, zato što je obezbedivao njihov transport do Ovčare. Milu Mrkšića, zbog komandovanja (bio je nadređen ovoj dvojici).

Svedok „Evropljanina“ koji je bio

očevidac mnogih događaja u Vukovaru tvrdi da je oko dve stotine Hrvata u Ovčari streljala združena „ekipa“ iz Ulice nove u Vukovaru. U njoj su, prema njegovim rečima, bili ljudi iz Četvrte čete Teritorijalne odbrane, dobrovoljci iz četničkog odreda vojvode Kamenog i nekoliko vojnika JNA. „U Ulici novoj javno se govorilo o streljanju. Bradati korpuentni S. P., dobrovoljac Srpske radikalne stranke iz Smedereva,

opširno je pričao o detaljima smaknuća uz jutarnju kaficu i pred desetak prisutnih. Izvesni I. A., zvani Đetić, iz džepova je vadio gomilu prstenja i zlatnih lančića. Po jedan prsten navukao je na prste dvojici kapetana, artiljeraca JNA.“

Komandant Teritorijalne odbrane Vukovara bio je pokojni Radovan Stojčić Badža (da li je i tada bio oficir MUP Srbije i kome je bio podređen). Dobrovoljce koji su činili četnički odred vojvode Kamenog prikupila je Srpska radikalna stranka. Mesni odbor SRS iz Apatina odmah po okončanju Vukovarske operacije javno je tražio da se „zločincima (Hrvatima) sudi po kratkom postupku“ („Politika“, 21. novembar 1991), što u celu priču, ako ne

DOBROVOLJCI: Bilo je opasno pitati ko su a kamoli šta rade

Foto: M. Koković, Ž. Sinobad

HAG u Beogradu

DRAGOLJUB MIĆUNOVIĆ, Demokratski centar

Naš stav je da treba saradivati s Haškim tribunalom i da se svi koji su okrivljeni pojave na sudu. Najbolje rešenje bi bilo da se našim građanima, odnosno državljanima sudi ovde, a nemamo ništa protiv da odu u Hag.

DUŠAN JANJIĆ, Socijaldemokratija

Prioritet dajemo suđenju u zemlji, ali nemamo ništa protiv toga da optuženi odu u Hag. Jer, ne treba zaboraviti da je saradnja s ovim sudom deo obaveze koju je SRJ prihvatila priznavši pravila Haškog tribunala i potpisavši Dejtonski sporazum.

VOJIN DIMITRIJEVIĆ, Građanski savez Srbije

„SRJ je na sve moguće načine obavezna da saraduje sa Haškim tribunalom.“

Treba imati na umu da naš zakonik o krivičnom postupku dopušta ekstradiciju na osnovu Međunarodnog ugovora, a Dejtonski sporazum je svakako međunarodni ugovor.

DORĐE MAMULA, član IO Demokratske stranke Srbije

Ne može se prihvatiti da mera nacionalne časti bude izručenje ili neizručenje po-

menutih oficira posle toga što je Milošević režim žrtvovao srpski narod u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Odluka o izručenju mora biti prepuštena vlastodršcima koji nisu hteli da dele vlast, ali žele da građani s njima podelu odgovornost za politiku u kojoj nisu imali pravo da učestvuju.

IVAN KOVAČEVIĆ, Srpski pokret obnove

Nisam primetio da je međunarodna zajednica pojačala pritisak na Jugoslaviju da isporuči ljude koji su optuženi za ratne zločine. SPO je odavno jasno izneo stav o tome, i mi godinama ne menjamo mišljenje. To se najbolje i najjasnije vidi u našem Predlogu zakona o punoj saradnji Jugoslavije s Haškim tribunalom, koji smo još pre tri godine podneli saveznoj skupštini.

ALEKSANDAR VUČIĆ, Srpska radikalna stranka

Srpski radikali su apsolutno protiv isporučivanja srpskih oficira optuženih za ratne zločine Haškom tribunalu.

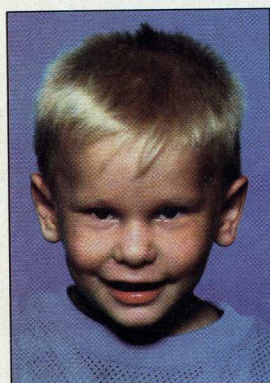
Doslednim stavom da će potencijalnim srpskim ratnim zločincima suditi naše sudstvo i da Hag za nas ne postoji, Jugoslavija i njen narod dobili bi izgubljeno poštovanje. Svet bi konačno shvatio da se s nama niko ne može sprdati i da smo ravnopravni partneri za svaku vrstu pregovora.

po komandovanju onda sigurno na osnovu podstrekivanja, uvodi i rukovodstvo SRS.

Goran Hadžić, u to vreme prvi čovek Srpske oblasti Slavonija, Baranja i zapadni Srem, na sednici Vlade SO SBS na kojoj se raspravljalo o „tretmanu najtežih zločinaca“ (dan pre streljanja u Ovčari) 20. novembra 1991. godine, kaže: „S armijskim rukovodstvom smo se dogovorili da se pravda primeni ovde, bar u prvostepenom postupku“ („Politika“, 21. novembar 1991).

Prvostepeni postupak bio je onakav kakav su tražili radikali - kratk. Povodom Hadžića moralo bi se otkriti i pod čijom je „komandom“ bio i s kim se dogovarao iz „armijskog vrha“.

U Ovčari, prema tome zatrpna je i gomila tajni o tome ko je i kako ratovala i upravljao ratom u bivšoj Jugoslaviji. Vlast koja bude smela da ih otkopa, usudiće se i da pošalje optužene Jugoslovene u Hag. ■

STEFAN GAVRILOVIĆ, PET GODINA: Državna komisija nije izvestila majku o uzrocima njegove smrti

PRAVDA: U Jugoslaviji se godišnje protiv nesavesnih lekara pokrene 108 krivičnih prijava, a osudi pet do šest lica. U Nemačkoj se godišnje registruje oko 10.000 tužbi i pokrene između 2.500 i 3.000 krivičnih postupaka

ZDRAVSTVO

Bogovi ubijaju iz nehata

Po jugoslovenskom krivičnom pravu lekaru se, ako neko umre njegovom greškom, ne sudi za ubistvo

Tvorci Hamurabijevog zakonika predvideli su da se lekaru imaju odseći ruke „ako nekome bronzanim nožem nanese tešku ranu i ubije ga“, što samo svedoči da su lekarske greške poznate od davnina i da je čovečanstvo poprilično uznapredovalo kada je o sankcionisanju takvih grešaka reč. Kod nas ih gotovo i ne sankcionišu. Primera radi, više od pet meseci prošlo je od smrti Stefana Gavrilovića, petogodišnjeg dečaka koji je u Institutu za majku i dete preminuo posle operacije krajnika, a da niko još za njegovu smrt nije odgovarao.

Ni Okružno javno tužilaštvo ni Okružni sud u Beogradu nemaju evidenciju o tužbama protiv lekara (jedan sudija pominje „neznan broj“ i kaže da bi se do ovih podataka moglo doći jedino listanjem zapisnika sa suđenja u devet opštinskih sudova i jednom okružnom, za šta bi bilo potrebno nekoliko meseci). Podaci Saveznog zavoda za statistiku su zastareli i kažu sledeće: „U periodu 1960-1980. zbog krivičnog dela nesavesnog lečenja bolesnika, sudovi su osudili svega 108 medicinskih radnika. Za poslednjih deset godina javnim tužiocima je protiv medicinskih radnika, svake godine bilo podneto prosečno po 108 krivičnih prijava. Daleko najveći broj bio je odbačen, a protiv prijavljenih je podignuto prosečno po devetnaest tužbi svake godine. Sudovi su u isto vreme osudili proseč-

no samo po šest lica godišnje. Znatno više od toga proseka osuđeno ih je u 1980. godini: petnaest. Međutim, tendencija porasta nije se produžila i docnije. Tako je u 1981. godini zbog nesavesnog lečenja bolesnika osuđeno svega jedno lice, u 1982. deset, u 1983. četiri, a u 1984. pet lica. Za ceo period od 1960. do 1980. godine najčešća izrečena kazna iznostila je tri do šest meseci zatvora, a nisu retke ni kazne od jednog do dva meseca zatvora, ili samo novčane kazne“ (navedeno prema: Jakov Radišić: *Profesionalna odgovornost medicinskih poslenika*, Beograd, 1986). Poređenja radi, u Nemačkoj se protiv lekara godišnje registruje 10.000 tužbi za nadoknadu štete i pokrene između 2.500 i 3.000 krivičnih postupaka zbog lekarskih grešaka.

Kome u ovoj zemlji pacijent nezadovoljan lekarskom uslugom može da se obrati za pravni savet, zaštitu ili po-

moć? Pod uslovom da se na to odvaži, naravno. Nesreća poput ove koja je zadesila porodicu Gavrilović mnoge ljude učutka. Vođeni logikom da onoga koga su izgubili više ničim ne mogu da vrata, oni odustaju od toga da prijave lekara. Nadalje, građani ničim nisu ohrabreni i podstaknuti da razumeju i iskoriste svoja prava. Oni koji bi još i smogli snage da se bune, teško da mogu da smognu dovoljno novca za advokata, razna veštačenja, sudske takse... osim ukoliko se ne kvalifikuju za kategoriju „materijalno neobezbedenih lica“ (ili socijalnih slučajeva, jednostavnije rečeno), kada po preporuci („Siromaškom uverenju“) nadležnog opštinskog centra za socijalni rad u Advokatskoj komori mogu da dobiju besplatnu pomoć.

Postoje institucije koje bi trebalo da, manje ili više neposredno, budu na usluzi oštećenim pacijentima i koje su pozvane da reaguju u slučaju navodnih lekarskih propusta. Prvo, tu je srpsko ministarstvo zdravlja. Ono je dužno, a to je u slučaju Stefana Gavrilovića i učinilo, da oformi komisiju od nekoliko stručnjaka koji će u ime (i o trošku) Ministarstva sprovesti vanredan stručni nadzor (postoji i redovan, koji bi trebalo da svakodnevno funkcioniše u unutrašnjoj hijerarhiji svake medicinske ustanove) i utvrditi da li postoji stručna greška. (U slučaju porodice Gavrilović Komisija o svom radu nije

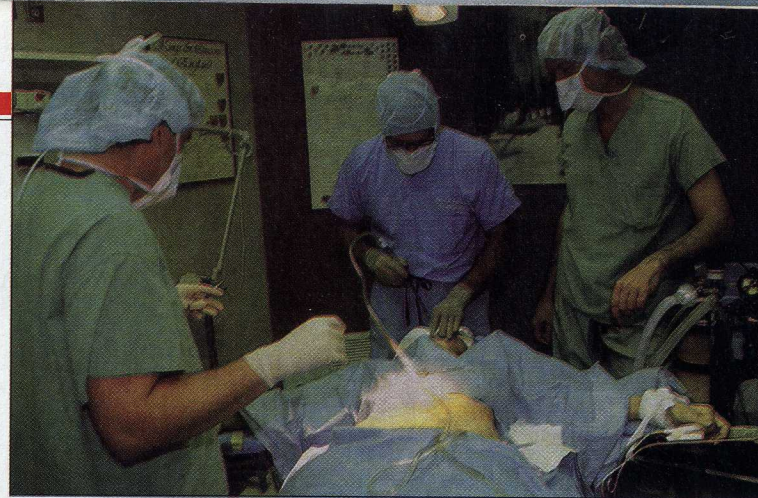
obavestila ni dečakovu majku ni njenog advokata).

Srpsko lekarsko društvo sa svojim Etičkim komitetom i Sudom časti lepo zvuči, ali nikakve vajde. Društvo postoji (već 125 godina) prvenstveno radi dalje edukacije svojih članova (koji su tu isključivo dobrovoljno, pa tako Društvo broji oko 5.000 članova, od ukupno oko 25.000 srpskih lekara. Sve što može jeste da pacijente koji imaju primedbe na rad lekara upućuje na redovan sud. Osim toga, pravilnik Društva decentno predviđa da se o nečlanovima ne može raspravljati.

Etički komitet se ne bavi pojedinačnim slučajevima, već opštim etičkim pitanjima (segregaciji HIV pozitivnih ili obolelih od side, na primer, ili ustupanjem sanitetskih vozila pripadnicima milicije za vreme uličnih nemira u sezoni jesen-zima 1996/97). Sud časti reaguje na ono o čemu dobije materijal. Retko i neredovno se sastaje i sve što može jeste da da moralnu preporuku ili osudu, a ostalo je prepušteno ličnoj savesti.

Nedavno je osnovano Jugoslovensko društvo za medicinsko pravo, u čijem predsedništvu sede pravnici, lekari, zubari i farmaceuti. Jedan od saradnika Društva primećuje da u predsedništvu nema nijednog hirurga ili ginekologa, specijalista kojima se, po prirodi zanata, najčešće potkradaju lekarske greške. I ovo društvo ima prvenstveno edukativnu ulogu.

Lekarska komora u zemlji Srbiji ne postoji. U nedostatku komore, licence za rad privatnim lekarima, na primer, izdaju opštine, koje izdaju i dozvole za pijračne tezge. Dozvolu za rad lekaru može oduzeti samo sud, koji oduzima i vozačke dozvole. Zakon o zdravstvenoj zaštiti propisuje osnivanje lekarskih komora. Ministarstvo za zdravlje Republike Srbije, koje je zakon i predložilo Skupštini i koje je po tom istom zakonu zaduženo da pomogne osnivanje komore, ne preuzima ništa, odnosno ne poštuje pomenuti zakon. Komora (pod uslovom da je istinski nezavisna, čemu se, smatraju upućeni u Srpskom lekarskom društvu, Ministarstvo protivi) imala bi organe i mehanizme koji bi kontrolisali rad lekara i pružali zaštitu oštećenim pacijentima. Na-

LEKARSKA KOMORA: U Srbiji ne postoji. Licence za rad privatnim lekarima daju opštine, koje izdaju i dozvole za pijračne tezge

tetu (i po nekoliko miliona dolara) ili ostaje bez dozvole za rad. Ili, i jedno i drugo. U SAD je poznat slučaj lekara koji je prepisao kontra-

ceptivno sredstvo uprkos kome je dete začeto i rođeno. Ovu grešku lekar je platio tako što je sudskom presudom primoran da plaća izdržavanje i školovanje deteta do njegovog punoletstva. Jugoslovensko krivično pravo odgovornost lekara reguliše posebno, što naš izvor u Jugoslovenskom udruženju za medicinsko pravo naziva „privilegovanom odgovornošću“.

Većina lekarskih grešaka pri radu obuhvaćena je krivičnim delom nesavesnog lečenja bolesnika. Teži oblik ovog krivičnog dela postoji u slučaju kad usled nesavesnog lečenja nastupi teška telesna povreda, teško narušavanje zdravlja ili smrt jednog ili više lica (135. član). Ovaj predsedan u evropskom zakonodavstvu ima za posledicu to da obavljajući nepropisno poslove svoje struke, lekari i drugi medicinski radnici ne mogu da izvrše krivično delo obične telesne povrede ili običnog ubistva.

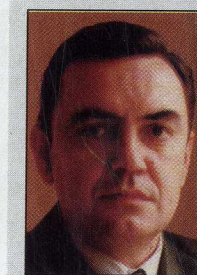
Drugim rečima, ako lekar iz nehata nekog liši života, po jugoslovenskom krivičnom pravu neće mu se suditi za ubistvo.

Posle ovoga pitanje „da li su lekari bogovi“ iz čitlje koju su objavili roditelji Stefana Gavrilovića dobija svoj odgovor.

ANA DAVIČO

Zemlja	BNP	Rashodi
Nemačka	23.030	13,5
Grčka	7.290	4,8
Mađarska	2.970	6,0
Bugarska	1.330	5,4

Milijarda

VLADIMIR PETROVIĆ, ADVOKAT: Protiv Jugoslavije i Srbije

Najveći iznos koji je u jugoslovenskoj i srpskoj sudskoj praksi do sada tražen za nadoknadu nematerijalne štete jeste milijarda nemačkih maraka. Toliko u ime svojih klijenata traži beogradski advokat Vladimir Petrović u procesu protiv države Jugoslavije i Republike Srbije, optuženim za propust stručnog državnog nadzora. Još 1991. godine advokat je pokrenuo tužbu u ime braće B. i D., hemofilicara

koji su prilikom tretmana krvnim preparatom kriobulinom zaraženi HIV-om u jednoj beogradskoj bolnici. Stručno je mišljenje, a na njemu advokat zasniva svoju tužbu, da bi HIV bio eliminisan da je krvni preparat bio adekvatno testiran i zaštićen. Braća, jedan star 23, drugi 20 godina, umrla su od side 1994. godine. Sud se već osmu godinu bavi procenom patnji koje su pretrpeli oni i njihovi roditelji.

NAJDUBLJE U EVROPI: Stanica Vukov spomenik beogradskog železničkog čvora izgrađena je na 40 metara ispod zemlje

Do sada je u sprovođenje
železnice kroz grad
uloženo oko
dve milijarde dolara

BEOGRADSKI METRO

Izuzetno **ne** saobraćaća

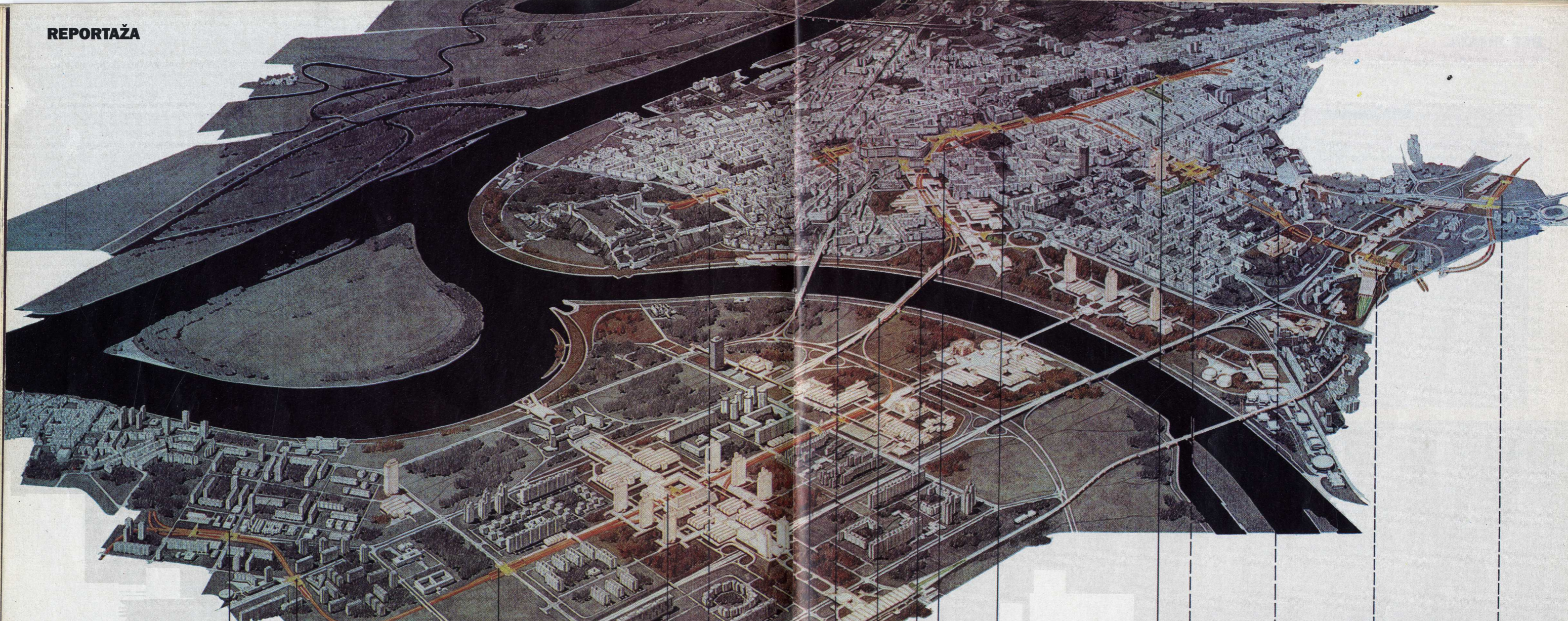
Pusta, sa klupama koje joj daju strogi izgled zatvorske ćelije, zjapi stanica u Resniku. Na staničnom satu već deset minuta je deset do tri

Priča o „našem metrou“ počinje još 1972. Te godine usvojen je GUP - generalni urbanistički plan za Beograd, u okviru koga je predložen metro. Grad je ubrzo formirao Sektor za metro (1974), a do 1981. tim je izradio studiju podobnosti brzog javnog saobraćaja, sa planerskim, tehničko-ekonomskim i idejnim rešenjima prve etape metroa.

Za gradonačelnikovanja arhitekta Bogdana Bogdanovića procenjeno je da je metro preskup i o njemu prestaje da se razmišlja. Bogdanovićeve naslednik Aleksandar Bakočević 1987. formira radnu grupu koja zaključuje da ipak treba nastaviti s radom na metrou. Sektor za metro je zadužen za izradu projekta. Na čelu sa direk-

torom dr Gojkom Bearom, preispitana su stara rešenja i izrađena uporedna studija metroa i alternativnog lakog šinskog sistema (koji je zagovarao tim SANU). Slede dva zaključka: da najbolje efekte daje klasičan metro sistem (kakve imaju, recimo, Pariz i London) i da je metro neophodan Beogradu...

Nosioci izgradnje beogradskog železničkog čvora prvobitno su Republika Srbija i ŽTP. U finansiranje je valjalo uključiti grad, pa je lansirana priča da će uvlačenje železnice u centar imati izuzetne (komercijalne, saobraćajne...) efekte za Beograd. Predložena je izgradnja stanice Vukov spomenik. I izgrađena je - 40 m ispod površine zemlje, najdublja u Evropi.

VIZIJA: Beograd sa podzemnom železnicom i stanicama metroa

MERKATOR

FONTANA

OMLADINSKA

NOVI BEOGRAD

KALEMEGDAN

KONGRESNI CENTAR

TRG REPUBLIKE

OBALA

KARADORDEVA

TERAZIJE

TAŠMAJDAN

VUKOV

SPOMENIK

SLAVIJA

KLINIKA

ŽELEZNIČKA STANICA

AUTOKOMANDA

Peron metro stanice Vukov spomenik. Ljudi ustaju sa klupa, prikupljaju stvari, dozivaju decu da daju ruku. Poneko nesvesno prekoraci masnu žutu liniju tridesetak centimetara od ivice perona. Promaja iz tunela, sve jasniji tutanj i udaljena svetlost znače da: dolazi voz. I dok Sajmon i Garfankl sa razglasa privode kraju *Homeward Bound*, voz iz Resnika zaustavlja se uz laku škripu, vrata se otvaraju i putnici preskaču plitki ponor između ivice perona i početnog stepenika

vagona, uspinju se uz tri metalna stepenika i raspoređuju u kupee (grejanje radi). Čekajući da voz krene, posmatraju ispražnjen peron. Voz kreće ostavljajući za sobom neočekivano čistu i pustu Vukovu stanicu. Pramac Pančevo!

Voz za Pančevo izlazi iz mraka i nastavlja put iznad zemlje. Pančevački most, Krnjača... sve više ljudi ulazi... Ovča... narod već stoji i po hodnicima... Prvi znaci autobusnog sindroma: jurnjava ka vratima mnogo pre zaustavljanja; guranje; upot-

reba laktova; opšte komešanje kod vrata. Većina iskače na glavnoj stanici u Pančevu, koja je odmah pored buvljaka, jedne od važnijih destinacija „metroa“. Ovde stanice, perona u stvari i nema. Glib, klizav ali nekako poznat, lepi se za cipele. Žena sa detetom, adekvatno obučena za uslove koji vladaju na izglačanoj Vukovoj stanici, ali ne i na glavnoj stanici, priča kako je želela da se prvi put provozu metroom i u Pančevu popije kafu, malo se prošeta i vrati u Beograd. Postaje joj jas-

no da je to neizvodljivo. Do Pančeva se mora autobusom (eno, majstor već pokušava da zaokrene tamo na parking, a grupica putnika ispred

ulaznih vrata trčka za njim i to ga užasno nervira). Mnogima je jednostavnije da sačekaju autobus za Beograd, jer vozovi su krcati i nije

Železnica sa elementom metroa

Metro stanica kod Vukovog spomenika, ponos i dika projektanata, investitora i izvođača radova, otvorena je 1995.

Beograd, ipak, nema metro, to što Pančevo, Batajnicu i Resnik povezuje s centrom grada obična je železni-

ca: tri železničke linije u funkciji prigradskog i delom gradskog javnog saobraćaja: Batajnica - Pančevo, Pančevo - Resnik i Batajnica - Resnik, i jednu jedinu stanicu - Vukov spomenik - koja ima elemente prave metro stanice.

zgodno s detetom. Sve to savetuje prodavac voznog reda između uzvika: „Dinar vozni red, samo dinar“. „Šta će mi vozni red, ne znam ni koji mi je red života“, u prolazu kaže neka umorna žena.

U pregrejanoj čekaonici, iz koje je davno podisan sav kiseonik, može se saznati da uskoro stiže voz za Beograd. Na peronu, stotinak ljudi već balansira na uskom prostoru između šina. Voz stiže u stanicu, ali staje pedesetak metara dalje. Nato-varen narod trči. „Jel' ti smešno, ▶

San vredan milijardu dolara

Planom Sektora za metro, objašnjava dr Beara, predviđeno je ukupno pet linija. Najvažnija etapa Linije 1, po projektu, treba da poveže Merkator sa Vukom i da ima jedanaest stanica. Deo Linije 2 povezao bi Kalemegdan s Autokomandom preko osam stanica. Ako bi za deset godina te deonice ovih dveju linija mogle da prorade, to bi, po rečima dr Beara, bio izuzetan uspeh i rešenje problema javnog prevoza u Beogradu. Ovo rešenje do sada je odlagano iz finansijskih razloga. Metro jeste ogromna investicija i nije komercijalan sistem. U njegovom održavanju uvek učestvuju država i grad, delom i zato što je nemoguće naplatiti ekonomsku cenu vožnje. U Parizu, koji ima primeran metro, državne subve-

ncije pokrivaju 50 odsto potreba, a korisnici drugu polovinu.

Pre deset godina, kada je urađen projekat za beogradski metro, izračunato je da bi sve (od projekta do završetka sijalica) koštalo oko 750 miliona dolara. Danas bi to bilo bližu jednu milijarde. Ali, kad jednom proradi, metro donosi ogromne investicione uštede (u obimu putne mreže, prostoru za parkiranje, ulaganjima u podsisteme - autobuse, tramvaj...), da ne pominjemo ekološke blagodeti.

Do sada je u sprovođenje železnice kroz grad uloženo oko dve milijarde dolara. „Strateška greška je što Beograd nije ušao u izgradnju metro sistema nego u finansiranje beogradskog železničkog čvora, što je do

GOJKO BEARA: Metro neophodan Beogradu

sada koštalo više od one planirane dve linije“, kaže dr Beara.

Mišljenje jednog stručnjaka iz Urbanističkog zavoda glasi da je metro bez premca kada je reč o javnom gradskom prevozu, ali da ćemo ga imati kad budemo imali i ekonomski stabilnu državu.

Pouzdan 98%

Podaci Operativne službe ŽTP govore da samo dva odsto vozova zakaže, odnosno da je 98 pouzdano što se tačnosti tiče. 110 vozova, koliko ukupno saobraća ovim trima linijama, kasni u proseku pet-šest minuta. Zvanično, prosečna frekvencija u vršnom opterećenju (kad većina ide na posao i sa posla) iznosi 30 do 35 minuta.

bato?“, dovikuje neko mladom kondukteru koji se ceri posmatrajući prizor. Dok grupica složno urla na svog saputnika, koji im svima kopa oči upravo kupljenom ogromnom antenom za televizor vrata električnog voza se bešumo zatvaraju. Prava Beograd.

Ponovo Vukova stanica, kroz koju vode sve linije. Na displeju u šljaštećem hodniku, pored oznake za upravo prispeli voz, ostaje prazna rubrika „kas. min.“, važna koliko i oznaka voza i njegova destinacija. Kašnjenje, dakle, nije neuobičajeno. „Bolje ikad nego nikad“, kaže balerina koja živi u Pančevu, a radi u Narodnom pozorištu u Beogradu, imajući pri tom u vidu svoje iskustvo da ni ovo drugo - nikad - nije neuobičajeno. Žureći na probe, dešavalo joj se da voz za Beograd čeka i

čeka. Ma pusti!“...

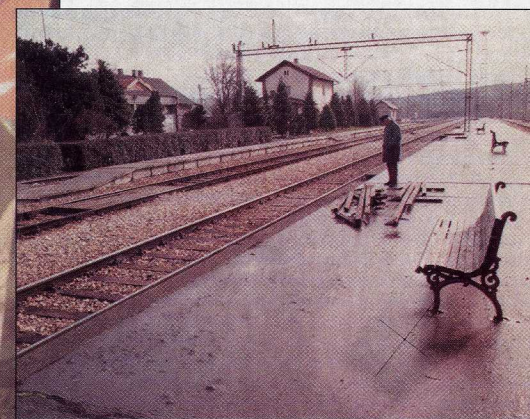
„I ovakav kakav je, nama voz mnogo znači“, kaže radnik Toplane. „Al' kad kasni, oni ne objave. A i nemaš koga da pitaš. Nego sedi i čekaš. A u Ripnju je čekaonica groblje božje.“

Pusta i ledena, sa klupama koje joj daju strogi izgled zatvorske ćelije, zjapi stanica u Resniku. Na zidu ostaci nekog izbornog postera. U zidu rupa, napunjena svakojakim đubretom. Na staničnom satu već deset minuta je deset do tri. Momak, došljak u velikom gradu, koji je tri-desetak minuta tu čeka voza, uključuje se u razgovor. „Bila mi je u poseti ujna iz Banjaluke i traži da vidi taj metro. Nismo imali šta da joj pokazemo.“

ANA DAVIČO

Foto: B. Pelinović, P. Mamuzić

SAN I JAVA METROA: Stanica u Resniku i peron kod Vukovog spomenika

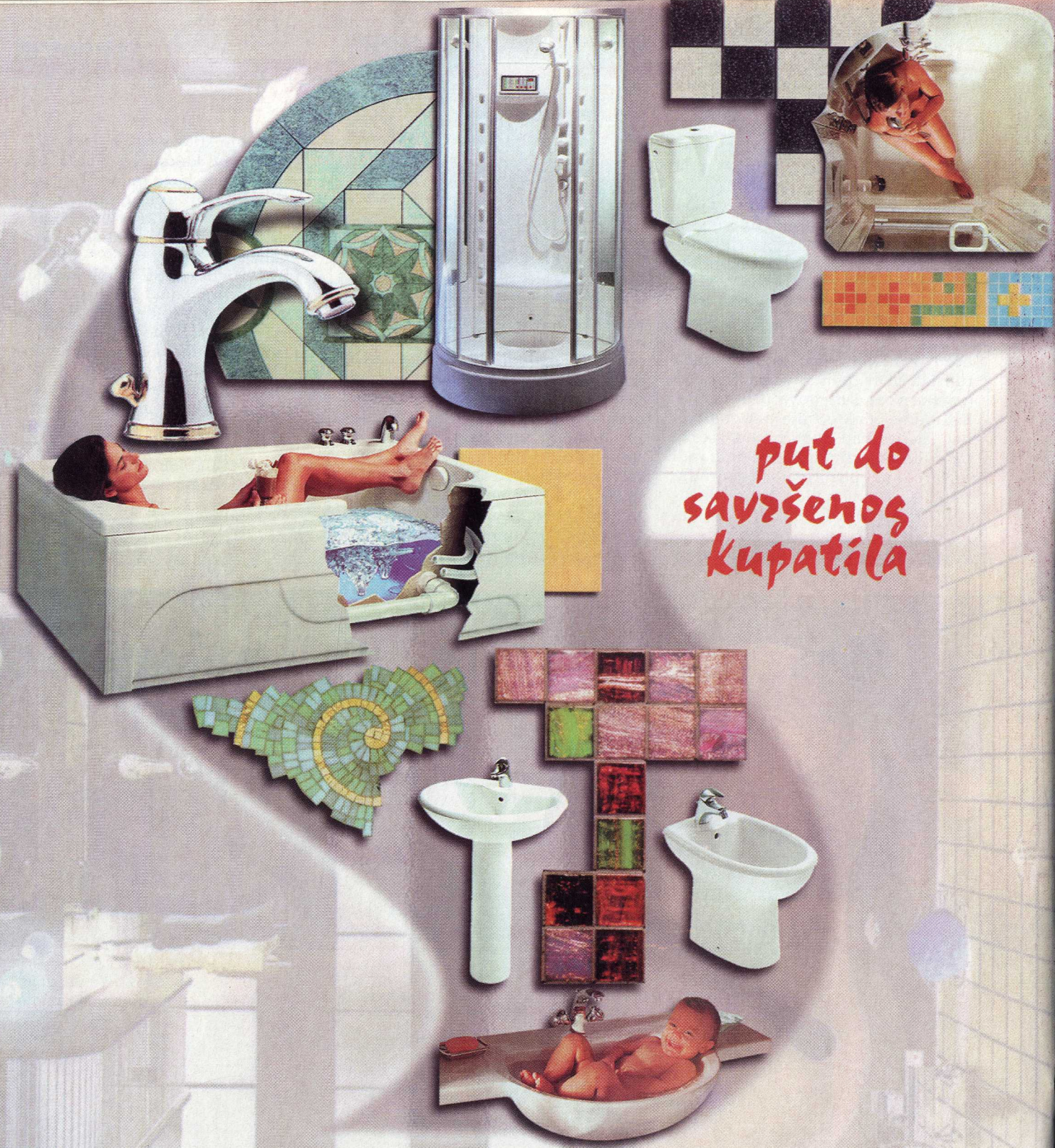

SPEED III: Beogradska podzemna železnica

PANČEVAČKI MOST: Ovde prestaje luksuz

Foto: B. Pelinović, P. Mamuzić

*put do
savršenog
kupatila*

**KERAMIKA
METAL-COOP**

011/3224-109

Koraćajte sigurno!

POSETITE NAS NA 24. SAJMU GRAĐEVINARSTVA 21.04.-25.04. HALA II NIVO S

PIONEER marantz

TANNOY

KOSS

Technics **SONY** Panasonic

KEF

AVC
AUDIO VIDEO CENTAR

mega store

A member of

LJUTICE-BOGDANA 1A
BEOGRAD, JUGOSLAVIJA
TEL. 011/665-780; 665-070

itm
group

Maloprodaja
TRŽNI CENTAR TRG REPUBLIKE
TEL. 011/621-659

DESIGN: DRAGAN BOZOVIĆ - GALE

PORTRET

Čovek koji je zakucao **Marksa**

Bio je među prvim umetnicima koji su napustili klasičan medij slikarstva i koristili akcije, performanse, instalacije, video art... Prvi se, međutim, pre dvadeset godina i vratio kičicama i bojama, posvetivši se islikavanju mrlja

Život: DAMNAN

- Radomir Damnjanović Damnjan rođen je 10. decembra 1936. u Mostaru.
- Likovnu akademiju završio je u Beogradu 1957, postdiplomske studije 1959.
- Prvi put samostalno je izlagao 1958. u Galeriji Grafičkog kolektiva.
- Ukupno je imao 50 različitih samostalnih i 200 grupnih postavki u najprestižnijim umetničkim centrima širom planete: Venecijansko bijenale 1966, '76, '80, '95, Dokumenta III u Kaselu - Muzej Fideracianum 1964, Gughajm muzej u Njujorku 1970, Galerija Gastaldeli 1980, Galerija fondacija Mudima 1996. u Milanu...
- Studijsko usavršavanje imao je u Njujorku 1971. i '72.
- Objavio je knjigu *Ničeg suvišnog u ljudskom duhu* 1978. u Tbingenu.
- Dela mu se nalaze u kolekcijama: Bobur - Centar Pompidu u Parizu, Gughajm muzej i Galerija Džon Veber i Rut Sigel u Njujorku, Muzej konceptualne umetnosti u San Francisku, bijenale u Veneciji...
- U privatnim kolekcijama Damnjanove slike vlasništvo su Jaše Smodlake, Miška Živančevića u Beogradu, Žvojina Dacića u Tbingenu, Ivana Denisa u Briselu...
- Od 1974. godine živi i radi u Milanu.

Kiša koja je tog četvrtka lila u Beogradu nije uspeła da otera Radomira Damnjanovića sa "Kalemegdanske terase". Slikar je sedeo nepomično, u kaputu natopljenom vodom i tvrdio da se nalazi na pravom mestu za razgovor o svojoj umetnosti. Naime, on poslednjih dvadeset godina slika prazninu - mrlje na platnima velikih dimenzija, policama, bocama i na svom licu.

Put ka toj praznini učinio ga je pretečom mnogih novih načina umetničkog delovanja. Bio je među prvim umetnicima koji su napustili klasičan medij slikarstva i, radi potpunijeg izražavanja, koristili akcije, performanse, instalacije, video art... Prvi se, međutim, pre dvadeset godina i vratio kičicama i bojama, posvetivši se islikavanju mrlja.

Sećajući se početaka, kaže da je po završetku Likovne akademije 1957. u klasi profesora Nedeljka Gvozdenovića bio neupotrebljiv, jer je živeo u društvu u kome je vladalo osećanje opšte otuđenosti. Reakcija na takvo stanje bili su njegovi ciklusi pejzaža *Peščane obale* i *Asocijacije potonulih gradova*. Ova dela donela su mu prvu nagradu Bijenala u Sao Paulu 1963, dok mu je samoupravljajući sistem, u kome je živeo na egzistencijalnom minimumu, 1964. dodelio Oktobarsku nagradu Beograda.

Nakon prvih priznanja Damnjan se upustio u geometrijsko slikarstvo. Apstraktni radovi *Buket*, *Bela jutra*, *Crveni* i *Plavi paket* privukli su pažnju svetske umetničke javnosti. Organizovane su mu izložbe u Tokiju, Firenci, Cirihi, Parizu, Kaselu...

Početakom sedamdesetih godina medij klasičnog slikarstva Damnjanu je postao tesan. Odlučio je da se razračuna sa stvarnošću, egzistencijalnim problemima i socijalnim okruženjem.

Uporedo sa pojavom konceptualne umetnosti u svetu, Damnjan je u Beogradu na zvaničnim formularima ►

AUTOPOSTRET NA LICU: „Svoj pravi značaj dobijaju kada ih u kupatilu spiram bojom. Izvanredno je kako oni nestaju i šta se na licu ponovo stvara. Skoro kao da doživljavate razliku između akvarela i fresko-slikarstva“

MRLJE:
„One su moje
subjektivno
čitanje
senzibiliteta
vremena u
kome živimo“

radio *Intervencije*: doctavao im je nove linije i potpisivao ih kao umetnička dela, što ga je učinilo prvim konceptualistom na prostorima SFRJ. U radovima nazvanim *Dezinformacije* svesno je krivotvorio podatke i poznatim stvarima davao lažne nazive. Na crveno obojenu površinu ispisivao je da je bela, na žutu da je siva, na plavu da je crna. Pravio je performanse tokom kojih je posetiocima poklanjao prazne papire i razne predmete na koje je, pred očima publike, otiskivao pečat "Ovo je delo od proverene umetničke vrednosti".

Kao stariji i iskusniji kolega otkriveno je podržao rad mladih beogradskih avangardista koji su stasavali u SKC: Marinu Abramović, Rašu Todosijevića, Nešu Paripovića, Gergelja Urkoma...

Sa udaljenosti od 25 godina, komentarišući avangardu kojoj je prethodio, Damjan se čudi da ona nije trajala duže od sedam-osam godina i pita se da li su avangardisti uspeli da nadgrade svoju umetnost u protekle dve decenije. "Moglo bi se reći da su se na kraju, kao i svi počeci, pretvorili u nešto što je potonja želja za stica-

njem pozicija i privilegija u društvu."

Posle putešestvija po biografiji, vraća se na tmurni Kalemegdan i rukom pokazuje tamne oblake iznad Beograda zbog kojih je, kako kaže, 1974. otišao da živi u Milano. "To su bili oblaci koji su kod mene stvarali potrebu da izađem iz svoje zemlje. I sada imate početak Prvog TV programa sa Meštrovićevim *Pobednikom* koji gleda u nezamišljenu tačku, a iznad nje su oblaci, oblaci, oblaci koji nikako da donesu kišu. Gušili su me. Da sam ostao, sigurno bih dobio astmu".

Napustivši Jugoslaviju, performansima i video radovima Damjan je šokantno demonstirao svoj stav o odnosu između društva, umetnosti i politike. U Gracu 1975. izveo je performans *Identitet - destrukcija Marksa, Hegela i Biblije*. Pomenute knjige, za koje kaže da su stubovi trule civilizacije, ubacivao je u kantu sa bojom, vezivao ih žicom i kanapom, stavljao jaja u njih i na kraju ih velikim ekserima zakucavao za drvenu ploču. "Udba je tada imala pune ruke posla", seća se Damjan. Bio je to veliki udarac na tekovine revolucije i čovečanstva.

U Italiji, Damjan je na bele galerijske zidove okačio drvene okvire za slikarska platna na kojima je ispisao samo njihove dimenzije. Pojavom video arta u svetskoj umetnosti, sredinom sedamdesetih, on je ponovo eksploatisao Marksa, Hegela i Bibliju. Ovoga puta ih je u mraku, pred kamerama, na lošem nemačkom naglas čitao uz svetlost šibica.

Na Venecijanskom bijenalu 1976. predstavio je 16 fotografija svog mrljama oslikanog lica, nastalih u projektu *Ničeg suvišnog u ljudskom duhu*. Italijanski kritičar Tomazo Trini utvrdio je da je to bio prvi primer *body paintinga* (slikanja po telu) u svetu. Iste godine, u jednoj milanskoj galeriji, autor je izložbu falsifikovanih remek-dela Đorđa de Kirika (Giorgio de Chirico) i Karla Karaa (Carlo Carra'), na kojima se nalazio pečat "Ovo je falsifikat R. Damnjana", rasprodao za dva dana.

Tri godine kasnije, u nešto drugačijem obliku nastavio je da radi autoportrete, a zatim je krenuo i sa beskrajinim islikavanjem mrlja. Damjan je na svakih deset godina pravio po seriju autoportreta, (devedesetih je nasli-

Druga OBALA

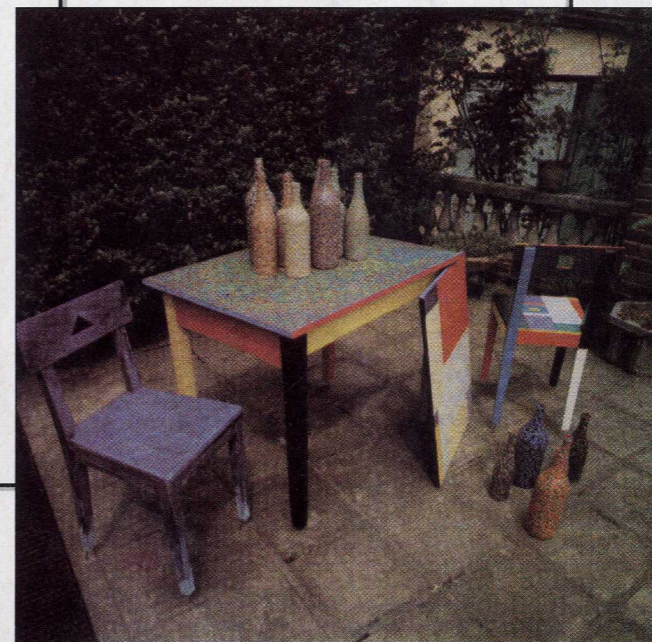
Damjanovu ličnost možda najbolje ilustruje anegdota, po mnogima prva art akcija na prostorima bivše YU: svoj stav o umetnosti odbranio je preplivavanjem Save, 17. marta '64. u jedan i 20 izjutra. Naime, posle polemike sa kolegama (Šilja Todorović, Branko Protić i Vojislav Todorović) u kafani Kolarac, dogovoreno je da svako odbrani svoju teoriju preplivavanjem reke. Jedini, međutim, koji je to zaista i uradio bio je Damjan. Oni koji, prema njegovim rečima, "zbog tehničkih mogućnosti nisu mogli da potvrde svoje stavove", pretrčali su na drugu obalu preko mosta i doneli mu odeću. Osmehujući se, priča kako ga je golog, pri izlasku iz vode, dočekao čuvar obližnjih magacina: "Obučen u tešku bundu, sa šajkačom natučenom preko ušiju, promućao je: 'Pa, jel' vi to iz vode?'"

1957: Po završetku Akademije slika ciklus *Peščane obale* što je reakcija na otuđenost tadašnjeg društva

Mrlje od 12 HILJADA DM

Objašnjavajući stvaralački postupak nastajanja mrlja, Damjan priča da prvo nanosi podlogu, noseći uljani kolorit koji "mora fizički da bude dobro obrađen da se pri sušenju ne bi pretvorio u mušemu ili kafanski stolnjak". U sledećih nekoliko dana, u seansama od pet-šest sati, sloj po sloj, nanosi mrlje bez ikakvog unapred određenog racionalnog sistema. "Posmatrajući njegov svakodnevni rad, primećujem da je za Damnjana slikanje položaj njegovog daha. Da bih to sagledao, valja da primenim izvesnu jogu gledanja", zapisao je kritičar Trini. *Praznina* koju naslika za maksimalno sedam dana, dimenzija 200 x 140 cm, u Beogradu košta 12 hiljada DM, a to je, kaže umetnik, mnogo jeftinije nego u Italiji i Nemačkoj.

AVANGARDA POČETKA SEDAMDESETIH:
„I ona se pretvorila u nešto što je potonja želja za sticanjem pozicija i privilegija u društvu“

kao 36 komada). Portret nastaje za nekoliko minuta tako što brzim potezima četkicom na lice nanosi guste slojeve mrlja raznih boja. Delo, za koje kaže da predstavlja njegovo unutrašnje stanje, ostaje zabeleženo na fotografiji 40 x 50 cm, a mrlja koju prilikom fotografisanja stavlja kao pozadinu i kaljuga boja na licu deluju kao besperspektivna, dvodimenzionalna celina. Umetnik kaže da autoportreti dobijaju svoj pravi značaj kada ih u kupatilu spira vodom. "Izvanredno je kako oni nestaju i šta se na licu ponovo stvara. Skoro kao da doživljavate razliku između akvarela i fresko-slikarstva."

Slikajući mrlje Damjan kaže da pokušava sebe da dovede u stanje primarnog polaznja od ničega ka nečemu, u stanje svesti - nadsvesti. Nastoji da zaboravi na

DEZINFORMACIJE:
Damjan svesno krivotvori podatke i poznatim stvarima daje lažne nazive

Porodični portret MILOŠEVIĆA ZA 62 DM

"Kao i moje slike, stvarnost u Srbiji je iracionalna, ali je predstavljena kao racionalan horizont. Bilo bi lepo da se na nekoj mojoj izložbi pojavi gospodin Milošević sa porodicom i da im pokažem šta je prava iracionalnost. Mogao bih i da im uradim porodični portret. Samo ih istreskam četkom, oni to stave u salon iznad klavira na kojem, naravno, niko ne svira. Svi sede našarani mrljama, a nema međusobne razlike u godinama. Zamislite da su svi istih godina - strasno!"

Za ovu uslugu Damjan od Miloševića traži da iz svog džepa izvadi 62 DM: "Za sina tražim deset, za kćerku 12, za Miru i Slobu po 20 DM. Popunjavanje čekova ne dolazi u obzir, to me podseća na pisanje novela i romana."

duhove, ili Indijancu koji slika bojenim peskom, nego poentilizmu, nadrealističkom automatizmu, ili nekom drugom umetničkom pravcu.

Ne vodi evidenciju koliko je mrlja naslikao u poslednjih 15 godina, a kritičari su jedinstveni u mišljenju da njegove slike izgledaju kao da su juče uradene. "Život nije racionalna stvar, zato su i moje slike intuitivne", objašnjava Damjan.

Kada mu je odeća postala već skoroz mokra, Damjan diže sidro i priču o praznini i punoći nastavlja šetajući ka izlazu s Kalemegdana. U jednom od tunela prepoznaje ga starija gospoda i na brzinu, uz čvrst stisak ruke, poklanja mu svoj *hand made*, privezak, ikonu svetog Đorđa. ■

BILJANA ŽIVANČEVIĆ
NUNE POPOVIĆ

„DO GOLE KOŽE“

Pobuna ujedinjenih muškaraca

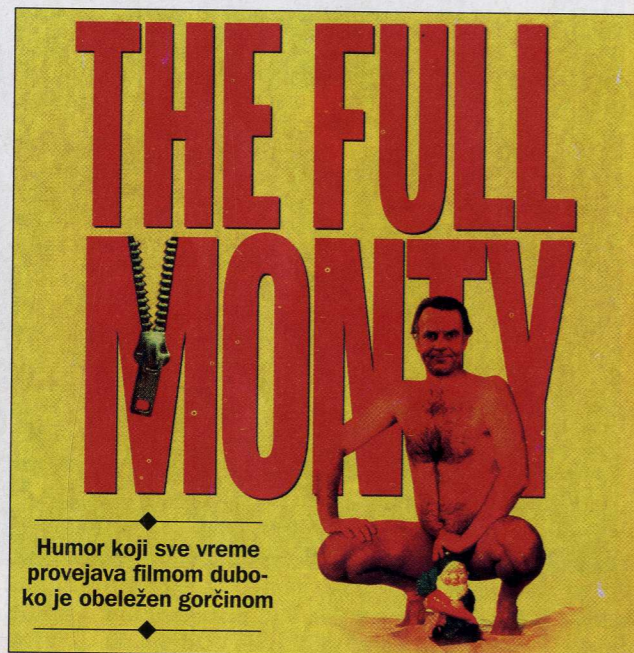
Zbog toga što ne može da pokrije svoje novčane obaveze prema bivšoj ženi, sredovečni Gaz se odlučuje za striptiz

Spektakularna produkcija, marketinška potpora i finansijski efekat načinili su od najnovijeg filma Džemsa Kamernona (James Cameron) *Titanik* ostvarenje koje zaključuje naš vek tehnološkog optimizma i nudi određenu dozu skepse. Paradoks je da je ozbiljan konkurent tom Kamernonovom filmu na putu ka „Oskarima“ (dobio 11) bilo budžetski skromno britansko delo debitanta Pitera Katanea (Peter Cattaneo) *Do gole kože*.

Iako se komercijalna ostvarenja olako odbacuju, jer se smatra da je nedostojno umetnika da podilazi publici, pravu formulu uspeha nije uvek lako pronaći. Kada bi svi bili uvereni da će određena vrsta filma uvek imati zadovoljavajuću finansijski efekat, nikada se ne bi događali flopovi. A oni se, ipak, događaju. Baš kao što skromne ambicije ponekad rezultiraju enormnim pozitivnim rezultatima.

Tako je, na primer, potpuno nejasno zbog čega je film *Do gole kože* izazvao toliku pažnju. Malo je značajno to što je reč o kvalitetnom filmu koji se nadovezuje na bogatu tradiciju britanskog socijalnog filma. Takva vrsta filma smatra se notornom u tamošnjoj produkciji, i ukoliko se imaju u vidu visoki standardi televizijskih filmova nastalih u okviru Bi Bi Sija (BBC) i snažna levičarska pozicija filmskih režisera proizašlih ispod „šinjala“ Kena Louča (Ken Louch), još više se množe dileme vezane za probu filma *Do gole kože*.

Radnja filma osenčena je anegdnom potkom. Glavni junak filma Gaz (Robert Karlajl), inspirisan nastupom plesne striptiz grupe, osniva sopstvenu striptiz grupu uz pomoć petorice gubitnika sa kojima deli red u Birou za nezaposlene. Atmosfera predgrađa industrijskog

Humor koji sve vreme provejava filmom duboko je obeležen gorčinom

Šefilda „oplemenjena“ je muzikom Done Samer (Donna Summer), Toma Džonsa (Tom Jones) i Garija Glitera (Garry Glitter). Ta muzika služi kao podsticaj da se skinu do kraja, što je u vremenu tiranije zdravlja, mladosti i lepote potenciranih klupskim zabavama „ubrzanim“ uz pomoć ekstazija, ravno šoku.

Staromodnost i autsajderstvo junaka Kataneovog filma ima funkciju incijalne kapisle koju je aktivirao Džon Travolta (John Travolta) igrajući Tonija Manera u filmu *Groznica subotom uveče*. I dok je Travolta uz pomoć igre pokušao da instrumentalizuje svoju ambi-

ciju o prelasku na viši stepen socijalne lestvice, Karlajl i njegova povremeno neodoljivo smešna družina ne poseduju ni talenat za igru, već svoju kartu za izlazak iz depresije pokušavaju da pronađu u realizaciji vlastite(!) ideje ma kako ona bizarno izgledala.

Humor koji sve vreme provejava filmom *Do gole kože* duboko je obeležen gorčinom. To nisu omladinci koji se predomišljaju da li će da se integrišu u društvo ili će zauvek ostati u potkulturnim lavirintima, već prevashodno porodični ljudi poljuljanog samopoštovanja. Kao u kolektivnoj terapiji, njih šestorica deluju kao jedinstvena grupa vezana zajedničkim ciljem - borbom za vlastitu sreću do koje će sami stići, odbijajući time da zavise od milosti socijalnih ustanova. Pa, ipak, uprkos sve većim nevoljama u koje upadaju junaci ovog Kataneovog filma, utilitarnost holivudski shvaćenog hepienda donekle razblažuje ovu oštru društvenu satiru koja osim zabave nudi i niz tema za razmišljanje.

Svakako, ključno je pitanje promeњena uloga polova i degradacija muškaraca. Razdirući sebe zbog toga što ne može da pokrije svoje novčane obaveze prema bivšoj ženi, Gaz sa svojim sinom ostvaruje saučesništvo u bizarnom poduhvatu. Ujedinjeni muškarci „svete“ se svojim i tuđim ženama tako što će doći na njihov teren, odnosno prezentovati seksplataciju zasnovanu na pogledima, fingiranom zadovoljstvu koje eliminiše bilo kakvu vrstu dodira. Tako se jedna cinična vizija socijalnog očajja zbog nezaposlenosti i beznađa pretvara u trijumf posredstvom niskonaponskog slepog creva industrije zabave.

SAŠA RADOJEVIĆ

ŠESTORICA OTPISANIH: Od očajja do trijumfa

HIT LISTA KNJIGA

- 1 ILUSTROVANA YU ROCK ENCIKLOPEDIJA DIN**
Petar Janjatović
Geopoetika, 1998. 150,00 din.
- 2 MRAK**
David Albahari
Alfa, 1997. - roman 60 din.
- 3 LOONEY TUNES**
Svetislav Basara
Dereta, 1997. roman 85,00 din.
- 4 OPSADA CRKVE SVETOG SPASA**
Goran Petrović
XX vek, 1997. - roman 75,00 din.
- 5 OSLOBODIOCI I IZDAJNICI**
Milovan Danojlić
Filip Višnjić, 1997. - roman 65,00 din.
- 6 HLEBA I JEZIKA**
Matija Bećković
BIGZ 1997. - poezija 80,00 din.
- 7 TREJNSPOTING**
Irvin Velš
BIGZ 1997. - roman 120,00 din.
- 8 MAHER**
Džon Grišam
Megahit, 1997. - roman 50,00 din.
- 9 PETA GORA**
Paolo Koeljo
Paidea, 1998. - roman 50,00 din.
- 10 SENTIMENTALAN ČOVEK**
Havijer Marijas
Narodna knjiga, 1998. - roman 50,00 din.
- 11 ŽENSKI RODOSLOV**
Lilijana Habjanović Đurović
Narodna knjiga, 1997. - roman 50,00 din.
- 12 JEDAN OD ONIH ŽIVOTA**
Đorđe Balašević
Prometej, Novi Sad 1997. - roman 120,00 din.
- 13 BUĐENJE**
Antoni De Melo
Lom, 1997. - roman 68,00 din.
- 14 ZLOTVORI**
Dragoslav Mihajlović
Kraj veka, 1997. - roman 75,00 din.
- 15 JESTI A MRŠAVITI**
Džudi Mejzel
Narodna knjiga, 1998. - priručnik 50,00 din.

Lista je napravljena na osnovu podataka beogradskih knjižara:

Kosovska 37 - SALON KNJIGE
Cetinjska 6 - KNJIGA I MI
Knez Mihailova - ANTIKVARIJAT PROSVETA

MUZIKA - PREDLOG

ZDENKO KOLAR, muzičar

U poslednje vreme - valjda to ide s godinama - gode mi etno zvuci, naročito oni iz Južne i Srednje Amerike, Kube, mada sam se celog života bavio rok - end - rolom i ritmom i bluzom. Kao veliki fan Reja Kudera (Ray Cooder), čiju karijeru pratim od samih početaka, moj muzički tip je njegov ovogodišnji album *Buena Vista Social Club*, kako mu se zove i bend koji čine desetak muzičara starih po osamdesetak godina.

Mislim da je to materijal koji odgovara balkanskom muzičkom mentalitetu: ima i orijentalnih i ritmova sambe, bosanove, rumbe, zvukova trube, gitare, klavira, udaraljki.

KNJIGA - PREDLOG

SRĐAN TEŠIN, pisac

Knjiga mađarskog istoričara Artura Kestlera *Trinaesto pleme* predstavlja najbolji uvod u proučavanju istorije drevnog hazarskog carstva iz više razloga. Prvi je taj što Kestler ovu knjigu nije pisao kao neko ko sve zna i kome se ne može prigovoriti, jer *Trinaesto pleme* je pre istorijski roman nego debela, ilustrovanja i prepametna knjiga iz istorije.

Pored kratke istorije zaboravljenog hazarskog naroda turskog porekla, Kestler ukratko piše i o nastanku Rusije, Poljske i Mađarske. Posebno zanimljiva su ona mesta u knjizi koja govore o odnosima Hazara s Vizantijcima i Arapima. Međutim, ova knjiga je posebna zbog teze da su se Hazari preobratali u jevrejsku veru i da su zapravo evropski Jevreji poreklom Hazari.

Trinaesto pleme je fascinantna priča o jednoj istorijskoj podvali koju treba pročitati za nauku i opomenu ako ne želimo da nas istorija prevari kao Hazare.

Naslovna strana knjige Artura Kestlera *Trinaesto pleme*

HIT LISTA FILMOVA

Prvi broj: broj nedelja prikazivanja
Drugi broj: broj gledalaca

- 1. TITANIK (TITANIC)** 4 315.000
Uloge: Leonardo DiCaprio, Kate Winslet
Režija: James Cameron
- 2. DOBRO DA BOLJE NE MOŽE BITI (AS GOOD AS IT GETS)** 5 270.000
Uloge: Jack Nicholson, Helen Hunt
Režija: James L. Brooks
- 3. KRILA GOLUBICE (WINGS OF THE DOWE)** 3 120.000
Uloge: Helena Bonham Carter, Lyons Rouché
Režija: Ian Softley
- 4. DO GOLE KOŽE (THE FULL MONTY)** 6 92.000
Uloge: Robert Carlyle, Tom Wilkinson
Režija: Peter Cattaneo
- 5. ĐAVOLJI ADVOKAT (DEVIL'S ADVOCATE)** 8 78.000
Uloge: Keanu Reeves, Al Pacino
Režija: Taylor Hackord
- 6. STRŠLJEN** 7 72.000
Uloge: Mirjana Joković, Sergej Trifunović
Režija: Gorčin Stojanović
- 7. POLJUBI DEVOJKE (KISS THE GIRLS)** 4 71.000
Uloge: Morgan Freeman, Ahley Judd
Režija: Gary Fleder
- 8. TRI PALME ZA DVE BITANGE I RIBICU** 2 53.515
Uloge: Srđan Todorović, Dubravka Mijatović
Režija: Radivoje Andrić
- 9. BOKSER (BOXER)** 4 45.000
Uloge: Daniel Day-Luis, Emily Watson
Režija: Jim Sharidan
- 10. PLAVA KRV (CURDLED)** 3 28.000
Uloge: Pam Graham, Angela Jones
Režija: Reb Braddock

zdistributeri:

BANDUR

VANS

FIRST PRODUCTION

TUCK

METROFILM

POZORIŠTE

Talija u ritama

Glumcima bi se više isplatilo da novac koji dobiju od osnivača potroše nego da prave predstave

Pre nekoliko godina, na premijeri *Devojke modre kose* u JDP radoznaliji gledaoci su se pitali zašto svi likovi u bosanskoj kasabi nose isključivo kožu. Odgovor: jedan od sponzora je bila modna kuća Mona (Foto iz predstave *Punjene tikvice*)

Opera za 100.000 maraka

Nebojša Bradić, upravnik Narodnog pozorišta

Jedna skuplja produkcija: operaska ili baletska predstava koja podrazumeva izradu oko 150 kostima i nekoliko scenskih situacija (ne računajući autorske honorare) košta između 100 i 120 hiljada nemačkih maraka, što je mnogo manje nego u svetu.

Kod nas je sve jeftinije zato što se majstorski rad znatno manje plaća. I umetnički honorari su, naravno, neuporedivo manji. A nastojimo da ostvarimo referentan kvalitet. Direktno smo vezani za ljubitelje umetnosti koji mogu da se opredeljuju da li će novac uložiti u pozorište, kulturu ili sport. Mnogo bi nam lakše bilo kada bi ljudi koji ulaze u umetnost i sami u tome videli ličnu korist - to direktno utiče na smanjenje poreske osnove.

Foto: Z. Mančić

U svetu je odomaćeno da nacionalni teatri zarađuju

20% sopstvenog prihoda

VASILJE TAPUŠKOVIĆ, pomoćnik republičkog ministra za kulturu

puta više novca. Atelje 212, kao i ostalih deset gradskih pozorišta (izuzimajući Narodno, koje kao "dragulj nacionalne kulture" potpada pod jurisdikciju republičkog ministarstva za kulturu), zavisi od beogradske vlade koja je kao osnivač dužna da daje plate zaposlenima i finansira opremanje premijera.

Komentarišući odnos grada prema pozorištu, Svetozar Cvetković, upravnik Ateljea, kaže: "Grad finansira jedan od naših deset projekata. Od ostalih devet, samo jedan možemo da platimo od prodaje karata, sve ostalo zavisi od sponzora".

Mesečno bi pozorišta trebalo da dobijaju, u zavisnosti od broja zaposlenih, od 10 do 40 hiljada za plate. Beograd pored toga posebno plaća premijere: 50 hiljada dinara za predstave koje se igraju na velikim scenama, 30 na malim i 20 za lutkarske predstave.

Novac, i kada stigne do onih kojima je namenjen (kasni po nekoliko meseci), predstavlja tek polovinu, ili ni toliko od svote potrebne za opremanje je-

Narodnom pozorištu pripada mesečno 2,5 miliona dinara, a cela kinematografija dobija 3,4 miliona dinara godišnje

dne premijere. Zato dramaturg Borka Pavićević, direktor Centra za kulturnu dekontaminaciju, tvrdi da zaposleni u pozorištima mogu mnogo bolje da žive ako ne prave predstave: "Ono što pozorište dobije od osnivača razdeli se na plate i mnogo je jeftinije ne juriti sponzore, ne trošiti struju i ne praviti druge troškove."

Ko u svari vodi računa o pozorištima, Beograd ili država (takozvani osnivači) ili glumci i upravnici? Pored gradske vlade zaokupljene komunalnim problemima i republike koja od grada pere ruke, pozorišni ljudi se sami dovijaju kako znaju i umeju. U praksi, "dovijati se" znači tražiti sponzore. Upravnik Ateljea 212 Svetozar Cvetković dosetio se da pomoć zatraži od Saveznog ministarstva spoljnih poslova:

Grad finansira jedan od naših deset projekata.

Od ostalih 9 projekata, samo 1

možemo da

platimo od

prodaje karata,

sve ostalo zavisi

od sponzora

SVETOZAR CVETKOVIĆ, upravnik Ateljea 212

"Ministarstvo sam uspeo da zainteresujem za nekoliko projekata. Počeli smo zajedno da tražimo pomoć velikih preduzeća koja su pronašla interes u sponzorisvanju. Dakle, nije nam ministarstvo bilo sponzor, već nam je samo pomoglo da nađemo novac."

Ugovori za ove predstave odavno su potpisani, a premijere su odigrane.

Ministarstvo za kulturu nema veze s gradskim pozorištima. Ono vodi računa samo o Narodnom, koje, kako kažu, "dobija onoliko koliko mu po zakonu pripada", a pripada mu oko dva i po ▶

Beogradska pozorišta

Pored Narodnog pozorišta koje je pod okriljem republike, u Beogradu deluje deset institucionalnih teatarara čiji je osnivač skupština grada. Od toga su četiri pozorišta dečja (Duško Radović, Boško Buha, Pinokio i Puž), dve kuće su bez stalnog glumačkog ansambla (Bitef i Zvezdara teatar), a jedino jugoslovensko pozorište osposobljeno za mjuzikl jeste Pozorište na Terazijama, čiji ogromni ansambl već deceniju trune u Umetničko-poslovnom centru "Vuk Karadžić". Tu su i Beogradsko dramsko, Jugoslovensko dramsko i Atelje 212 koji, po opštem mišljenju, predstavljaju vrh jugoslove-

nske dramske umetnosti.

Najviše zaposlenih ima Pozorište na Terazijama (193), zatim JDP (174), Atelje 212 (119), BDP (114), Boško Buha (81), Duško Radović (80), Bitef teatar (26), Pinokio (23), Zvezdara teatar (14) i Puž (7). Posebni kolektivni ugovor propisuje za pozorišnu delatnost koeficijente od 1,35 do 6, koji se množe s osnovnom cenom rada (za zaposlene u kulturi iznosi 220 dinara). Tako je plata direktora pozorišta oko 1.100 dinara (osnovica od 220 dinara za kuće s više od 50 zaposlenih množi se s koeficijentom 4,9).

Foto: Z. Mančić, P. Mamuzić

Nebojša Bradić, direktor Narodnog pozorišta

Svetozar Cvetković, upravnik Ateljea 212

Vasilije Tapušević, pomoćnik republičkog ministra za kulturu

Borka Pavićević, direktor Centra za kulturnu dekontaminaciju

Svetislav Gončić, predsednik Saveza dramskih umetnika

Ivana Dimić, dramaturg

Koju nedelju pre izbijanja požara gradskom premijeru ponovo su dosađivali s električnim instalacijama u JDP, a on je mirno rekao: "Neka ga zatvore". Kasnije je obišao zgarište

miliona dinara za mesec dana. Čitava srbijanska kinematografija, po podacima ministarstva, godišnje dobija tričetiri miliona dinara. Vasilije Tapušević, pomoćnik republičkog ministra za kulturu, kaže: "Oni će uvek reći da to nije dovoljno. A u svetu je odomaćeno da nacionalni teatri zarađuju 20 odsto sopstvenog prihoda. Ako pogledamo naša pozorišta, videćemo da zarađuju 5,7 ili 10 odsto. Neka ni toliko. Znači, nešto moraju i sama da zarade. Nikoga država potpuno ne izdržava".

Dok neki pozorišni ljudi pokušavaju da nađu novac za nove premijere, da iskamče dovoljno za plate, račune i renoviranje instalacija i zgrada, a uz to prete štrajkom kao najgorim rešenjem, neki drugi pozorišni ljudi pokušavaju da naprave zakon o pozorištu. Nešto takvo još ne postoji. Zakon, koji je za sada samo nacrt, treba da preuzme ulogu

→ Mediokritetska kultura

Ivana Dimić, dramaturg

Ivana Dimić, dugogodišnji dramaturg u Ateleju 212, kaže da pare same po sebi nisu bitne i da se ne može govoriti o propadanju pozorišta.

Ona za primer uzima Jugoslovensko dramsko, koje se materijalno raspadalo, a izvodilo je izvredne predstave, što opet ne znači, kako ka-

že, da vlast ne treba da finansira pozorište - da i pozorišni ljudi mogu da žive od nečega. Sitan je to novac za vlast, meni se čini. Znam da se radi na tome da kultura bude mediokritetska i da ne služi ničemu, da devalvira na svaki način, ali se nadam da će pravda popediti. (Smeh)

Saveza dramskih umetnika koji i dalje brine o statusu zaposlenih i penzijama, na primer. Najvažnija stavka, koju obe strane (ministarstvo - umetnici) ističu, odnosi se na status zaposlenih. Glumci žele da se njihov radni odnos reguliše nekom vrstom ugovora na određeno vreme. "Trenutno je malo ljudi, uglavnom honoraraca, na ugovoru. Naša ideja je da to na neki način budu svi. Tak-

va vrsta zaposlenja podstiče konkurenciju, a samim tim i kvalitet", smatra Svetislav Gončić, predsednik Saveza dramskih umetnika.

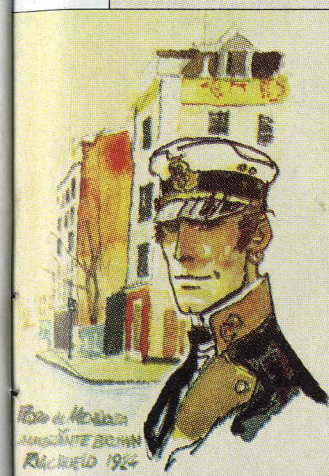
Sponzori, dovijanja, zakon... ipak neće rešiti goruće probleme naših pozorišta. Izgleda da je za njih (probleme) jedini način da stvarno izgore. Posle toga nešto može i da se desi - na primer, da Jugoslovensko dramsko, najvredniji pozorišni kolektiv u zemlji, u pedesetoj, jubilarnoj godini postojanja, dobije pristojan

krov nad glavom.

Sve ostalo - ne pali. Koju nedelju pre izbijanja požara gradskom premijeru ponovo su dosađivali s električnim instalacijama u JDP, a on je mirno rekao: "Neka ga zatvore". Kasnije je obišao zgarište. ■

SLAĐANA POPOVIĆ
RADOVAN KUPRES / MAJA SLAVNIĆ

Korto u Samarkandu

KORTO MALTEZU:
Uz strip i beletristika

Komuna najavljuje izlazak iz štampe osme priče iz strip serijala Huga Prata (Hugo Pratt) o Kortu Maltezeu, u prevodu Elizabete Vasiljević.

Od 1996. objavljene su *Balada o slanom moru*, *Karipska svita*, *Korto uvek malo dalje*, *Pod gusarskom zastavom*, *Kelti*, *Etiopljani* i *Sibir*. Najavljena je i *Venecija*, u kojoj se melanholični avanturista Korto, tragajući na svojim putovanjima za Solomonovim pečatom, sreće s tajnim društvima, sukobljava i saraduje s neobičnim ljudima.

Dobro procenivši **interesovanje publike**, Komuna priprema i Pratoru knjigu o Kortu *Uspomene*, koju prevodi Slavica Miletić.

Amaterski video

Low-fi festival kratkog filma ili, popularnije Srpski low-fi video sabor, održaće se 25. aprila u prostorijama bioskopa Rex. Svoje radove prikazaće polaznici **Radionice kratkometražnog filma Želimira Žilnika** iz Subotice i Novog Sada. Prijavljeno je oko dvadesetak igranih i dokumentarnih ostvarenja, čija je dužina ograničena na 20 minuta. Festival se od jula 1997. održava svakog meseca, a cilj ove revije filmova jeste da se prikažu radovi amatera. Tehnički kvalitet nije uslov za prikazivanje filmova, pa se na ovom saboru svakog meseca mogu videti radovi mladih autora koji svojom kamerom, u kućnoj produkciji, prave razne eksperimente. Organizatori festivala su Miloš Kukurik i Aleksandar Gubaš, studenti režije u školi Duna filma.

„Seoba Srba“ u Beogradu

Šest meseci nakon *Povratka čete Crnogoraca*, još jedna slika Paje Jovanovića stigla je u Jugoslaviju. Reč je o trećoj verziji *Seobe Srba pod Arsenijem III Čarnojevićem* (170x110 cm) koju je Paja Jovanović naslikao u Beogradu 1945. godine za porodicu Mandukić, bogate vinarske trgovce iz Vršca, nakon što je stigla vest (kasnije se ispostavilo lažna) da su ustaše uništile *Seobu Srba* koja se tada nalazila u Patrijaštriji u Sremskim Karlovcima.

Sliku je od mladog arhitekta iz Njujorka, potomka porodice Mandukić, pre nešto više od mesec dana kupio beogradski kolekcionar koji je šest meseci ranije uveo i *Povratak čete Crnogoraca*. Prema kolekcionarskim izvorima **Povratak je plaćen između 70 i 80 hiljada nemačkih maraka**.

Iako umetnički slabija od *Čete Crnogoraca*, prema oceni Nikole Kusovca, kus-

Desankine oporuke

Glumica Rada Đuričin izveće premijerno monodramu *Oporuke Desanke Maksimović* 21. aprila na Sceni u podrumu Ateleja 212. Osnovu monodrame čini izbor **Dragomira Brajkovića iz intervjua** koje je Desanka Maksimović dala tokom života. Konačan izbor fragmenata intervjua u koji su ukomponovani Desankini stihovi sačinila je i režirala Rada Đuričin. Priču u kojoj Desanka govori o sebi prati muzika sa CD-a *Umetnost Bore Dugića*. Kostim je kreirala Božana Jovanović.

Prvu pretpremijeru *Oporuka Desanke Maksimović* Rada Đuričin igrala je poče-

RADA ĐURIČIN: Glumica i režiserka

tkom aprila na Univerzitetu u Velikom Trnovu u Bugarskoj, u mestu gde je umro i sahranjen Sveti Sava.

Povratak čete Crnogoraca iz boja

tosa Narodnog muzeja u Beogradu (Paja Jovanović je imao preko osamdeset godina dok je radio ovu sliku), okolnosti pod kojima je ova verzija *Seoba Srba* nastala, njena sudbina, interpretacija poznate teme čine je kolekcionarski i kulturološki dragocenom.

Uprkos problemima sa plaćanjem poreza na uvoz kulturnog dobra zbog kojih je *Seoba* bila više od nedelju dana na jugoslovenskoj carini, ovo pozno delo dugovečnog Paje Jovanovića, nakon više od pola veka, ponovo je u Beogradu. Otkupna cena zvanično nije objavljena, ali se kod najvećih kolekcionara u Beogradu može saznati da je za nju nedavno nu-

deno 80 hiljada maraka, uz uslov da se prethodno unese u zemlju.

Slika se trenutno nalazi u Narodnom muzeju na obradi i čišćenju. Nikola Kusovac najavljuje da će zahvaljujući ljubaznosti novog vlasnika za manje od mesec dana naša publika imati prilike da vidi ovu verziju *Seobe Srba* izloženu u atrijumu Narodnog muzeja, gde će na tom mestu smeniti već nekoliko meseci izloženu *Povratak čete Crnogoraca*.

U skoro će 20 godina kako je HIV (humani imunodeficientni virus), izazivač side, krenuo na svoj smrtonosni pohod planetom. Još 1980. lekari u SAD suočili su se sa neobajšnjivim obolevanjem i brzim umiranjem homoseksualaca - od bolesti slične upali pluća i Kapošijevog sarkoma (vrste raka) koji je do tada pogađao samo starije ljude.

Do kraja veka epidemija će, procenjuje se, zahvatiti 40 miliona ljudi, a polovinu tog broja zbrisati sa lica zemlje: na pojedinim prostorima ugroziće fizički opstanak ljudske vrste, a na drugim - drastično izmeniti demografsku, socijalnu i ekonomsku sliku sveta.

Sve je krenulo munjevito: 1981. bolest je dobila ime: sindrom stečenog gubitka imuniteta (SIDA/AIDS), a već 1983. dva naučnika Francuzik Lik Montanje (Luc Montagnier) i Amerikanac Robert Galo (Robert Gallo) identifikovali su, gotovo istovremeno, njenog izazivača - retrovirus LAV, odnosno HTLV-III. Pravi akademski rat za prestiž, vođen između dve zemlje, okončan je sklapanjem mira, ravnopravnim podelom zasluga za otkriće i delom zajedničkog imena - HIV - očigledno identičnom virusu.

Početak je obećavao jednako brz dolazak do leka ili vakcine, ali je optimizam brzo splasnuo: tokom decenije, i pored najintenzivnijih naučnih istraživanja koja svet pamti i za koja se, samo u SAD, izdvaja više od dve milijarde dolara godišnje (ne računajući sredstva fondacija), niko nije dobio Nobelovu nagradu, unapred rezervisanu za srećnog pronalazača.

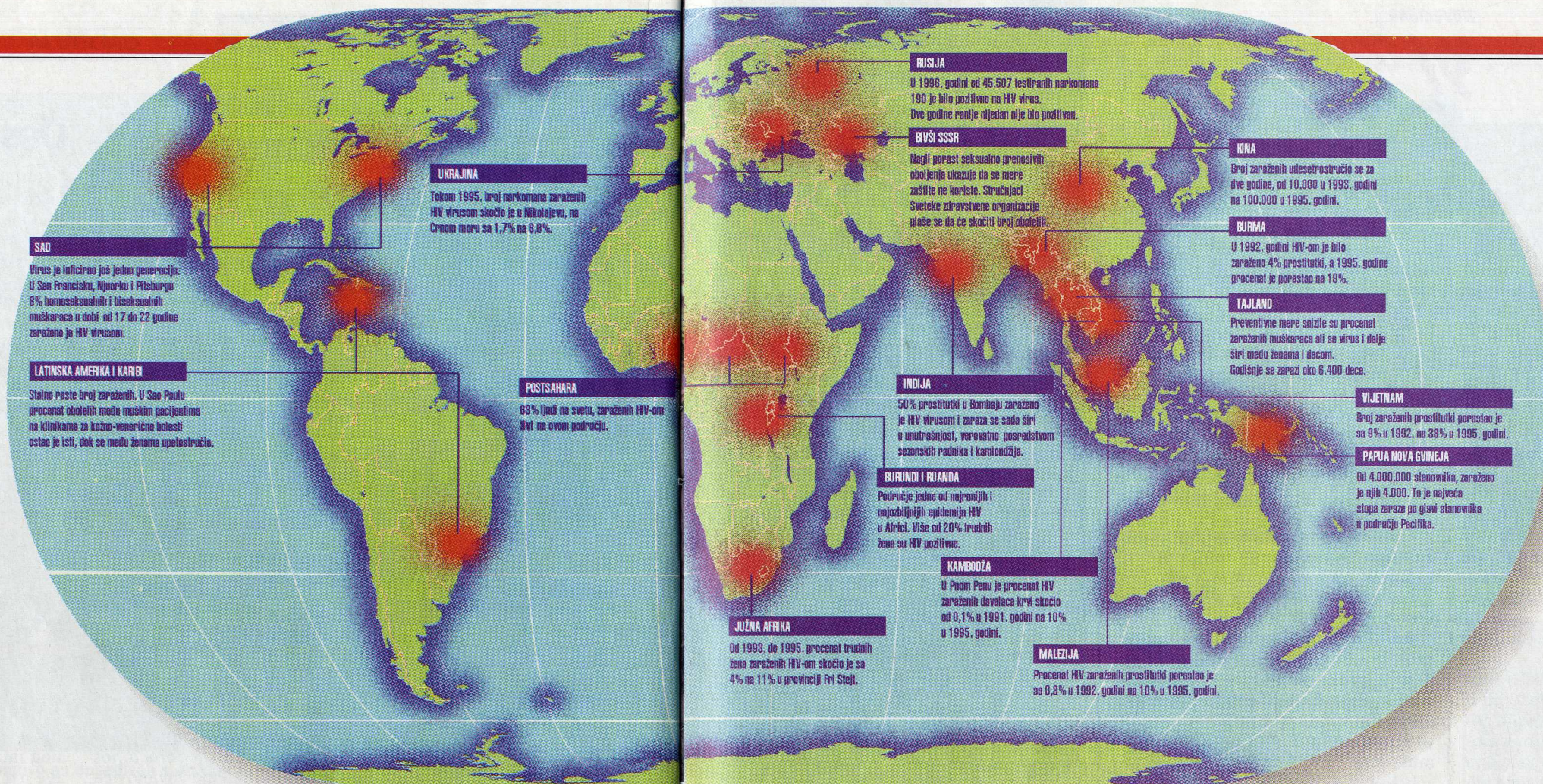
Na desetine vakcina, na stotine antivirusnih preparata koji su u laboratorijskim uslovima mnogo obećavali, pri primeni na ljudima - pre ili kasnije, gubili su bitku sa virusom koji ima fantastičnu sposobnost mutacije. AZT, ddI, ddC, 3TC, 4DT, pomenimo samo najpoznatije od njih, bili su ili previše toksični, ili nedelotvorni na duži rok. Pokazalo se gotovo nemogućim „uhvatiti“ makar jednu partikulu virusa koja bi bila osnov za proizvodnju vakcine i koja bi bila prisutna u svakom njegovom „primerku“.

Danas je princip izrade vakcine dobro poznat i isti za bilo koji mikrob. Prvo što imunski sistem prepozna kao strano jesu proteini virusa, naročito oni koji se nalaze na njegovoj površini. Ali prof. dr Lik Montanje, istraži-

SIDA

PAMETNIJA OD NAUKE

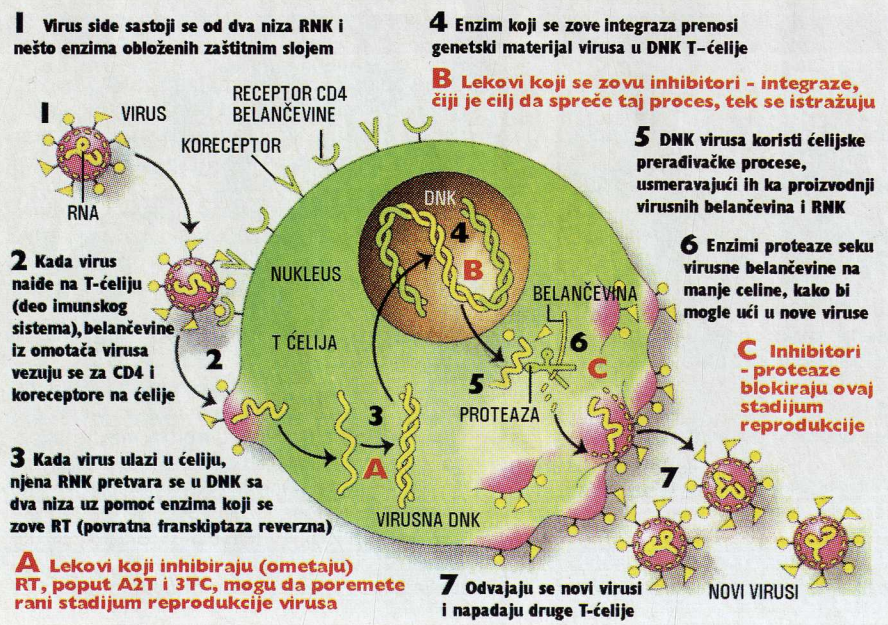
Nijedna bolest do sada nije ispitivana kao „sindrom stečenog gubitka imuniteta“, ali se ne zna ni kako je zaustaviti da ne bi 2000. godine zahvatila 40 miliona ljudi, niti zašto se ponekad sama povlači

ALARMANTNI RAST: Karta prikazuje zaražene HIV virusom i obolele od side, širom sveta

ŽIVOTNI CIKLUS VIRUSA SIDE I KAKO GA ZAUSTAVITI

vač Instituta „Paster“, objašnjava da se, nažalost, promenljivost HIV odnosi upravo na njegov protein omotača - protein gp 120, pomoću koga se virus vezuje za ćelije imunskog sistema. Na tom proteinu omotača nalazi se pet promenljivih regiona u kojima sekvencna aminokiselina varira od jednog do drugog pacijenta, ali i tokom vremena kod istog pacijenta! Jedan od tih regiona - omča V3 neophodan je za ulazak virusa u ćeliju: on indukuje snažan imunski odgovor, uključujući i sintezu antitela koja ga neutrališu. Zato je ovaj region korišćen kao jedan od mnogih kandidata za vakcinu. Neutralizacijom tog mesta postiglo bi se da se zaustavi ulazak virusa u ćeliju.

Međutim, dovoljno je da se u virusu izmeni samo jedna aminokiselina, pa da on izbegne neutralizujuća antitela. A to se događa veoma često. Izolovano je preko hiljadu različitih sojeva HIV, grupisanih u osam ili devet različitih familija. Da li nam je potre-

MEZIK DŽONSON

bno devet vakcina? Šta će se desiti ako bi od devet postalo 20 familija?

Otkriće efikasnog cepiva za izumitelja će značiti ne samo svetsku slavu već i neizmerno bogatstvo. Zato, uprkos obimu investicija, najveće svetske farmaceutske kuće neumorno rade na rešavanju ove enigme. Za budućnost i trenutak velikog otkrića, Svetska zdravstvena organizacija (SZO) već je odredila četiri zemlje u kojima će se, na velikom uzorku, proveravati uspešnost vakcine.

To su, naravno, zemlje Trećeg sveta: Uganda, Brazil, Tajland i Ruanda (eventualno Obala Slonovače). Razlog: samo u zemljama u kojima je zaraza poprimila ogromne razmere (zahvatajući tri od 15 odsto stanovništva) moguće je pokazati efikasnost vakcine.

A takvih zemalja je, na žalost, sve više...

U Africi je 70 odsto svih slučajeva side zabeleženih u svetu, a broj seropozitivnih žena varira između pet i 30 odsto. U podсахarskoj Africi nastanjeni je svega oko deset odsto svetske populacije, ali sa 83 odsto žena i 90 odsto dece od ukupnog broja zaraženih na planeti. Centralna i istočna Afrika su na čelu po broju obolelih, ali se epidemija brzo širi na jugu, posebno u Zambiji, Zi-

mbabveu i Svazilendu. Procenat zaraze na kontinentu varira između jedan i 20 odsto.

U Malaviji, na primer, oko milion i po osoba od 11 miliona stanovnika je HIV pozitivno, a 40.000 ima završni stadijum side. Pri sadašnjem tempu širenja bolesti, do kraja veka umreće oko 600.000 ljudi, a 800.000 dece ostaće bez oba roditelja. U ovoj zemlji, devojke između 15 i 20 godina čine 60 odsto zaraženih!

U Tanzaniji (30 miliona stanovnika) zaraženo ih je 1,5 miliona, a 200.000 je podleglo. Zdravstvene vlasti evidentirale su 82.000 slučajeva „punog AIDS“, ali sve procene govore o pola miliona obolelih u poslednjoj fazi bolesti.

Zimbabve već nekoliko godina uživa neslavnu reputaciju zemlje sa najvećim brojem zaraženih u Africi.

Svaki deseti stanovnik Obale Slonovače je seropozitivan.

Od 17 miliona stanovnika Ugande, svaki deseti je zaražen sidom. Pogodena je svaka peta osoba u seksualno aktivnoj populaciji. Žene su dvostruko više zaražene, a u uzrastu između 15. i 19. godine - čak šest puta više nego muškarci.

U Keniji, od sedam odsto zaraženih prostitutki 1980, došlo se do 75 odsto u 1991. Generalno gledano, upozoravaju stručnjaci, 90 odsto novih slučajeva side biće zabeleženo u zemljama u razvoju...

SIDAGEJT: Ronald Regan je bio prvi američki predsednik koji je javno progovorio o Sidi. Za borbu protiv Side Amerika godišnje izdvaja više od dve milijarde dolara

RUDOLE NUREJRI

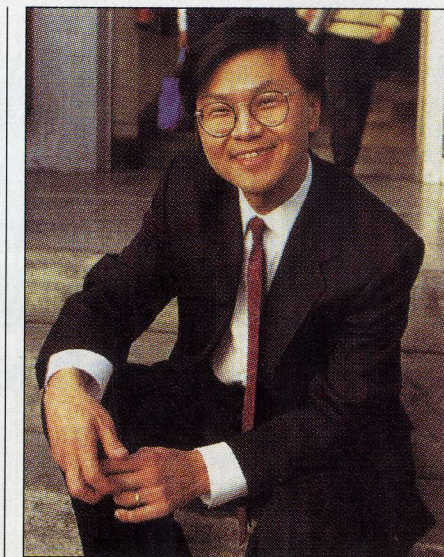
1990. godinu, u zemljama sa oko 635 dolara dohotka po glavi stanovnika za zdravstvo se odvoja oko šest dolara godišnje. Za ispunjavanje minimuma higijenskih uslova, ne uzimajući u obzir sidu, neophodno je obezbediti najmanje 12 dolara. (U prošloj godini Jugoslovenima je za lekove „razrezan“ dolar po glavi stanovnika.)

U takvoj situaciji siromašni ostaju poligon za istraživanje. Oni, izvesno, neće iskusiti ni prednosti terapije za koju je dr Dejvid Ho (David Ho), direktor „Aron Dajamond“ istraživačkog centra za sidu u Njujorku, proglašen „čovekom godine“ u tradicionalnoj, 70 godina dujoj akciji američkog magazina „Tajm“.

On je četvrti koji je izolovao HIV. Dr Ho je upotrebio „koktel terapiju“, sastavljenu od moćnih inhibitora proteaze i poznatih antivirusnih preparata (AZT i 3TC), na pacijentima u prva tri meseca posle infekcije. Rezultat: virusu se u krvi praktično izgubio svaki trag!

„To daje nadu da ćemo u naredne dve-tri godine biti u stanju da potpuno eliminišemo HIV“, tvrdio je dr Ho pre godinu dana.

Problemi raznih vrsta i ovde ostaju otvoreni. Od onoga da bi terapija mogla da zakaže, preko činjenice da pomaže tek malom broju sveže inficiranih osoba (i još manjem broju sposobnih da tretman plate 20.000 dolara ▶

DR DEJVID HO: Posle primene njegove koktel terapije HIV virusu u krvi izgubio se trag

K O N D O M I

Samo apsolutna seksualna apstinencija i apsolutno uzdržavanje od narkomanskih izazova (čak i od „duvanja“, jer snižava kritičnost i preči rizičnim kontaktima) pružaju stopostotnu zaštitu od side. No, kako je prvo malo verovatno a drugo teško moguće, jedina relativno pouzdana zaštita ostaje - kondom.

To je razlog da se širom sveta industrija gumenih proizvoda, ali i medicinski srušnjaci, sve više usredsređuju na razvoj i unapređenje ovog proizvoda: osim klasičnih kondoma, u čijoj proizvodnji je dosad ispoljena neopisiva maštovitost, razvijeni su i pušteni u prodaju i takozvani ženski kondom („uložak“ koji se poput „dijafragme“ postavlja u vaginu i na grlicu materice), pa želatinozno sredstvo kojim se „oblaže“ muški polni organ i, najzad, specijalna pena koja, ubrizgana u vaginu, ima sposobnost da uništi HIV.

A kod nas? Uz nedovoljno izgrađenu naviku da se primeni zaštita koja život znači (kondomi se najviše koriste u agencijama za poslovnu pratnju), do prezerativa je - besplatno - nemoguće doći, sem u propagandnim akcijama koje na Svetski dan borbe protiv side organizuje omladina JAZAS (Jugoslovenska asocijacija za borbu protiv side). U ekonomski iscrpljenoj zemlji, njihova cena je mogući limit preventivnom ponašanju.

Što se svetskih iskustava tiče, u većini razvijenih zemalja Zapada i SAD, brojne humanitarne nevladine organizacije omogućavaju da se do kondoma besplatno dođe, bez pretenzija da „pokriju“ čitavu populaciju, već, pre svega, da vaspitno deluju.

ARTER B.

I S T I N E

- Sida se prenosi seksualnim kontaktom
- Sida se prenosi putem krvi
- Sida se prenosi sa majke na dete tokom trudnoće i porođaja (u oko 30 odsto slučajeva)
- Ne umire se od side, već od mnoštva raznovrsnih infekcija koje napadaju organizam čiji je imunolosni sistem razoren
- Do serokonverzije (stvaranja antitela na HIV) dolazi u prvih mesec dana od kontaminacije virusom, ali inkubacija, do pojave bolesti, može trajati i 15 godina
- HIV infekcija ne znači obaveznu bolest (ima doživotnih zdravih nosilaca virusa), ali znači doživotnu sposobnost prenošenja zaraze na druge osobe
- U slučajevima regularne zaštite, sida predstavlja minoran, zapravo, teoretski rizik za zdravstvene radnike
- Kondom je najpouzdanija poznata zaštita od side
- Sida je bolest koju prati najdrastičnija socijalna diskriminacija koju svet poznaje, iako bez realnog osnova
- Sida se ne dobija, ona se UZIMA
- Treba izbegavati mašinice za brijanje i četkice za zube bolesnika, jer mogu da dođu u dodir sa zaraženom krvlju
- Frizerski, pedikirski, manikirski saloni i oni za tetoviranje „opasni“ su ukoliko sva sredstva koja se upotrebljavaju pri radu nisu potpuno sterilna

Z A B L U D E

- Da je običan socijalni kontakt sa HIV inficiranim i obolelima opasan po zdravu okolinu
- Da su čaše, tanjiri, ubrusi bolesnika opasni ukoliko ih upotrebi neko drugi
- Da komarci prenose sidu
- Da su frizeri, pedikiri, manikiri, saloni za tetoviranje bezopasni (jesu, ukoliko su sva sredstva koja se koriste pri radu propisno sterilisana)
- Da u morima i okeanima HIV može da opstane i ugrozi zdrave kupaće
- Da je opasno pohađati školu sa zaraženim ili obolelim
- Da je transfuzija opasna (nije još od 1995, otako je počelo obavezno testiranje davalaca)
- Da je poljubac opasan: u obraz, nije, a takozvani duboki - jedino ukoliko postoje povrede na usnama ili u ustima
- Da ijedna od dosad „promovisanih“ alternativnih (biljnih, čajnih, fizikalnih) terapija sa uspehom leči sidu
- Da je sida „bolest koja se događa drugima“

Ž R T V E

Sida je iz sveta sramotne tajne iskoračila posle smrti legendarnog glumca Roka Hadsona. Samo nekoliko dana pre no što će napustiti ovaj svet, neprevaziđeni „mačo“ svetske kinematografije saopštio je javnosti da je čitavog života bio „gej“ i da umire od side.

Vrhunska umetnost, kultura, sport polako se navikavaju na prerane smrti. Podmukla bolest tu je uočljiva, pa je i to razlog što se o njoj govori glasnije. Spisak žrtava iz dana u dan je sve duži: Rudolf Nurejev, baletski igrač, umro je „zbog srčanih komplikacija posle teške bolesti“. Njegova borba sa sidom (posledica homoseksualnosti) trajala je nepune dve godine. Pridružili su mu se koreograf i reditelj Majkl Benet, lider grupe „Kvin“ Fredi Merkjuri, glumac Entoni Perkins, modni kreator Halston, zabavljač Liberači, osnivači Američke kinoteke Gari Abraham i Gari Eset, tekstopisac Hauard Ešman

(*Mala sirena, Lepotica i zver*), dramski pisac Čarls Ladlam, lider Džefri baleta Edvard Stirl, kreator Vili Smit, pijanista Pol Džakobs, glumci Lari Rili, Bred Dejvis i Toni Ričardson, igrač i koreograf Arni Žejn, teniser Artur Eš (od transfuzije zaražene krvi), olimpijski pobednik u umetničkom klizanju Džon Kari, Robert Meltorp, Kit Hering, Denholm Eliot, pedijatar i AIDS aktivista Elizabet Glazer (transfuzija) čija su deca takođe žrtve.

Posebno poglavlje predstavlja priča o Medžiku Džonsonu i Gregu Lujanisu. Dvojica sportista, jedan košarkaš, drugi skakač u vodu, obelodanila su da su HIV pozitivna - jedan zbog promiskuiteta, drugi zbog homoseksualnih veza. Oni su svojevrsni heroji američke nacije u kojoj se sida, valjda i zbog broja žrtava, ponašanje manje mistifikuje. Ostatok sveta daleko je od toga...

godišnje), do realne opasnosti da bi „Hoov koktel“ mogao da stvori takvog mutanta virusa, super HIV, koji bi bio rezistentan na sve raspoložive lekove i uzročnik još pogubnije epidemije.

Zasad, srećom, ništa se od toga nije dogodilo. Dogodila se nada utemeljenija od svih ranijih, mada će samo vakcina, jednoga dana, moći da zaustavi epidemiju.

Puževi koraci kojima se napreduje na planu istraživanja zamenjeni su onima „od sedam milja“ na epidemiološkom planu: nekad „prokletstvo homoseksualaca i narkomana“, bolest je učinila da ove nekonvencionalne socijalne grupe promene način ponašanja, da upražnjavaju *safe sex* i koriste sterilne špricve. Broj obolelih među njima počeo je da opada, ali i da raste među heteroseksualnim stanovništvom, posebno među ženama.

Pre nekoliko godina, na deset zaraženih muškaraca u svetu, samo je jedna žena bila HIV pozitivna. Danas, ovaj odnos teži izjednačenju, pa čak i inverziji, što direktno determiniše i broj obolele dece.

A da li je baš sve tako turbobno? Ispitivanje partnera zaraženih osoba koji ostaju zdravi uprkos redovnim seksualnim odnosima bez prezervativa,

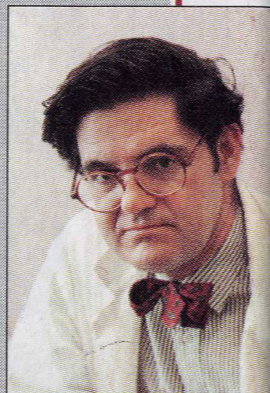
O T P I S A N I

EVROPLJANIN: Šta besparica u YU zdravstvu znači za naših oko 700 obolelih i oko 10.000 inficiranih osoba?

Jevtović: Znači, naravno, diskriminaciju, i u dijagnostičkom, i u terapijskom i, samim tim, u prognostičkom smislu. Mi lečimo svega deset odsto bolesnika koliko-toliko savremenom terapijom. Sve skupe lekove, naime, pacijenti moraju sami da kupe. Preostalih 90 odsto prepušteno je sebi.

EVROPLJANIN: Prosečna dužina preživljavanja domaćih pacijenata je oko dve godine od trenutka ispoljavanja bolesti.

Jevtović: U lečenju side, krajnjeg stadijuma HIV infekcije, ni u svetu se nije daleko odmaklo, ali se mnogo postiže na planu zaustavljanja progresije bolesti. Zato se insistira na ranom otkrivanju infekcije, što se kod nas ne čini, jer ni dijagnostički ni terapijski praktično nismo šta da ponudimo tim ljudima.

Dr Đorđe Jevtović, rukovodilac Centra za HIV i AIDS na Institutu za infektivne i tropske bolesti

otkrila su njihov poseban ćelijski imunitet, koji prepoznaje veliki broj delova omotača virusa i štiti, do određenog nivoa, od malih doza HIV koje se prenose snošajem. Hoće li biti moguća vakcinacija malim dozama virusa? Do odgovora na to pitanje još je jedan, ali nepremostiv korak.

Kako tek gledati na slučajeve spontanog izlečenja? Jedna Amerikanka i desetak afričkih prostitutki prešle su spontano, iz HIV pozitivnog u HIV negativan status!

Sida i dalje ostaje zagonetka. ■

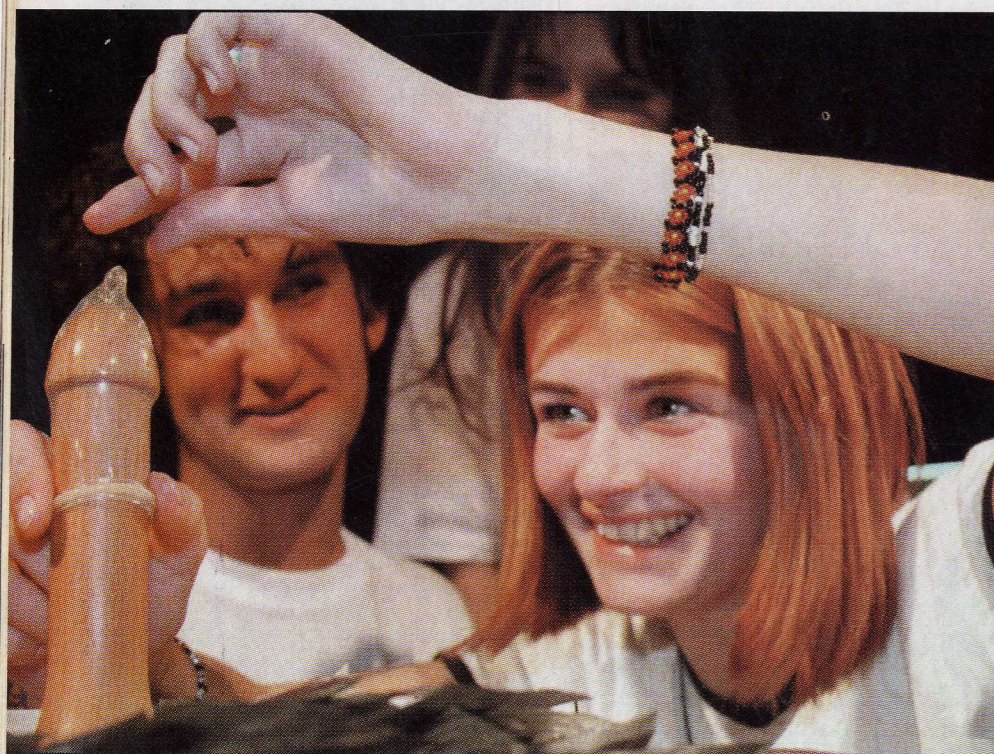
NADA KOSTIĆ

PRVA SMRT 1959.

Tri su verežije o prvoj registrovanoj žrtvi side u svetu. Po jednoj, dr Margaret Rask, Dankinja koja je jedno vreme radila kao hirurug u Africi, smatra se prvom žrtvom side na zapadu. Umrta je 1977. Po drugoj, za „nultog pacijenta“ smatra se Stjuart Gaetan Duga, Amerikanac koji je, radeći kao stjuart za jednu kanadsku avio-kompaniju, imao 2.500 homoseksualnih kontakata pre smrti 1987.

Retroaktivno, za prvu žrtvu mogao bi se smatrati i izvesni Dejvid Kor, Englez iz Stokporta u blizini Mančestera, koji je umro 31. avgusta 1959. sa dijagnozom: uzrok smrti nepoznat. Lekari su sačuvali u parafinu uzorke tkiva ovog 25-godišnjaka u čijoj je istoriji bolesti mnogo šta, tri decenije kasnije, ukazivalo na sidu. Specijalna metoda analize gena, primenjena na Univerzitetu u Mančesteru, potvrdila je sumnju: apsolutno prisustvo HIV.

ODBRANA I ZAŠTITA: Kratki kurs onesposobljavanja virusa

POLIGON

AV-8B HARIJER: Taksi za specijalce

Kontejner za komandose

Britanska kompanija AVPRO konstruisala je podvesni avionski kontejner EXINT za borbeni avion sa vertikalnim poletanjem i sletanjem AV-8B harijer, namenjen za smeštaj dva komandosa u putnoj borbenoj opremi. Stručnjaci te kompanije objašnjavaju da je EXINT nastao na osnovu iskustava britanske armije iz operacije Pustinja-ka oluja i rata u Bosni. Kontejner je opremljen sigurnosnim padobranom,

laka konstrukcija od kompozitnih materijala omogućava mu da pluta na površini vode, a opremljen je i satelitskim pozicionim sistemom SARS. Avion harijer može da nosi dva takva kontejnera, a osnovna namena mu je ubacivanje ili evakuacija pripadnika specijalnih snaga iz dubine protivničke teritorije, spasavanje oborenih pilota i hitno prevoženje ljudi ili posebne važne vojne opreme.

Vučna snaga ruske armije

Kada se nedavno na stambenu četvrti grada Irkutsa na dalekom istoku Sibira srušio transportni avion ruske vojske, svet je bio zapanjen razmerama katastrofe. Podatak da je oko 160 osoba poginulo izgledalo je ne-realno, ali samo ukoliko se ne uzme u obzir tip aviona koji se srušio. Reč

je o letelici projektovanoj u Konstruktorskom birou „Antonov“ a nosi oznaku An-124 i nadimak ruslan. To je jedan od najvećih transportnih aviona na svetu. Težak je 404,5 tona, dugačak 73 metra, raspon krila mu je 69 metara (što je, recimo, za trećinu više nego na putničkom boingu 747, popularnom džambo džetu), a visok je čak 21 metar (do vrha repa). Dakle, avion je bio i viši i duži od četvorospratne zgrade u Irkutsku u koju je udario. Taj avion smatra se vučnom snagom ruske armije, jer može da preveze 88 mar-naca i 150 tona tereta na daljinu od 4.500 kilometara pri maksimalnoj brzini od 860 km/h. Ili: u njega se mo-

Tihi ubica

Specijalne snage svih modernih armija sveta raspolažu opremom koja prati trend najsavremenijih vojnih tehnologija - termovizijski nišani, satelitski komunikatori i navigatori, hologramski uređaji, čak i male atomske bombe veličine aktenašne. Ipak, nezamenljivi segment njihove opreme čini i hladno oružje čija je upotreba stara koliko i ljudski rod. Dobro poznato srednjovekovno oružje kojim su pljačkaši i secikese iz doba Robina Huda iz zaseda tiho ubijali usamljene vitezove koji su se vraćali sa krstaških pohoda bili su samostreli. Pojavom vatrenog oružja oni padaju u zaborav, da bi danas u eri konflikata niskog intenziteta, ponovo postali nezamenljivo oružje u prepadima i zasedama, ali ovoga puta u rukama komandosa, terorista ili paravojnih formacija.

Moder-ni samostreli po

svojim performansama daleko prevazilaze svoje pretke - domet im je 500 metara, imaju optički nišan, na 100 metara probijaju standardne šlemove, a na 250 pancire ili štitnike.

Napravljeni su od kompozitnih materijala koji su izuzetno otporni na spoljne uticaje, često su ofarbani maskirnom šemom, a strele su izradene po principima aerodinamike. Upotreba ovog oružja, zbog tihog dejstva i razornog učinka na ljudskom tkivu, osim što eliminiše protivnika, deluje i kao sredstvo za izazivanje straha i panike. Upotrebljavano je u svim lokalnim ratovima - od sukoba u Vijetnamu, do danas, a korišćen je i u sukobima na prostoru bivše Jugoslavije.

KARAKTERISTIKE	
težina (t)	404,5
dimenzije (m)	73,0x69,0x21,0
maksimalna brzina (km/h)	860
maksimalna visina leta (m)	12.000
radijus kretanja (km)	4.500
motori (kgs)	4D18T, 4x23.370
posada	4
naoružanje	nema
maksimalni teret	88 marinaca+150 t

AN-124: veći od četvorospratnice u koju je udario

Najbolje čuvana vojna tajna u Americi je način ometanja radara

Kako se proizvodi i od čega se sastoji kompaktni disk?

Štampa kompaktnih diskova je relativno prosta. Providna plastika se presuje preko matrice, a zatim se dobijeni nazubljeni otisak prekrija finim reflektujućim slojem aluminijuma ili srebra. Na kraju se ova površina, koja podseća na ogledalo, zaliva dodatnim zaštitnim slojem plastike. Čak i ako nađete džinovski CD i montirate ga ispred automobila, neće te uspeti da zbunite radar.

Otkud nam onda priča o magičnom kompaktnom disku?

Najverovatnije je posredi mistifikacija jednog predmeta koji ne može laički u potpunosti da se shvati. Fascinantno je to da ljudsko uvo ne može da registruje razliku između originalnog zvuka i snimljenog zapisa sa CD-a, a laser kojim se zapis očitava čini ga maltene mističnim, pa se neko dosetio da mu dodeli još jedno čarobno svojstvo.

MISTERIJE

CD ubica radara

Može li moderni „nosač zvuka“ da „maskira“ pravu brzinu automobila

Retrovizor automobila je idealno mesto za kačenje sitnica: privezaka, amajlija, lutkica, duhovitih poruka, zastavica omiljenog sportskog kluba, nacionalnih obeležja, mirišljavih jelkica... Ali, zašto sada kače kompaktni disk?

Odgovor je neočekivan: kompaktni diskovi ometaju policijski radar za merenje brzine automobila!

Pre nego što su se pojavili „spasonosni“ kompaktni diskovi, iz Bugarske su dovoženi radar detektori koji signalizuju prisustvo radara zvučnim signalom. Detektori navodno imaju i po nekoliko radarskih opsega, laser i cenu od 70 do 300 maraka!

Postojeći radar detektori mogu biti aktivni ili pasivni. Aktivni su efikasniji, jer osim što otkrivaju radarski snop, uspevaju i svojom emisijom da ga zbune. U većini zemalja zbog ovoga su zabranjeni. Nevolja po vozača je što kontrolor može da utvrdi prisustvo ometanja.

Pasivni detektori ne mogu da se otkriju, ali oni daju samo zvučni signal vozaču i na njemu je da brzo odreaguje i pritisne kočnicu. Ovi detektori su veoma efikasni u odnosu na stare modele radara koji se montiraju na haubu patrolnog vozila i intenzivno zrače, ali su prilično neefikasni kad su u pitanju pištolji koji se usmeravaju ka vozilu na malom rastojanju.

Neočekivano čudotvorni kompaktni disk. Broj automobila sa čijih retrovizora sija kompaktni disk sve je veći.

U milicijskom odeljenju za održavanje radio-tehnike u časovima dokolice izveden je neformalni eksperiment merenja karakteristika kompaktnog dis-

ka. Rezultat eksperimenta negira postojanje njegovih bilo kakvih neuobičajenih karakteristika. Važnije da su zabeleženi slučajevi hvatanja vozača sa CD-om.

Postoji mnogo vrsta radara, a policijski spada u relativno jednostavne. Merenje brzine automobila zasniva se na merenju Deplerovog efekta. Radar zrači u smeru automobila određenom frekvencijom elektromagnetskih radio-talasa. Za ovakav radar veća razlika u frekvencijama od dozvoljenje neoboriv je dokaz da se automobil kreće brže. Da bi se radar zbunio, bilo bi neophodno poništiti promenu frekvencije odbijenog signala, dolazni signal u potpunosti apsorbovati, ili, kao najdrastičnije rešenje, signal zaglušiti mnogo jačim signalom. Prvi pristup je praktično neostvariv; drugo rešenje pokušavaju da realizuju američki naučnici koji projektuju takozvane nevidljive (Stealth) avione, a treće rešenje primenjuju aktivni radar detektori.

Magistar astrofizike Milan Žirković, istraživač saradnik Katedre za fiziku i astronomiju Džavrnog univerziteta Njujorka i Beogradske opservatorije, koji je diplomirao eksperimentalnu i teorijsku fiziku kaže: „Uopšte mi nije jasno na

koji bi način CD imao uticaja na policijske radare. Kvantitativni rezultat merenja Deplerovog efekta generalno ne zavisi od oblika tela koje se meri, a ni od sastava površine. Izuzetak su, naravno, tehnologije primenjene za izradu *Stealth* vojnih aviona, koje su, međutim, i dan-danas jedna od najbolje čuvanih vojnih tajni i teško da se mogu na bilo koji način povezati sa kompaktnim diskovima.“

LADISLAV STRUHARIK

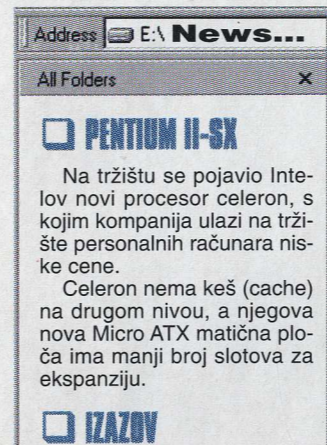
Detektori za radare koštaju od 70 do 300 maraka

Policija neveruje u čudotvornu moć kompaktnog diska

RAČUNARI

Kvantumov hard disk big fut dostigao je kapacitet 12 GB ili 12.000.000.000 bajta

Već za nekoliko godina na tržištu bi se mogli pojaviti procesori kvantum (Quantum) deset puta brži i daleko

manji od sadašnjih, zahvaljujući revolucionarnom otkriću koje predstavlja izazov zakonima fizike.

„Kvantumov mehanički tranzistor je ekvivalentan paljenju sijalice bez dodirivanja prekidača“, kažu istraživači u Nacionalnoj laboratoriji Sandija u Nju Meksiku. Reč je o tehničarima koji funkcioniše tako što elektrone pomera sa staze na stazu kroz prepreku koja je, prema učenju klasične nauke o fizici, nepremostiva. Laboratorija tvrdi da će ovo revolucionarno otkriće ponuditi bilion operacija u sekundi, dakle, deset puta veću brzinu od one današnjih tranzistora.

NOVA TEHNOLOGIJA ZAPISA: Optički disk povećao kapacitet

Sigejt probija plafon

Korporacija Kvinta (Quinta), podružnica Sigejta (Seagate), najavila je tehnološki proboj koji bi mogao da nasledi Vinčesterov (Winchester) HARD DISK. Nazvana Optički podržan Vinčester (Optically Assisted Winchester, OAW), ova tehnologija ima isto toliko zajedničkog s magnetno-optičkim diskovima kao i s konvencionalnim magnetskim hard diskovima. Ali OAW koristi veštu tehničku kombinaciju kako

bi prevazišao nedostatke magnetno-optičkih formata u veličini i performansama. To omogućava daleko veću gustinu zapisa na veličini klasičnog Vinčesterovog hard diska. Performanse su slične Vinčesteru, ali će ga OAW zato daleko nadmašiti trajanjem. Kvinta još nije najavila nove proizvode zasnovane na OAW tehnologiji, ali će to učiniti do kraja godine. To znači da bi se prvi OAW diskovi mogli pojaviti 1999.

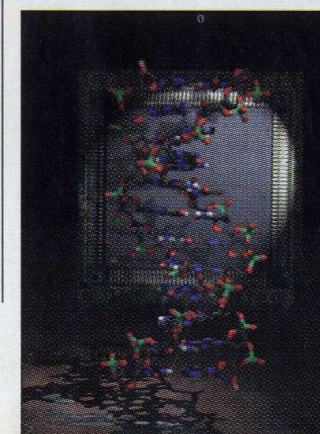
Genetski inženjering

Ključ za moćne elektronske sprave 100 puta manje od sadašnjih sa 100.000 puta više elektronskih kola, mogao bi biti u rukama majke prirode.

Izraelski istraživači traže inspiraciju u biološkim modulama poput DNK (deoksiribonukleinske kiseline), tragajući za načinom da elektronske materijale sklope u elektronsko kolo. Ova tehnologija, koja je i dalje samo ideja, zasniva se na konceptu kojim bi se pojedinačne molekule navele da jedna drugu prepoznaju i da se spoje kako bi sačinile jedno elektronsko kolo. Takvo prepoznavanje svojstveno je isključivo biološkim molekulama, odnosno deoksiribonukleinskoj kiselini.

Zasada su istraživači uspeali da demonstriraju pove-

zivanje dveju zlatnih elektroda međusobno udaljenih 12 mikrona. „Međutim, verovatno će proći 20 godina pre nego što dobijemo čipove s genetskim inženjeringom“, kaže Uri Sivan, profesor fizike na izraelskom Institutu za tehnologiju. Da biste spojili jednu tačku s drugom, potrebna vam je jedinstvena molekularna veza, a nju je veoma teško kontrolisati.

VIZIJE

Lu Gerstner (Lou Gerstner), predsednik IBM

Zamislite samo: Amerikanci troše više na kompjutere nego na televizore. Fordov model taurus kompjuterizovan je više nego prvi Mesečev modul. A čipovi u današnjim sega igricama moćniji su od superkompjutera iz 1976.

Naravno, mi sad jašemo na idućem velikom tehnološkom talasu: pojavi moćnih globalnih mreža poput Interneta. Ovde se dešava nešto veoma bitno. Mreže ruše fizičke barijere među državama, tržištima, kulturama i narodima. Ta povezanost će sve izmeniti: način na koji se zabavljamo i međusobno opfodimo, menjamo izgubljenu vozačku dozvolu i rezervišemo mesto u avionu.

Stiv Džobs (Steve Jobs), v. d. predsednik i koosnivač Epla (Apple)

Kada smo izbacili epl II bio je to potpuno drugačiji kompjuter, koji je radio na potpuno drugačiji način, koristeći potpuno drugi deo vašeg mozga. Otvorio je svet kompjutera za ljude koji su drugačije razmišljali.

Kupovali ste kompjuter s već instalisanom bazom. Da biste to učinili, morali ste misliti drugačije. I sada morate biti od onih koji drugačije misle da biste kupili Eplov kompjuter.

Bil Gejts (Bill Gates), predsednik Majkrosofta (Microsoft)

Zahvaljujući Murovom (More) zakonu (o periodičnom udvostručavanju kompjuterskih performansi), mikroprocesor je sada milion puta brži nego što je bio kada sam ja napustio školu. Za dvadeset godina biće još toliko brži. Predstava o kompjuteru za deset godina veoma će se razlikovati od današnje. Zato je ovo polje rada tako zabavno. Čudesno je to što me i posle 22 godine rada ovaj biznis fasciniira isto kao i na početku. Gotovo je zastrašujuće koliko će promeniti svet. Mislim da je moj posao na najboljem mestu na svetu: u centru zbivanja.

Od početka rata 60 odsto mladih posetilaca psihijatrijskih ordinacija pokazuje simptome duševnih bolesti

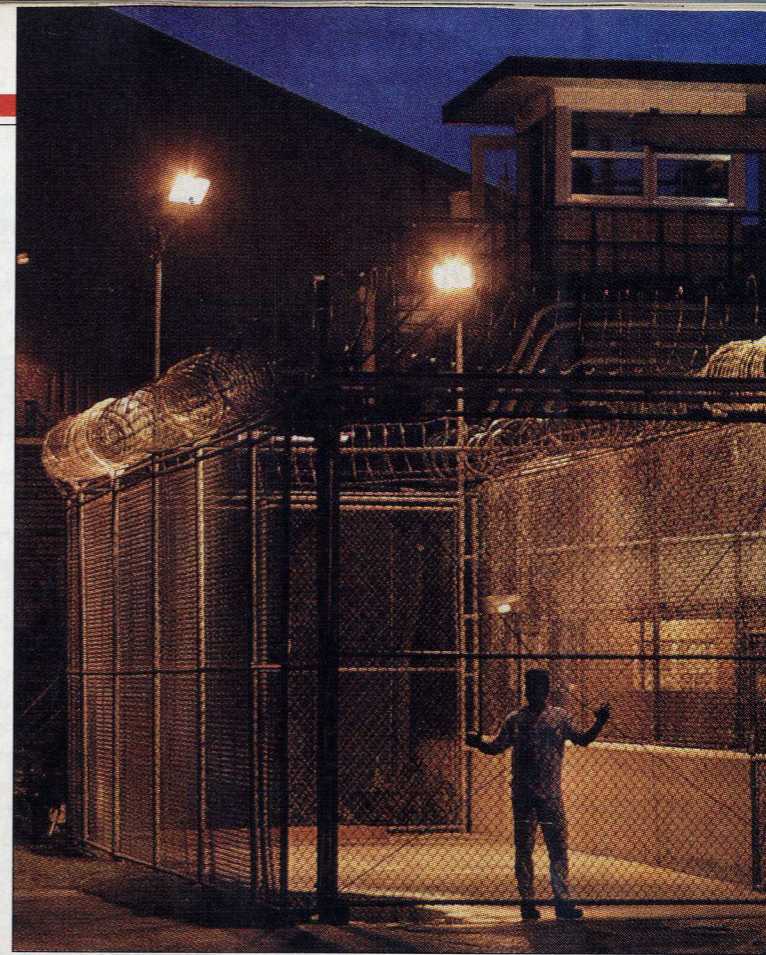

SAMOUBISTVA

DECA beznada

Kada nijedan pokušaj da se izbave iz teskobe i depresije ne uspe, mladi pokušaju da se ubiju

Više od 50 odsto zatvorenika niko iz porodice nije posetio

Srpska
porodica,
osnovna ćelija
društva,
potpuno je
razbijena

Milka Babić,
socijalni radnik
Centralnog
zatvora
u Beogradu

U SVETU BEZ KNJIGA

Paradoksalno je, ali rad s mladima u zatvoru sudar je sa suštinom života, a ona pokazuje da ovo društvo ne ulazi u pamet i duhovnost.

Nedavno sprovedena anketa među decom u beogradskoj opštini Stari grad, dakle, jednom od najurbanijih središta Srbije, pokazuje da trećina dece uopšte nije videla knjigu pre polaska u školu, a da čak 39 odsto malih Beograđana pre sedme godine nije bilo u pozorištu. Statistika takođe kaže da na Balkanu živi svega 3,2 odsto visokoobrazovanog sveta, dok ih je 34 odsto potpuno nepismeno. U Srbiji, pak, imamo svega tri odsto ljudi sa fakultetskom diplomom, a čak 60 odsto naroda samo sa osnovnim obrazovanjem.

"Dragiša Mišović" u Beogradu, ne smatra neozbiljnim pokušajem samoubistva. "Ma koliko naivan i nevešt, svaki pokušaj samoubistva, pa i onaj sa nekoliko aspirina, jeste akt ozbiljnog trpljenja i zahteva intervenciju okoline, uključujući i stručnjake", kaže on. "Kada nijedan pokušaj da se mladi izbave iz teskobe i depresije ne uspe, oni pribegavaju suicidu kao krajnjem rešenju; oni pokušavaju da se ubiju najčešće impulsivno u trenutku kad više ne mogu da podnesu trpljenje, nezadovoljstvo, tugu...", ►

Jebali su mi majku - kaže osamnaestogodišnji Ivan D., mesec i po pošto je drugi put pokušao samoubistvo. Dok govori, unezvereno vrti glavom prsećajući se agonije koja se završila ispumpavanjem stomaka na stolu beogradskog Urgentnog centra. Na pitanje na koga misli kada to kaže, odgovara: "Na lekare".

Ivan D., do pre dve godine vrlo dobar beogradski srednjoškolar, i, kako za sebe kaže, "barem dvostruka izbeglica", ironično potvrđujući dijalektiku većine analitičara masovne depresije adolescenata, koji dokazuju da je protekli rat bio poslednji stadijum komunizma u Srbiji. Svi društveni lomovi za poslednjih pola veka, posebno intenzivirani od početka devedesetih, najčešće su se "prebijali" u ionako krhkoj srpskoj porodici. "Srpska porodica, kako kažu, osnovna ćelija društva, potpuno je razbijena. Na ivici egzistencije, nesigurna u sebe i svoje ciljeve, porodica takav model pruža svojim članovima u odrastanju. Taj model je, dakle, nesigurnost i kolebanje", kaže za "Evropljanin" Slobodan Ilić, sudski psiholog u Centralnom zatvoru u Beogradu.

Do 1991. Ivan sa ocem, potpukovnikom JNA, majkom i bakom živi u Zagrebu. Sa jugoslovenskom vojskom uzavreli hrvatsku prestonicu napušta-

ju on i otac. Dolaze u Sarajevo. Majka ostaje "na neko vreme" u Zagrebu da se pobrine za obolelu baku. "Otada sam je video dva puta", priča, "prvi put kad je pre tri godine doputovala ovamo. Došla je na čitav mesec, a ostala četiri dana. Toliko su se svadali. Drugi put video sam je, sam, prošle godine u Budimpešti. Bili smo skupa samo dva sata. Otada se nismo više ničuli."

Četiri dana po povratku iz Budimpešte prvi put je digao ruku na sebe: "Došlo je samo od sebe. Sediš sam u kući i čekaš da neko dođe, da pozove telefonom. Kažem sebi, ako se niko ne javi za dva sata, napraviću nešto. Nigde nikoga. Napunio sam kadu, legao i zarezao skalpelom za karton po rukama. Sve je bilo krvavo, ali nije mnogo bolelo. I dalje sam bio živ. Onda me uhvatila panika i istrčao sam u haustor. Komišije kažu da sam vikao, ali ja se ničega ne sećam. Kada je došao po mene, otac je bio ljut. Tada me nije udario. Samo mi je rekao da sledeći put, kad već hoću da se ubijem, sećem bliže šaci. Lekari su mu, kaže, rekli da me spaslo to što sam se sekao suviše visoko."

To što je Ivan D. "sekao suviše visoko" dr Vojislav Čurčić, šef Odseka za adolescentsku psihijatriju u KBC

Pobuna: Za adolescenta suicid je akt protiv trpljenja, a ne protiv života

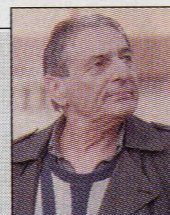

SRBIJA - OTADŽBINA STARACA:	
Indeks starenja (odnos između najstarije i najmlađe starosne grupacije)	
1946.	KOEFICIJENT 0,22 (22 staraca na 100 mladih)
1991.	KOEFICIJENT 0,66 (66 staraca na 100 mladih)
U SVETU DANAS 0,10 – 0,50	

tvrdi dr Čurčić. "Oni, zapravo, žele da to trpljenje, kad već postane nepodnošljivo, prekinu. Za adolescente suicid je akt protiv trpljenja, a ne protiv života."

Za reakciju Ivanovnog oca dr Čurčić nema mnogo razumevanja: "Veliki broj roditelja ne shvata dovoljno ozbiljno pokušaj samoubistva svog deteta. Neretko se ljute i obezvređuju detetov čin. Ali, takve reakcije su očekivane, jer da su bili osetljivi na probleme dece, ovakvih pokušaja ne bi ni bilo". Šef adolescentske psihijatrije u KBC "Dragiša Mišović" upozorava

INTERVJU

Slobodan Ilić, sudski psiholog, Centralni zatvor, Beograd

Ime kriminala je država

Brozova primenjena ideologija bila je strašna, ali zapravo naivna prema onome što imamo sada i čije ćemo posledice tek početi da osećamo. Batina komunizma nema kraja

EVROPLJANIN: Jesu li najmlađi kriminalci svesni svojih dela?

Ilić: Apsolutno svi. Ne beležimo nijedan slučaj niskog koeficijenta inteligencije u našim dosijeima. Štaviše, vrhunski kriminal zahteva vrhunsku inteligenciju. A lako se ode u kriminal u ovakvoj psihozi, koju su kod nas obeležili siromaštvo, rat, izolacija, pervertiran model uspeha, odslikan kroz novac, garderobu, oružje, automobile...

EVROPLJANIN: Jesu li svesni da rade stvari za koje se dopada zatvora?

Ilić: Da, ali većina se oslanja na vlastitu sreću da neće biti otkrivena, ili na dobre pozicije ljudi koji sve mogu. Puka je stvarnost da je, nakon presude, zatvorsku kaznu moguće odlagati do zastarevanja, naravno, prema novčanoj tarifi, koja je manje-više javna. Moguće je i da vas neko vodi da ste na izdržavanju kazne, a da zatvor i ne vidite. To košta više, ali je izvodljivo.

EVROPLJANIN: Kakav realan strah onda taj čovek može da ima?

Ilić: Samo jedan - da ne bude ubijen. Ti su ljudi

gotovo po pravilu nespособni za kvalitetne emotivne veze, bez potrebe za porodicom i obrnuto. Više od 50 odsto zatvorenika niko iz porodice nije posećio za vreme izdržavanja kazne. Istovremeno, ne postoji ni postzatorska zaštita, tako da je logično što 60-65 odsto zatvorenika čine povratnici.

EVROPLJANIN: Ko je kriv?

Ilić: Apsolutno država, koja ne preduzima ništa da zaštiti svoje interese. Drugim rečima, osim profesionalnih ubistava, iza svih drugih kriminalnih radnji stoji država. Zato se

ova pošast i ne zaustavlja. Nije ovaj narod ni blesav, ni drugačiji od ostalih. Stopu kriminaliteta obara samo strah od sankcije, što znači da sankcija mora da se bezuslovno primenjuje. Na taj način ovde će se pitanje kriminala rešiti za mesec dana.

EVROPLJANIN: A ovako?

Ilić: Ovako nam haos tek predstoji. Brozova primenjena ideologija bila je strašna, ali zapravo naivna prema onome što imamo sada i čije ćemo posledice tek početi da osećamo. Batina komunizma nema kraja.

POLUDELI NAROD:

Procenat adolescenata u Srbiji kojima su na psihijatrijskim pregledima utvrđena stanja slična onima koja se manifestuju u duševnim bolestima

do 1992. 20 Odsto

od 1992. 50-60 Odsto

DECA UBICE:

Starosni prosek izvršilaca teških krivičnih dela u Srbiji

1982. 34,2 GODINE

1989. 32,7 GODINA

1995. 24,3 GODINE

rava na to da je i izvan porodice sve manje strpljenja i motivacije da se pomogne mladima koji podižu ruku na sebe. "Ima i graničnih primera: u školi gde je učenik pokušao samoubistvo nastavničko veće donese odluku o njegovom isključenju", kaže dr Čurčić.

Ivanov otac o svemu nerado govori. Ne bi, kaže, da mu se, ime povlači po novinama. "Dovoljno je sramote i bez imena." Priča: "Živeli smo kao i milioni Jugoslovena, ni najbolje ni najgore. Kada je počeo rat, uhvatila me panika: činilo mi se kao da su ga svi dočekali spremniji od mene. Hoću, zbog deteta, da idem iz Zagreba, a žena ne da. Ipak odemo, dobijem prekomandu u Sarajevo. Tamo sastavimo jedva pola godine i beži dalje.

Izlazimo iz Sarajeva, kolima u konvoju, Ivan, ja, dve kćerke i žena jed-

nog kolege. Prolazimo kroz teritoriju koju kontrolišu Muslimani, kad kola stanu. Neće da upali. Ovi moji me obilaze, niko ne sme da stane. Ma, ni da me pogledaju. Njihovi prilaze, prete, pljuju. Ivan na prednjem sedištu samo gleda preda se i ne progovara.

Dočepamo se Beograda, tamo jedva dočekaju da me vrate nazad. Kažu, ti si rodom iz Bosne, treba da se boriš sa svojim narodom. Ja im odgovorim da se ja za to nisam školovao, a sve u sebi mislim na ono kako su me, kukavice, zaobilazile kad su mi se ugasila kola. Skinem se iz Vojske, tad sam još imao nekih para, moglo se."

Prema očevim rečima, Ivan se od tada povukao u sebe. "Provodio je dane čuteći, sa vokmenom na ušima. Zavaralo me je to što je tada u školi imao odlične ocene. Mislim, biće u redu, treba mu vremena da 'svari' sve što mu se izdešavalo. Tih dana počinem sa još dvojicom bivših kolega da radim s naftom iz Rumunije. Krene nam posao, ali dete sam sve manje vidao. Jedan dan vratim se s ture, on sedi u kući, plav kao šljiva. Videli mu mangu-pi nove 'najke' pa hteli da mu uzmu pare. Pitam ga, tek da nešto kažem, jesi li se branio, a on meni da nemam pravo da ga to pitam kad sam ja dezertir i pička, koja je pobegla od rata. Dete od 13 godina. Tako ga prebijem da su mu u hitnoj pomoći četiri kopče stavili na glavu."

Veliki broj roditelja ne shvata dovoljno ozbiljno pokušaj samoubistva svog deteta

Dr Ljiljana Dimitrijević, neuropsihijatar u Studentskoj poliklinici u Beogradu

STUDENTI BEZ NADE

Sve veći broj studenata dolazi kod psihijatra. Najčešći problemi na koje se žale srpski akademci tiču se odnosa sa roditeljima, ljubavi, profesionalnog opredeljenja, nemoći zajednice da ih zaposli i integriše, psihoseksualnog identiteta, paničnog straha od side, koji im odlaže prva seksualna iskustva, ili ih tera u apstinenciju. Oni su depresivni, nesigurni, uplašeni, ne vide smisao sopstvene duhovnosti ako su egzistencijalno ugroženi.

Iskustvo pokazuje da se studenti za psihijatrijsku pomoć najviše obraćaju na drugoj godini studija i pred kraj školovanja. U prvom slučaju reč je o ljudima koji prevazilaze elementarne probleme studiranja - prve ispite i novi oblik nastave - da bi sebi naglo oslobodili prostor za druge probleme. Kraj studija je stresna i često frustrirajuća situacija, jer označava prekid sa dotadašnjim načinom života. Tada se kao dominantan postavlja problem identiteta i smisla egzistencije.

Oni imaju odličnu logičku informaciju, ali ogroman nesklad između intelekta i emocija. Društveni teret uspevaju da prebrode intelektualno, ali emotivno ne. Tada se najčešće dijagnostikuju anksiozno-depresivna stanja, razne fobije i kompleksi. Generalno, to je strašno osećanje beznađa i sve učestalije namere da se po sticanju diplome napusti zemlja. Opstanak ovde za njih znači opstanak samo u biološkom smislu, a sa tim intelekt nigde u svetu, ni u jednom svetu, ne može da se pomiri.

Otac kaže da je upravo taj dan zapamtio kao početak pakla u njegovim odnosima sa sinom. "Od tada radi samo ono za šta je siguran da mi se neće dopasti. Pokušavam da mu objasnim da sam krenuo s ledine i da radim po ceo dan da bih mu obezbedio pristojan život i školovanje, ali se svi ti razgovori završe tako što mi kaže da sam pička, a meni padne mrak na oči."

"Ivanovo detinjstvo" bila je samo još jedna priča o postratnom sindromu srpskog društva, koje još, ne bez izvesnog perverznoeg ponosa, ponavlja kako u netom završenom ratu nije ni učestvovalo. Pa ipak, da se sve ne može završiti na univerzalnoj poštapalici "bili su rat i sankcije", potvrđuje srpsko okruženje, koje je takođe učestvovalo u bratskom puštanju krvi, a danas ipak ne beleži toliku stopu porasta društvenih devijacija.

Dok su u Ljubljani, Zagrebu, Sarajevu i Skoplju izlazak iz Jugoslavije doživeli i kao raskid sa starim običajima i naravima, Srbi su se borili za *status quo*, za vrednosti koje više nikome ni u bližem ni u daljem okruženju nisu značile ništa. Kasnije su saznali da ni njima ne znače mnogo, ali bilo je kasno. Naravno, borba za takav vrednosni sistem ne znači da je on mogao biti sačuvan, ali ostaje činjenica da je svoje protagoniste potpuno blokirala u potrebi da se tom sistemu potraži alternativa.

Srpska politička elita, naravno, objasnila je odbijanje da se podvrgne logici stvari pitanjima opstanka na vlasti. Uvek odana rešenjima koja ne potresaju celu društvenu piramidu, srpska politička elita potresla je samo donje delove te piramide.

Dr Čurčić deli mišljenje da su mladi u Srbiji postali taoci društva tvrdeći da se psihološki problemi mladih u Srbiji do početka devedesetih nisu razlikovali od onih u inostranstvu. "Ako žive u sredini koja nema od-

Bomba u učionici:
Nastavničko veće isključilo je učenika koji je pokušao samoubistvo

ređenu strukturu i suvisao sistem vrednosti, onda takvo nesređeno stanje potencira i nesređenost koja je u njihovom psihološkom biću", tvrdi on i precizira: "Kada su se desile godine 1992. i 1993, vreme potpune društvene dezorganizacije, veliki broj mladih ljudi dolazio je u stanja slična onima koja se manifestuju u duševnim bolestima. U normalnim okolnostima imali smo 20 odsto takvih pacijenata, a od tada svih 50-60 odsto".

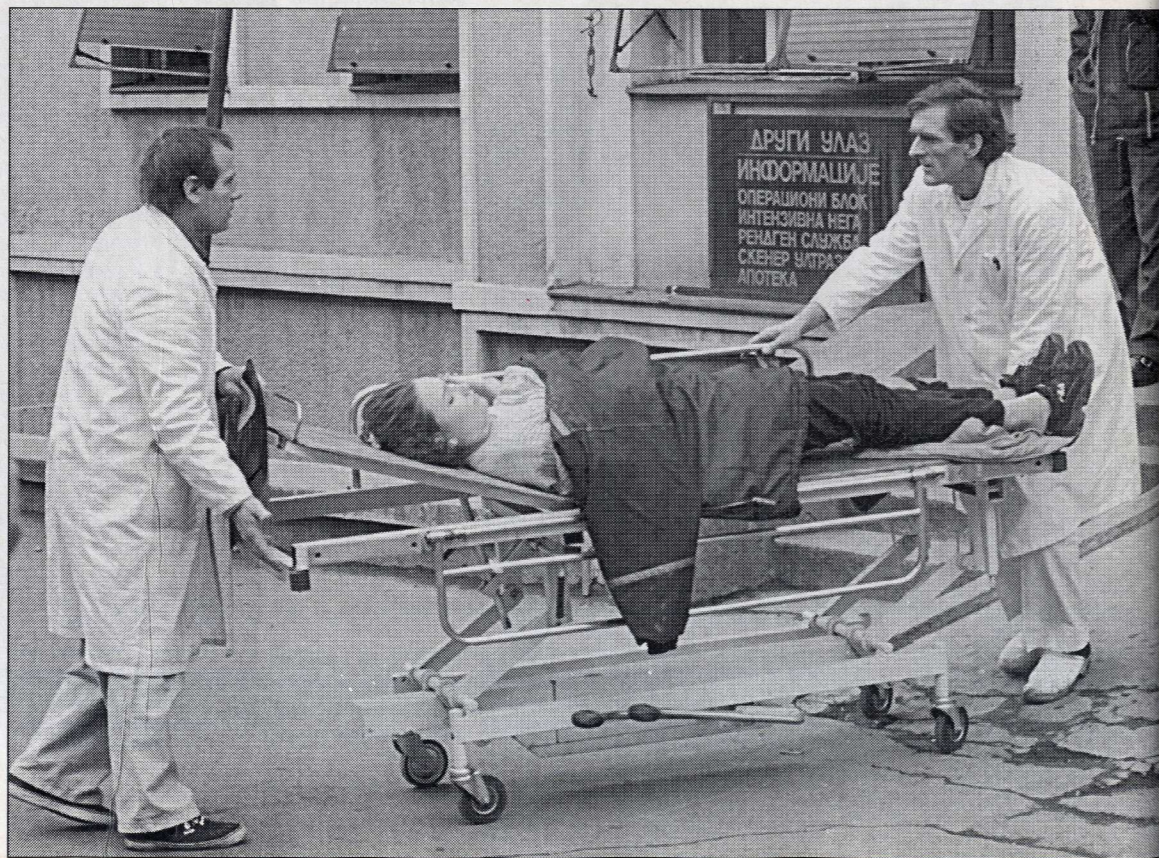
Dok je jednima depresija nametala introvertiji način ponašanja, što je često završavalo u narkomaniji i podizanju ruke na sebe, drugi su reagovali eksplozivnije. Na tom kraju obično ih je čekao kriminal.

Dr Čurčić je ubeđen da je na obema stranama - depresija: "Depresivnost kod dece drugačije se manifestuje nego kod odraslih, koji su plačljivi, tužni, bespomoćni. Mlad čovek je nezadovoljan, napet, uznemiren, arogantan, sklon konfliktima, a, u stvari, depresivan." Prema njegovom mišljenju, tu su uzroci eksplozije nasilja, agresivnosti i delinkvencije, do čega dolazi početkom devedesetih. "Sve mladi adolescenti činili su delikte, sve do pubescencijata od 10-11 godina", kaže načelnik adolescentne psihijatrije u "Dragiša Mišoviću". "Konačno, u većini slučajeva, delikte su činili mladi ljudi iz uobit-

čajenih, reklo bi se normalnih porodica. Da nije bilo takvih društvenih okolnosti, ta deca nikada ne bi postala delinkventi. Njihove velike potrebe, a sve su u tim godinama velike, roditelji nisu mogli da zadovolje zbog ekonomske situacije, i onda su oni prisvajali, uzimali patike, obijali..."

Milka Babić, socijalni radnik u beogradskom CZ, zastupa nešto drugačije mišljenje, prema kome siromaštvo nije neposredno presudno uticalo na porast kriminala kod mladih. "Niko od prestupnika ovde u zatvoru nije počinio krivično delo zbog gladi", kaže ona, optužujući društvo da ne ulaže u pamet i duhovnost. "Od gladi se ne umire, a bez duha je nemoguće živeti. Tokom razgovora sa osuđenima uvek ispliva problem u porodici. Iz zrele porodice retko se skrene u kriminal."

Razgovor sa Babićevom, međutim, otvara jedno od ključnih poglavlja ove priče - sistem vrednosti. Kada su izgubili uporište u porodici, mladi su bili prinuđeni da se identifikuju s onim što im je bilo ponudeno u vladajućem sistemu vrednosti. Za jedan dan sve njihovo vaspitanje i sve čemu su ih učili u školi palo je u vodu. A tamo gde su mafijaši držali govore u parlamentu, političari vitlali pištoljima, a pevači turbo folka opevali podvige i jednih i drugih, nisu imali mnogo izbora.

Depresija: Mlad čovek je nezadovoljan, napet, uznemiren, arogantan, sklon konfliktima

"Hodajući po svetu, video sam da krupne ribe u svim zemljama liče jedna na drugu. Jedino ove naše liče samo na sebe", sa neskrivenim gađenjem kaže Goran, dvadesetpetogodišnjak sa, kako za sebe kaže, "dugogodišnjim iskustvom između Budimpešte i Rima". Ni on ne bi u novine ulazio s punim imenom. "Zbog pandura", kaže. "Što manje znaju, duže žive", smeje se pokazujući rukom na ispučenje ispod levog pazuha.

Ovoj Goranovoj priči prethodi neverovatna avantura u kojoj je sa Vanjom, svojim, kako kaže, "bratom po oružju", za samo 20 dana između Beograda i Budimpešte potrošio 180 hiljada maraka. "Od vrednosti kupili smo samo pola kila 'žutog', sve ostalo otišlo je na provod."

Na pitanje kako su došli do novca, smeju se. Neće da kažu. "Ima svet para, i ne žali ih kao ovi naši", kaže Vanja, koji bi ipak radije da priča o provodu.

"Mi smo ti, brate, selendra, nemaš više gde ni da potrošiš. Najpre smo ludovali po Beogradu, ali samo za četiri dana u Pešti potrošili smo, nisam broja, ali sigurno 150 hiljada. I trošili bismo još, ali nam je nestalo." Priča kako je sve osoblje jednog budimpeštanskog hotela, "od direktora do pralje", četiri dana neprekidno bilo na nogama, njima na usluzi. "Toliko kurvi na jednom mestu nisi u životu video. Poslednje noći zakupili smo toliko onih njihovih turističkih brodova da smo prešli Dunav sve preskačući s jednog na drugi, a kurve za nama", upada Goran. "Pretposlednjeg dana dođu trojica policajaca da nas hapse, da ne pravimo lom. Direktor hotela nas ne da, a oni onako namršteni, ko ovi naši.

Dam im svakom po pet hiljada, oni samo zevaju. Posle su nas čuvali celu noć."

Na pitanje zašto su se otisnuli u svet, Goran priča: "Slobodno napiši da smo izbegli pred izbeglicama koje su nam okupirale grad. Mi smo, bre, deca s Novog Beograda. Kada su došli seljaci s parama, koje su oteli od svojih, pa dezertirali, postalo je neizdrživo. Ovde inflacija ubija, gledam čaleta, nastavnik u školi 30 godina, a plata pet maraka. Prodaje stvari iz kuće za kilo slanine. A na splavovima na Savi, oni. Pratim jedno društvo četiri noći i samo brojim: pukli su samo na muziku 20 hiljada. Da im sviraju četničke, i one njihove. Na kraju, upadnemo Vanja, ja i još četvorica ortaka s palicama, i razbijemo ih. Posle mi kažu da nas traže po gradu. Hej, u mom gradu oni mene traže! Pokupimo se i odemo."

Sve je u rukama društva koje mladima mora da obezbedi tri stvari:

nadu, sigurnost i predvidljivost

VOJISLAV ČURČIĆ,
KBC „Dragiša Mišović“

Vojislav Čurčić,
šef Odseka za
adolescentnu
psihijatriju KBC
„Dragiša Mišović“

Foto: P. Mamuzić

Sociolozi su saglasni u tome da je silazak srednje klase sa socijalne scene u Srbiji, ni punih 15 godina pošto je počeo njen postrevolucionarni oporavak, bio prvi znak nadolazeće poštosti. Ta klasa, koja je bila nosilac društvene stabilnosti, ponovo je ustuknula pred nosiocima poslednje srpske socijalne revolucije. Nova elita za svega nekoliko godina uspeła je da novac građana prelije u svoje džepove. Takva blešteća turbo kultura nije mogla da ostavi ravnodušnim mlade koji su u tim godinama formirali vrednosni sistem. Izbor je bio mali: da se svega dosledno užasavaju i postanu socijalni introverti, što nije bilo lako, ili da postanu kao ponudeni uzori, što je bilo još teže. Na pitanje da li se plaši da će postati sličan onima koje je tukao na splavu, Goran se naglo uozbilji: "Pusti to, lepo je živeti".

"Sve je u rukama društva koje mladima mora da obezbedi tri stvari: nadu, sigurnost i predvidljivost", rešenje je koje za probleme adolescenata vidi dr Čurčić.

"Lepo je živeti, barem prvih deset dana nakon toga", odgovara Ivan D. na pitanje kako se osećao kada bi posle svojih samoubilačkih pokušaja shvatio da je ostao živ.

"Ne znam, jebem li ga", kaže njegov otac na podsećanje dr Čurčića da čak 40 odsto onih koji jednom pokušaju samoubistvo čine to ponovo.

"Osećate li se ikad kao dva depresivna momka iz priče o jadima mladog Srbina", sugestivno pitanje je upućeno Goranu i Vanji.

"E, sad ga puši, novinar", ispaljuje Goran.

ŽELJKO CVIJANOVIĆ
GORDANA ŠORMAZ

JUSU N'DUR (YOUSSOU N'DOUR)

Senegalski etno

U sredi 22. aprila u goste nam dolazi jedna od najzanimljivijih ličnosti na svetskoj pop sceni

Et(n)o ti ga sad, što reče Balašević: taman smo ovde svikli da nizbrdo od Bregovića svaka šuša izvoli - čim joj prefiks *folk* malo dosadi - natakari sebi oznaku *etno*, kao povod, izgovor, opravdanje pa i tumačenje svekolikih seljačenja širom muzike, estrade i javne scene uopšte, kad nama u goste dođe autentični čovek koji je zajedno sa svojim etno korenima izrastao da bude sasvim ravnopravan svakoj kulturi koju obogaćuje, uplićući je s folklornim nasleđem sopstvenog naroda.

Kao i u rokenrolu, tvrdoglavo ubeđenje i neposlušnost roditeljima najviše su pomogli da nadareni sirotan pri ulasku u pubertet postane pevač na komšijskim skupovima. Ubrzo redovno nastupa sa Star bendom, tada najuspešnijim senegalskim sastavom. Osniva '79. sopstveni ansambl Etoile de Dakar, od koga je '81. nastao Super Etoile - verovatno najčuvanija grupa na tom kontinentu. Jusu je u svojoj domovini krunisani kralj tradicionalnog ritma *mbalakh*, koji modernizuje

JUSU N'DUR: Svirao je sa Piterom Gabrijelom, Polom Sajmonom, Brusom Springstinom, Stingom...

PARIZ - DAKAR unazad & uzbrdo

Rođen 9. marta '59. u slumovima Medine, sirotinjskog i nimalo idiličnog dela Dakra, glavnog grada zapadnoafričke države Senegal, bivše francuske kolonije. Nadimak You. Supruga Mamie Kamara, dve kćerke i sin. Omiljena muzika: rege. Omiljeni umetnici, njegovi prijatelji: Sting, Piter Gabrijel i Spajk Li. Omiljeni sport: fudbal. Kao biznismen, u svom muzičkom studiju i disko-kući u Dakru zaposlio je stotinak mladih. „Prihvatam stvari kako dolaze. Muzika je ono što radim najbolje, a ostalo sledi. Osim muzike, najbolje što mogu da im ponudim jeste posao.“

na zadovoljstvo afričke omladine. N'Dur i Super Etoile praktično su stvorili i usavršili sasvim moderni afrički pop.

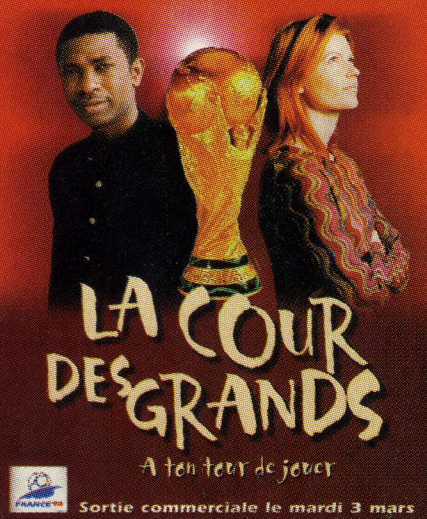
Predvođeci proboj etno zvuka u pop-industriju, divni Piter Gabrijel (Peter Gabriel) '86. uključio je N'Dura na svoj izvršni album *So*, vodeći naredne godine i njega i Super Etoile na svetsku turneju. Sledili su samo uspešni i biseri, kao što je Jusuovo gostovanje na remek-delu Pola Sajmona (Paul Simona) *Grejslend* (Graceland). N'Dur je '88. među zvezdama (Springstin, Sting, Gabrijel, Trejsi Čepmen) svetske turneje *Amnesti internešnel* (Amnesty International). U tom paketu Jusu se sprijateljio s Majlsom Dejvisom (Miles Davis) i Stingovim top-saksofonistom Branfordom Marsalisom, a i prvi put je čuo legendarnu Dilanovu *Chimes of Freedom*. Brandford i *Chimes...*, pojavili su se kao i Dip Forest (Deep Forest) - na N'Durovom odličnom albumu *The Guide* (Wommat), s koga je i svetski hit *Sedam sekundi* (7 seconds) u duetu s Nenom Čeri (Nenah Cherry), takođe jednom od najzanimljivijih crnih ličnosti na svetskoj sceni.

S etiketom liberalne kuće Virgin 1989. godine objavljuje album *Lion* (licenciran i u tadašnjoj Jugoslaviji), na kome je hit-singl *Shaking the Tree* u saradnji sa P. Gabrijelom. Album *Set '90.* producira mu Brajan Inov (Brian Eno), saradnik Majkl Bruk (Michael Brook), a sledeće sezone *Xippi* ukazuje i na istoimeni tonski studio koji N'Dur gradi u rodnom Dakru.

Leta '91. Jusu potpisuje za kompaniju neodoljivog naziva *40 Acres & a Mula Mussicworks*, koju je kulturni režiser/glumac Spajk Li (Spike Lee) stvorio da „uvećava nasleđe veličanstvene afričko-američke muzike (u širokom rasponu stilova)“. N'Dura impresionira Spajkovo posvećenje, a Li veruje da Jusuova muzika baš čini deo tog nasleđa. Plod saradnje je album *Eyes Open* '92. koji N'Dur sam

YOUSSEU N'DOUR • AXELLE RED

Hymne officiel de la Coupe du monde de football 1998

HIMNA SVETSKOG fudbalskog prvenstva

Organizacioni komitet Svetskog fudbalskog prvenstva '98. u Francuskoj, na čijem je čelu Mišel Platini (Michel Platini), među radovima niza muzičara koji će se naći na promotivnom izdanju *France '98*, odabrao je N'Durovu pesmu *La cour des grands* za zvaničnu himnu ovog najvećeg globalnog takmičenja. Francusku igru reči u tom naslovu, koja (približno) znači *Igralište odraslih* ili *Društvo najvećih*, svetski vladar fudbala Fifa prevela je kao *The Beauty of the World at Play* (Lepota sveta u igri). Na snimku N'Dur je u duetu s poznatom belgijskom pop-pevačicom Aksel Red (Axelle Red).

La cour des grands je premijeru imala 4. decembra '97. u Marselju, pri žrebu za finale *World Cup '98.* a na nosačima zvuka u prodaji je od 3. marta. Obožavalac fudbala bar koliko i gorljivi „mešalac kultura“, N'Dur se u ovoj kampanji ipak pojavljuje bez svoje sveprisutne košarkaške kاپice.

producira, i dobija norinacije za „Gremi“ (Grammy).

Veteran mnogih dobrotvornih i političkih akcija i koncerata, u Godini deteta Jusu postaje putujući ambasador Unicefa, nastavlajući borbu za ljudska prava, zaposlenje, protiv side i - iznad svega - protiv siromaštva. Jula '93. u pariskoj Operi premijerno je izvedena afrička opera koju je komponovao Jusu N'Dur.

U okviru svoje turneje po Istočnoj Evropi, Jusu N'Dur sa 11 senegalskih muzičara prvi put nastupa pred nama u sredi 22. aprila u beogradskom Centru „Sava“, donoseći uživo svoj pop u kome su i *mbalakh*, rege, ritam i bluz, džez, soul i kalipso. ■

DRAGAN KREMER

Fantastičan uspeh

Partizan će se takmičiti na Fajnal foru za prvaka Evrope; Crvena zvezda nije uspela da osvoji Kup Radivoja Korača Žučka.

Željko Obradović, trener košarkaške reprezentacije Jugoslavije, za „Evropljanin“ komentariše Partizanove i Zvezdine rezultate.

„Rezultat košarkaša Crvene zvezde, finale Kupa Radivoja Korača, u najmanju ruku je fantastičan. Imali su veliku šansu u drugoj utakmici u Beogradu, ali ih je sputala prevelika želja da osvoje pehar. Malo ko je verovao da će Crvena zvezda stići do finala, ali s obzirom na mladost i nedovoljno iskustvo, postigli su vrhunski rezultat.“

Partizan je takođe sjajno igrao, pokazao je dobru košarku naročito u poslednjim utakmicama, i veliki je uspeh što se domogao

Fajnal fora. Naravno, ima šansu za još veći uspeh, ali već sada treba biti zadovoljan. Kao trener reprezentacije Jugoslavije uputio bih najbolje čestitke mladim igračima ovih dvaju timova koji su učinili sve da se naša košarka u punom svetlu predstavi Evropi. Uspeh je još veći ukoliko se zna da su kao protivnike imali timove sa mnogo starijim i iskusnijim igračima, koji su više plaćeni i rade u mnogo boljim uslovima.

Naravno, naši timovi postizali bi još bolje rezultate ukoliko bi se u košarku uložilo znatno više novca, doveli neki strani igrači. A ko sam ja da o tome pričam? Ukoliko do nekih promena dođe, tim bolje.“

Aleksandar Čubrilo: Ipak u Evropi

INTERVJU

Svet i dalje nedostupan

EVROPLJANIN: U čemu je tajna vaše dominacije na jugoslovenskoj modnoj sceni? Dobili ste dva modna „Oskara“ za '97, za reviju i kao kreator godine?

Ognjenović: Nema nikakve tajne. Ne mislim da su moje kreacije dominantne na našoj modnoj sceni.

EVROPLJANIN: Da li su vaši modeli elitistički ili populistički?

Ognjenović: Moje kreacije kupuju razni ljudi, uglavnom mladi svet. Ne mislim o novcu kada radim jer moda je za ljude, bez obzira koliko novca imaju.

EVROPLJANIN: Kako se danas oblače naši ljudi?

Ognjenović: Poslednjih godina način oblačenja naših ljudi se malo iskvario. Medutim, verujem da će se to uskoro popraviti jer smo mi veoma kreativni ljudi. Ono što valja lakše prepoznaju mladi ljudi i brže se prilagođavaju. Na lošiji način oblačenja veoma je uticala učmalost koja kod nas vlada nekoliko poslednjih godina a najviše nedostatak poverenja u sebe. Verujem da u našim glavama i dalje ima mesta za eksperimente.

EVROPLJANIN: Da li ste napravili prodor na strano tržište?

Ognjenović: Imala sam nekoliko poziva s raznih strana, ali je kod nas modna industrija nedovoljno razvijena da bih mogla izaći na strano tržište. Osnovni postulati po kojima to tržište funkcioniše drugačiji su u tehničkom smislu, jer ako nešto nudite, ta ponuda mora da bude kontinuirana, a to za mene nije izvodljivo. Ne mogu da napravim boje i materijale za sledeću sezonu, pa da zbog tehničkih uslova kod nas to ne mogu da odradim.

Stižu Indeksi

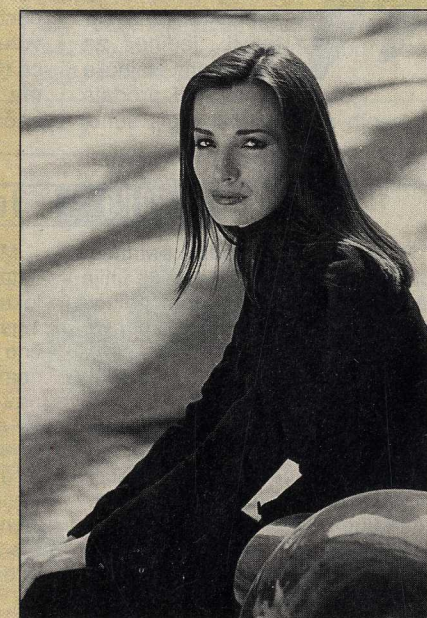
Staro društvo: Davorin Popović poslednji put je svirao u Beogradu pre rata, na koncertu Dušana Prelevića. Sada, posle rata, Dušan Prelević će biti njegov gost na koncertu 25. i 26. aprila u Centru „Sava“

Posle pauze od šest godina sarajevski Indeksi ponovo dolaze u Beograd. Davorin Popović i drugovi sviraće 25. i 26. aprila u Centru „Sava“ a gosti će im, kako saznajemo, biti Dušan Prelević i Kornelije Kovač.

„Skupićemo malo starog društva. Neobično mi je drago što dolazimo“, kaže za Evropljanin Davorin Popović.

Indeksi su u martu već svirali u Podgorici i Nikšiću (Kornelije Kovač im je pomagao na orguljama), a posle Beograda predviđena je i **svirka u Novom Sadu**. Organizator turneje je beogradska Komuna.

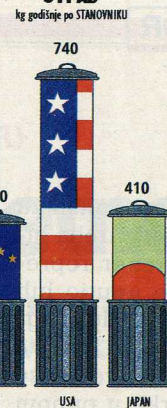

Dragana Ognjenović: dobitnik dvaju modnih „Oskara“ '97, za reviju i kreatora godine

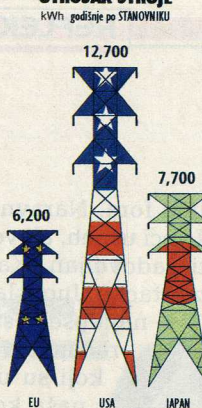
TROŠKOVI ZDRAVSTVA

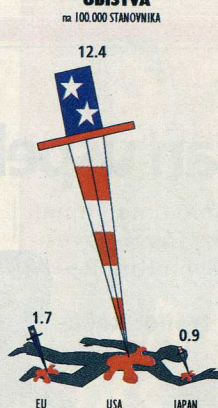
OTPAD

UTROŠAK STRUJE

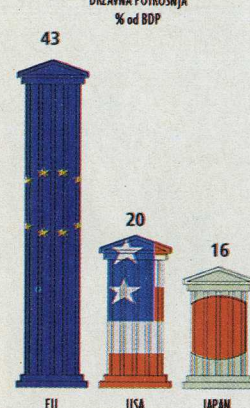
UBISTVA

POTROŠNJA ALKOHOLA

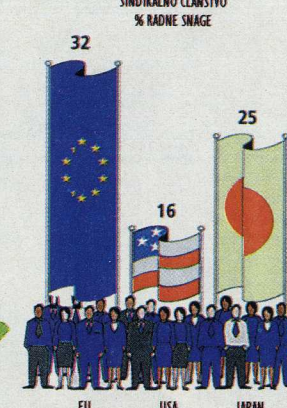
DRŽAVNA POTROŠNJA

NEZAPOSLENOST

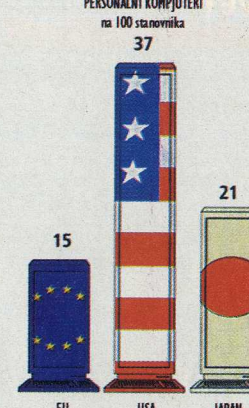
SINDIKALNO ČLANSTVO

ŽENE U DRŽAVNOJ UPRAVI

PERSONALNI KOMPIJUTERI

1998. GODINA

Amerika povećava prednost

U poslednjoj deceniji 20. veka SAD će stvoriti više bogatstva nego za prethodnih 60 godina, uravnotežiće budžet, smanjice troškove odbrane na 3,2 odsto bruto društvenog proizvoda i potpuno će vojno ovladati planetom

BUM ruskog oružja

U naredne dve godine doći će do pravog izvoznog buma ruskog vojnog naoružanja. Rusi će tim poslom u 1998. godini zaraditi šest milijardi dolara, dve milijarde više nego lani. Tako će na listi izvoznika oružja prestići Veliku Britaniju, zaostajući jedino za Amerikom. Najbolje će i dalje ići prodaja borbenih aviona tipa mig i suhoj

(Sukhoi). Indija i Kina su tradicionalno najveći kupci ove robe, ali im se poslednjih godina pridružuju i drugi azijski klijenti, poput Malezije i Indonezije. Uskoro će se među njima naći i Vijetnam, Tajland i Filipini. Izvoz ruskog naoružanja doživljava bum jer je ruska vlada spremna da svakome sve proda, samo da bi održala svoju industriju oružja u životu. Ruska armija više nema novca da bilo šta kupi, pa Rusi zemljama u razvoju nude i trampu kao način plaćanja.

EURO dolazi

Prvog maja ove godine petnaestorica šefova država Evropske unije sastaje se u Briselu kako bi odlučili koje će od zemalja članica prihvatiti novu evropsku monetu, euro. Veći broj država će se, bez sumnje, s lakoćom kvalifikovati, no Britanija, Švedska i Danska ipak će se uzdržati od pristupanja zajedničkoj moneti, a Grčkoj će euro biti uskraćen jer njena privreda ne ispunjava stroge ekonomske i monetarne uslove koje je Unija propisala. Prvog maja 1998. neće biti nikakvih iznenađenja jer će Evropska komisija i Evropski monetarni institut (preteča Centralne evropske banke) već u martu i aprilu obelodaniti ko se kvalifikovao za euro.

Majska odluka daće signal za početak četvorogodišnje konverzije celokupnog finansijskog sistema. Kad 1. januara 1999. godine euro i zvanično stupi na scenu, u početku će se samo zvanične transakcije obračunavati u ovoj moneti, a trgovina će se postepeno prilagođavati. Za početak, kursevi nacionalnih valuta članica Evropske unije biće nepovratno fiksirani jedni uz druge. Euro novčanice i metalni novčići popuniće privatne novčanike Evropljana tek 2002. godine. U ovom času Evropom kruži 13 milijardi novčanica i sedam milijardi novčića koje treba zameniti u roku od tri godine. Ogromne troškove konverzije novca snosiće uglavnom banke.

Izvor „Ekonomist“

Ova godina biće u svetu godina prosperiteta. Zabeležiće se najviša stopa ekonomskog rasta u poslednjoj deceniji 20. veka uprkos potresi na svetskim berzama. Pre isteka ove godine čovečanstvo će se uvećati za 80 miliona ljudi, a novostvorena vrednost odgovaraće veličini triju novih Kanada. Najviša stopa rasta ostvariće se u Latinskoj Americi, Indiji i Kini, pa bi se moglo reći da će od ekonomskog napretka najviše koristiti u 1998. godini imati siromašnija polovina Zemljine kugle. Građani sveta će i pojedinačno prosperirati budući da će siva ekonomija svake države rasti brže nego što će je prikazivati zvanična statistika tih država.

Biće mir. Nijedna suverena država neće stupiti u rat protiv druge. Broj ubijenih u vojnim sukobima biće u 1998. godini manji nego ikad u novijoj istoriji. Za taj mir i prosperitet moći ćemo da zahvalimo uglavnom vodećoj ulozi Amerike u savremenom svetu. Sjedinjene Američke Države vojno vladaju planetom u većoj meri nego što su to činile 1945. godine zahvaljujući svojim tenkovima i nosačima aviona, ali i svojim satelitima i kompjuterima, i to po nižoj ceni. Američka potrošnja u odbrambene svrhe pašće na svega 3,2 odsto bruto društvenog proizvoda, dakle, na najnižu stopu u zadnjih 60 godina. Američka privreda će još jednom, u osmoj godini neprekinutog rasta, pokazati šta sve kapitalizam može. U poslednjoj deceniji 20. veka, Amerika će stvoriti više bogatstva nego za prethodnih 60 godina, a uz to će 1998. godine još izbalansirati i svoj savezni budžet.

Video industrija će preći na digitalni sistem koji omogućuje savršenu rezuluciju slike i ton hi-fi kvaliteta sa kompaktdiskova. Jeftiniji digitalni video-disk plejeri koštaće oko 500 dolara. Standardni disk za ovaj tip plejera stajaće oko 25 dolara.

AMERIKA sve moćnija

Vojna revolucija zasnovana na primeni novih informacionih tehnologija na industriju naoružanja iz temelja će promeniti ratovanje. To će, pre svega, biti američka revolucija, što znači da će ojačati američku vojnu moć. Ova revolucija zasniva se na tri ključna tehnološka prodora. Prvi je poznat pod nazivom ISR (intelligence, surveillance and reconnaissance, što će reći: prikupljanje obavestajnih informacija, osmatranje i izviđanje). Senzori u satelitima, avionima ili bespilotskim letelicama mogu da sklope potpunu sliku ratišta. Drugi se vodi kao C4 (command, control, communication and computing systems, ili: komandni, kontrolni, komunikacioni i kompjuterski sistemi). To su sistemi koji prikupljaju i prerađuju podatke dobijene od senzora pretvarajući ih u informacije koje se mogu prikazati na ekranu. Treća je upotreba „dugometnih preciznih udara“ za uništavanje ciljeva.

Na primer, nova generacija krstarećih raketa rukovodena signalima sa satelitske mreže može s velikom preciznošću da uništi cilj udaljen na stotine hiljada kilometara. Američke oružane snage već koriste elemente ovih novih sistema. Primera radi, J-stars, vazdušni sistem osmatranja kopna, leteo je nad Bosnom; njegov ekran može da prikaže, u bilo kojim vremenskim uslovima, položaj i tip svakog vozila u krugu od 200 kvadratnih kilometara. Amerikanci, ipak, još nisu integrirali ova tri tehnološka noviteta u jedan jedinstveni „sistem nad sistemima“. No, i to će se uskoro desiti. Takav sistem bi komandantu omogućio da na ekranu posmatra sve što je relevantno za ratiše, zatim da odabere nekoliko ciljeva i da ih uništi pritiskom na dugme. Druge zemlje će vremenom, naravno, naučiti da kopiraju Amerikance, ali za to će im biti potrebno nekoliko decenija.

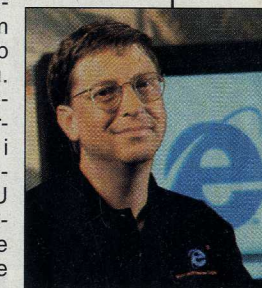

- U svetu će do kraja 1998. živeti pet milijardi i 930 miliona ljudi, što znači da će samo u ovoj godini biti 80 miliona novih stanovnika Zemljine kugle. Indija će morati da hrani 20 miliona usta više.
- Nemačka i Japan će po svoj prilici postati članice Saveta bezbednosti.

- Do početka 1999. godine u NATO će ući Mađarska, Poljska i Češka.
- Kina će do 2000. godine stvoriti 40 miliona novih radnih mesta. Da bi održala nezaposlenost na stopi nižoj od četiri odsto, Kina će prebaciti 50 miliona seljaka u privatne preduzetnike.

ŽIVOT u mreži

Bil Gejts (Bill Gates), vlasnik korporacije Majkrosoft (Microsoft), tvrdi da će u 1998. godini ljudi na Internetu provoditi deo vremena koji sada troše čitajući novine ili gledajući televiziju. Već sada se 22 miliona odraslih Amerikanaca barem jednom dnevno priključuje na veb (web), odnosno mrežu. Gejts smatra da će uskoro sve informacije koje država štampa, uključujući i razne formulare, biti dostupne putem mreže. U ovom času pola personalnih kompjutera još nije priključeno, ali to će se dramatično promeniti kada, daljim napretkom tehnologije, ljudi počnu da koriste svoje televizijske aparate kao kompjutere. Komande će se kompjuteru prenositi ljudskim glasom umesto pritiskanjem tipki. Na taj način će, veruje Bil Gejts, mreža biti isto tako nezaobilazna u svakodnevnom životu kao i automobil.

- Podešavanje kompjutera da očitaju 2000. godinu biće najskuplji pojedinačni problem svih vremena.

SIVA EKONOMIJA
% od bruto društvenog proizvoda (BDP)

Izvor „Ekonomist“

Danak U KRVI

Bitka za kaspijsku naftu uzela je ove godine novi danak u krvi. Dve osobe su poginule u pokušaju atentata na gruzijskog predsednika Eduarda Ševarnadzea koji je izbegavajući da direktno optuži Moskvu, javno osumnjičio „veoma moćne snage koje žele da izdejtstvuju drugačije rešenje za prevoz (kaspijske) nafte kroz Gruziju“.

U Jermeniji je smenjen Levon Ter Petrosjan, predsednik koji se zalagao za ubrzano i mirno rešenje problema Nagorno-Karabaha, otceppljene enklave u Azerbejdžanu.

EDUARD ŠEVARNADZE: Ko je pucao na predsednika Gruzije

Ujka Semov GAMBIT

Kad jednom potekne kaspijska nafta, Zapad će biti manje zavisian od zapaljivog Persijskog zaliva, nestabilnih arapskih vladara i hirovitog Opeka. Tako bar rezonuju Amerikanci, koji u centralnoj Aziji nastoje da jednim udarcem ubiju više muva: da oslabe ruski i ojačaju turski uticaj u regionu i da uz to još izoluju Iran. Ovim povodom nedavno je u centralnu Aziju putovala i prva dama Hilari Klinton (Hillary Clinton).

Kisindžer

Američki LOBISTI

Bejker

Vajnberger

Onaj ko bude kontrolisao puteve kaspijske nafte silno će se obogatiti; zato nije čudo što se kao lobisti američkih naftaša pojavljuju sve sami bivši državni sekretari, ministri rata i savetnici za nacionalnu bezbednost. Svoje umeće geopolitike iznajmili su Henri Kisindžer (Henry Kissinger), Niksonov (Nixon) savetnik za nacionalnu bezbednost i državni sekretar, Zbignjev Bžežinski, Karterov (Carter) savetnik za nacionalnu bezbednost, Dik Čejni (Dick Cheney) i Džejms Bejker (James Baker), Bušovi (Bush) ministri odbrane i spoljnih poslova, Aleksander Hejg (Alexander Haig), šef kabineta Džeralda Forda (Gerald Ford), Kaspar Vajnberger (Caspar Weinberger), šef Pentagona u Reganovo (Reagan) vreme... Svi oni lobiraju da se promeni američka politika prema Iranu i ukine sporni zakon o sankcijama protiv Irana i Libije. Zakon je usvojen 1996. godine kako bi Vašington mogao da kažnjava domaće i strane kompanije koje ulože više od 20 miliona dolara u iranski energetski sektor ili više od 40 miliona u poslove u Libiji.

Srbija SREĆU KVARI

I susedna Rumunija pretenduje na rolu u Velikoj igri. Njeni lobisti su u novembru u Vašingtonu, na jednom skupu o kaspijskoj nafti, ponudili usluge crnomorske luke Konstanca, iz koje bi kaspijska nafta mogla dalje da putuje Dunavom i Rajnom prema Roterdamu, ili u pravcu luke Trst.

Američki analitičari zakolotali su očima na pomisao da dragoceni tovar ide kroz Srbiju.

NAFTA

Amerikanci u ruskom dvorištu

Ako se velike sile ne slože oko načina eksploatacije i transporta kaspijske nafte, Čečeni, Azerbejdžanci, Gruzijci... opet će krenuti u rat za „nacionalni suverenitet“, „čast naroda“, i „Boga jedinog“

Ni kap nafte neće proteći Čečenijom - izjavio je 1994. godine Džohar Dudajev, i igra je mogla da počne. Nekih osam meseci kasnije buknuo je rat u Čečeniji, a godinu dana zatim raketom pogodeni Dudajev postao je najpoznatiji od više desetina hiljada mrtvih stradalih zbog jedne stvari - nafte iz Kaspijskog mora.

Kaspijsko more, posle Saudijskog poluostrva i Sibira, treće je po veličini nalazište petroleja i prirodnog gasa na svetu. Oblast koju Rusi i danas smatraju svojim dvorištem, postala je posle raspada Sovjetskog Saveza plen o koji se grabe najveće sile sveta. Američki predsednik Klinton (Clinton) proglasio je 1994. godine Kaspijski basen regionom od vitalnog američkog interesa.

Američke naftne kompanije su nekadašnjim sovjetskim državama, koje su imale sreće da se nađu na moru nafte (osim Rusije i Irana, na Kaspijsko more izlaze i Azerbejdžan, Kazahstan i Turkmenistan, a kroz Gruziju i Čečeniju prolaze jedini postojeći naftovodi), ponudile veliki novac za zajedničke projekte eksploatacije nafte. Već tada postalo je jasno da počinje drugi krug Velike igre koju su u

19. veku započele Rusija i Velika Britanija.

Prva runda završena je u korist Amerike. Prvo je predsednik Kazahstana Nursultan Nazarbajev potpisao ugovor sa kompanijom Ševron (Chevron), koja se obavezala da će u narednih četrdeset godina uložiti 20 milijardi dolara u razvoj naftnog polja Tengiz na obali Kaspijskog mora. Ista kompanija je, zajedno sa Britiš petroleumom (British Petroleum), potpisala ugovor i sa Azerbejdžanom. Amerikanci su se tako uselili u rusko dvorište i stekli uticaj u njemu. Kada je pokrenuto pitanje transporta kaspijske nafte do najvećih potrošača, Amerikanci su predložili da glavni naftovod, preko Gruzije i Turske, sprovede naftu do turske mediteranske luke Čejhan. Najveći postojeći naftovod sa Kaspijskog mora, međutim, prolazi kroz Čečeniju i vodi do ruske crnomorske luke Novorosijsk. Ruske ambicije da zadrže kon-

trolu nad transportom kaspijske nafte postale su tako taocem Čečena, koji su zaigrali na ovu kartu u svojoj borbi za osamostaljenje od Ruske Federacije. Džohar Dudajev je ruskoj televiziji izjavio da ni kap nafte neće proteći kroz Čečeniju dok se ne postigne „konstruktivan dogovor“ sa legitimnim čečenskim rukovodstvom.

Moskva je bila u nokdaunu, iz kog se pokušala povratiti spektakularnim krvavo plaćenim zauzimanjem glavnog grada Čečenije Groznog. Usledio je dvogodišnji gerilski rat, praćen žestokom medijskom kampanjom na Zapadu.

Posle 30.000 mrtvih, Rusi i Čečeni su se složili da rat nikome ne koristi. Čečeni su *de facto* dobili određenu autonomiju (mada će se pitanje konačnog statusa još dugo odlagati), ali je put nafte kroz Čečeniju obezbeđen.

Pored te Pirove pobede, Rusi su izvojevali još nekoliko jeftinijih. Prvo su obesnažili američki argument da je „bezbednije prevoziti naftu kroz Gruziju i Tursku zbog uvek zapaljive situacije na Kavkazu“, kada su se stari etnički sukobi u Gruziji najednom razbuktili. Konflikt Gruzije i Južne Osetije (potonja je još od Vrhovnog sovjeta SS-SR dobila nezavisnost od Gruzije) nije se u potpunosti ni stišao, a lokalna vlada gruzijske južne provincije Abhazije proglasila je neza-

AMERIKANCI U KUVAJTU: Još jedan rat zbog nafte, ovoga puta zalivske

Tri DEKADE

Geolozi još nisu sigurni koliko slojeva naftnih škriljaca ima ispod Kaspijskog mora. Potvrđene zalihe iznose 28 milijardi barela, no procenjuje se da bi mogle doseći i 200 milijardi. To je dovoljno da u narednih 30 godina zadovolji sve potrebe Sjedinjenih Država za crnim zlatom. Poređenja radi, Saudijska Arabija ima procenjene rezerve od 261 milijarde barela nafte, što čini četvrtinu ukupnih svetskih zaliha.

visnost i uz pomoć ruske vojne tehnike neobično lako uzete od ruskih vojnih jedinica stacioniranih u Gruziji, potisnula loše organizovanu gruzijsku vojsku, proterala preko 200 hiljada Gruzina i zauzela crnomorsku luku Poti, mesto gde je upravo trebalo da izađe gruzijska grana naftovoda. Kada je već počelo da se priča o zauzimanju glavnog grada Tbilisija, predsednik Sevarnadze moli Moskvu za pomoć. Rusija iskrcava svoje mirovne snage u Gruziji, dobija pravo na tri baze, i lidere Abhazije, sa kojima je u vrlo prijateljskim odnosima, nagovara da potpišu mirovni sporazum. Gruzija potpisuje protokol o članstvu u Zajednici Nezavisnih Država, a u oktobru 1993. godine mirovnim sporazumom prestaje građanski rat u Gruziji.

Pretnja lokalnim ratovima nije, međutim, Rusima bila dovoljna da trajno osiguraju svoje parče kolača u Velikoj igri. Trebalo je obezbediti pravo na eksploataciju nafte u zemljama Kaspijskog basena. U tu svrhu Moskva je upotrebila druge metode. Nakon podele bivšeg sovjetskog državnog duga

TURKMENISTAN

Najsiromašnija zemlja u regionu (uz Tadžikistan), druga (posle Kazahstana) po bogatstvu nalazišta nafte i prirodnog gasa. Prva je uz pomoć Irana uspešla da plasira svoj prirodni gas na svetska tržišta mimo Rusa i njihovih cevovoda. Ima četiri miliona stanovnika i četvrta je zemlja u svetu po zalihama prirodnog gasa. Predsednik Saparmurad Nijazov vlada čvrstom rukom, potiče iz bivšeg sovjetskog establišmenta.

Velika IGRA

Istorija pod tim nazivom pamti sukob Rusije i Velike Britanije iz druge polovine 19. veka oko toga ko će kontrolisati centralnoazijska prostranstva između Indije i Crnog mora. Pobedila je Rusija, koja je počev od 1860. sistematski zauzimala region ondašnjeg Turkeстана. Britanske vlasti u Indiji sa nepoverenjem su posmatrale ruska osvajanja, a strah od ruskog uplitanja u Avganistanu doveo je do anglo-avganskog rata (1878-1880). Narednih godina Rusija je osvojila i južnu obalu Kaspijskog mora, a u martu 1885. sukob ruskih i avganskih trupa prouzrokovao je veliku diplomatsku krizu između Rusije i Britanije. Dve zemlje sporazumele su se oko razgraničenja teritorija u septembru 1885. posle čega zbivanja u centralnoj Aziji nisu imala većeg uticaja na njihove bilateralne odnose. Zapadni novinari počeli su da nakon raspada SSSR ponovo upotrebljavaju ovaj termin označavajući njime isprva rivalstvo Irana i Turske za uticaj u centralnoj Aziji.

po republikama, Rusija sada igra ulogu velikog poverioca. Tu činjenicu iskoristila je Moskva kada je, u zamenu za opraštanje jednog dela duga i reprogramiranje drugog dela, najvećoj ruskoj kompaniji za eksploataciju nafte Lukoilu obezbedila potpisivanje ugovora sa azerbejdžanskom vladom o zajedničkom ulaganju u naftne platforme na Kaspijskom moru (ruski deo ulaganja je preko 400 miliona dolara). Prvom vicepremijeru ruske vlade Borisu Njemcovu bilo je dovoljno da prilikom svoje posete Bakuu u septembru prošle godine pomene azerbejdžanski dug Rusiji od preko 800 miliona dolara, trgovinski deficit od preko 100 miliona godišnje koji se, pre svega, stvara izvozom ruske električne energije u Azerbejdžan. Baku je saopštio da će

KAZAHSTAN

Naftom najbogatija zemlja na Kaspijskom moru ima 17 miliona stanovnika. Predsednik Nursultan Nazarbajev, bivši komunistički lider, pristaje na američki zahtev da njegova nafta ide mimo Irana, ali pod uslovom da Amerikanci do oktobra 1998. naprave alternativni naftovod.

takozvana prva nafta, 80 hiljada barela dnevno, proteći upravo kroz ruski naftovod ka Novorosijsku.

Posle drugog kruga Velike igre, Rusija je uzvratila udarac. Sve trase kojim je Vašington htio da izvede naftu iz regiona postale su zapaljive, a Rusija se igrala šibicama. Stratezi u Vašingtonu verovatno su procenili da je kontroli lakše steći kupovinom akcija ruskih naftnih kompanija i ulaganjem u infrastrukturu Kaspijskog regiona. Jer, na kraju krajeva, ruski naftovod ima kapacitet od oko 350 hiljada barela dnevno, a proizvodnja se predviđa na 700 do 800 hiljada barela dnevno do 2000. godine. Preostala nafta tada će prevoziti onaj ko bude imao najbolji naftovod. Amerikanci će se svakako potruditi da to budu oni.

Kako sada stvari stoje, situacija je „i vuci siti i ovce na broju“. I Moskva i Vašington su relativno zadovoljni. Kao što u takvim situacijama najčešće biva, nastradao je čobanin - zemlje koje leže na tom velikom blagu.

BOJAN BRKIĆ

AZERBEJDŽAN

Prvi krenuo u eksploataciju kaspijske nafte, osnovao međunarodnu korporaciju u kojoj američke naftne kompanije imaju 40 odsto udela. Zemlja sa 7,6 miliona stanovnika, čiji je predsednik Hajdar Alijev (veteran sovjetske nomenklature i bivši KGB-ovac) spremno uskočio u američki voz protiv Irana. Godine 1995. odlučeno da se gradi naftovod južno od Rusije, kroz Gruziju, ali pola azerbejdžanske nafte ići će u rusku luku Novorosijsku.

DIPLOMATSKO ČOŠE

Đilas "protiv" Gelbarda

Kako se Amerikanac brani od napada da zastupa „probrvatsku“ politiku

Dečak čiji je otac Srbin, a majka Jevrejka pita roditelje:

- Šta sam ja?

Majka odgovara:

- Mi Jevreji vodimo poreklo po majci.

Prema tome, ti si Jevrejin.

Otac odgovara:

- Ja sam Srbin, dakle, i ti si Srbin. Zašto pitaš?

Dečak odgovara:

- Drug hoće da mi proda bicikl, pa razmišljam da li da se cenjam, ili da mu ga otmem?

Ovaj se vic u Beogradu nedavno pričao u otmenom društvu, u salonu diplomatske rezidencije na Dedinju. Dosetke ovog tipa nisu, dabome, znak posebne otmnosti, a na Zapadu su bukvalno proterane sa javnog mesta otkako je tamo zavladao duh famozne „političke korektnosti“, nove političke dogme koja je nepodobnim proglašila svako zbijanje sprdnje sa drugim na osnovu njihovog pola, vere, nacije, manjinske ili grupne pripadnosti, seksualne sklonosti, spoljašnosti, rasnog porekla, ideološkog uverenja...

Dobar ukus ipak dopušta poneki izuzetak, ali samo na sopstveni račun. U našem, beogradskom slučaju, u rezidenciji američkog ambasadora, zajedno su se smejali jedan ovdašnji Srbin i jedan američki Jevrejin. Minut pre toga njihov dijalog bio je sve samo ne šaljiv. Visoki američki gost emotivno je odgovorio na učtivu kritiku ovdašnjeg nezavisnog intelektualca zbog zastupanja „prohrvatske i pronemačke“ politike na Balkanu.

„Pronemački nastojem, ja? Ja sam Jevrejin. Meni su Nemci u Drugom svetskom ratu pobili pola porodice. Ja od Hrvatske tražim da ispuni izuzetno teške uslove. Nisam antisrbin, nikada ne bih dozvolio da se isele Srbi iz Bosne, niti da iz nje budu isterani. Mi Muslimane naoružavam samo za odbrambeni, nipošto za agresivni rat...“

Čovek koji ovako govori u Beogradu zove se Robert Gelbard i prošle godine smenio je na Balkanu Ričarda Holbruka (Richard Holbrooke). Mnogima je tom prilikom promaklo da je gospodin Gelbard u Vašingtonu dobio diplomatske cipele za broj veće od svog slavijeg prethodnika. Uporedno je imenovan za specijalnog izaslanika američkog predsednika i šefice njegove diplomatije. Dok je Ričard Holbruk

mirio Srbe, Hrvate i Muslimane, Gelbard, po vlastitom priznanju, ove prve mora još i da „demokratizuje“.

Na prijemu koji je u njegovu čast sredinom januara organizovan u rezidenciji Ričarda Majlsa (Richard Miles), šefa američke misije u Beogradu, Robert Gelbard bio je opušten i raspoložen. Pijuckao je neko providno, oštro piće i sagovornicima neumorno objašnjavao šta njegova zemlja traži od njihove zemlje. Posebno se trudio da ih uveri kako su njegove namere prema zemlji domaćinu jasne i glasne, a uslovi za skidanje spoljašnjeg zida sankcija transparentni i svima dobro znani: Dejton, Kosovo, Hag, sukcesija i demokratizacija.

Dobro se držao i kad bi „nagazio na minu“. Dok je jednom krugu Majlsovih zvaničnika objašnjavao da Vašington od srca želi da Jugoslavija postane prosperitetna zemlja, Aleksa Đilas ga je upitao:

„Pa kad nam želite prosperitet, zašto vaš zagrebački ambasador Piter Galbrajt traži da platimo 29 milijardi dolara ratne odšte-

te Republici Hrvatskoj?“

To je čak za milijardu dolara više nego što su i Hrvati tražili!“

Beogradski gost je na to odrešito kazao da to nije američka politika, da Piter Galbrajt više nije ambasador SAD i da mu je on lično u to vreme u Zagreb poslao depešu da „zaveže“.

Đilas će na to:

- Mene lično to nije zabrinulo jer nemam te pare. Ali da ste tražili hiljadu dolara... onda bih se zabrinuo, jer toliko novca imam.

Gelbard:

- O. K. dajte koliko imate, uzeću i tu hiljadu.

Đilas:

- O. K. daću vam hiljadu dolara, a vi skinite spoljni zid sankcija.

Posao nije sklopljen, ali se Gelbard od srca nasmejao.

Kada se razgovor kasnije preneo na ratne zločine, američki izaslanik se opet obratio Aleksu Đilasu:

- Mi, znate, verujemo da se Mladić nalazi, ovde.

Njegov je sagovornik odglumio zaprepašćenje:

- Ovde!!! U rezidenciji američkog ambasadora???

- Da, eno ga na spratu, prihvatio je Gelbard šalu.

DILAS: Da ste tražili hiljadu dolara...

GELBARD: Uzeću i tu hiljadu

EVROPLJANIN

OSNIVAČ

Slavko Čuruvija

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Dragan Bujošević

ZAMENIK GLAVNOG UREDNIKA

Ivan Radovanović

UREDJE KOLEGIJUM

Ljiljana Smajlović, dr Branka Prpa,

Dragan Babić, Dragan Mojović,

Bogdan Tirnanić, Voja Žanetić,

Aleksandar Tijanić,

Slavko Čuruvija

REDAKCIJA

Ljubomir Benić,

Srboljub Bogdanović, Željko

Cvijanović, Ana Davičo, Marina

Fratucan, Antonije Kovačević,

Zoran Mamula, Predrag Mamuzić,

Snežana Nikolić-Adamović, Nune

Popović, Slađana Popović, Ljiljana

Simić, Maja Slavnić, Ladislav

Struharić, Sandra Šare, Gordana

Šormaz, Dušan Zdravković,

Biljana Živančević

LIKOVNO-GRAFIČKA REDAKCIJA

Darko Novaković,

Dragan Stojanović,

Aleksandar Todorović

KOMPJUTERSKA PRIPREMA

Omar Saračević, Darko Knežević

IZDAVAČ

De Te Press

Beograd, Kosovska 26/V

žiro-račun: 40801-6-1-7-411915

IZVRŠNI DIREKTOR

Ivan Tadić

DIREKTOR PRODAJE

Tomislav Rajković

TELEFONI:

Glavni urednik: 2352-250,

Redakcija: 2352-338,

Fax: 3298-067, Direktor prodaje:

3298-020, lok. 694, Marketing:

3341-738, 3341-682, 3340-527

TIRAŽ I DISTRIBUCIJA

Press distributer d.o.o.

Terazije 16, tel. 686-233,

641-142

ŠTAMPA

ABC Grafika

e-mail

evrodesk@dnevniltegraf.com

17-19. april
Međunarodni folk festival u Glenfargu, Škotska.

29. april - 2. maj
Bergens bluz festival. Učestvuju: David Lindley, Blues Brothers, Robert Jr. Lockwood i drugi. Bergen, Norveška.

14. april
Koncert rok-grupe Judas priest u Parizu.

26. april
Formula 1, Gran pri trka u Imoli, San Marino.

1-30. april
Serija predstava i koncerata povodom 100 godina od rođenja Bertolda Brehta. Augsburg, Nemačka.

17-30. april
Hajdelberški prolećni festival (koncerti, izložbe, književne večeri). Hajdelberg, Nemačka.

21-23. april
Košarkaši Fajnal for u Barceloni. Učesnici: Beneton, Partizan, Kinder i AEK.

18-26. april
Međunarodni teniski turnir u Monte Karlu.

25. april
Tradicionalni festival posvećen Madoni od Bon konsilja, Genakano, Italija.

10-30. april
Festival Zvuk i svetlo, multivizuelni spektakl na Akropolju, Atina.

ALFA 156

DELTA M

GENERALNI ZASTUPNIK

DRAGOSLAVA JOVANOVIĆA 11, 11000 BEOGRAD
Tel/fax: (011) 3231-341, 3240-467, 3243-445, 3243-446
E-mail: delta.m @ deltayu.com

ASIMBONFGO
RTHMJSETIAI
ZSFINOPTTEED
CVOMSE. DLJ
BDOSHONMO
DOLGPEAOVF
RNO.PTAB

DNEVNI
TELEGRAF